

“ ใครรักก า

ร ที่ ผ ม ร ัก ”

น้ ๕๖๕ ๕๖๕ ๕๖๕

“โครงการที่ฉันรัก”

สนับสนุนการรณรงค์ E-Book โดย โครงการ Open School Thailand

พ.ศ. ๒๕๖๒-๒๕๖๓

อาจารย์มีงานมาก

โครงการรักที่ต่อสภาพคนเป็นงานเล็ก ๆ

แต่อาจารย์ให้ความรักด้วย

เราจึงได้ของใจดี

บันทึกสหายสหายรักได้เขียนแล้ว

และตั้งใจจะปฏิบัติตามความปรารถนาของอาจารย์

“โครงการรักที่สมรัก”

พิมพ์เผยแพร่ในโอกาสทำบุญ ๑๐๐ วัน อาจารย์ปวย

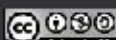
ณ วัดญาณเวศกวัน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

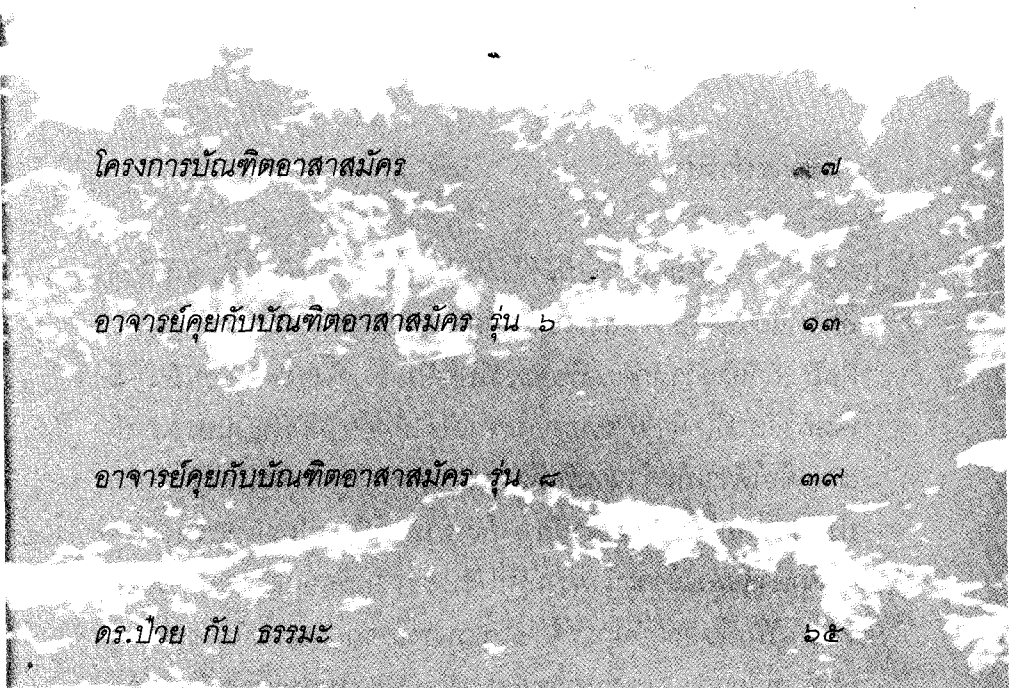
จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

ผู้จัดพิมพ์ : บัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๔๒

เนื้อหาทั้งหมดใน Open Book สามารถเผยแพร่ได้โดยไม่เสียค่าลิขสิทธิ์ ภายใต้เงื่อนไข Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาบางส่วนไปใช้โดยไม่เสียค่าลิขสิทธิ์ได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา นำมาแก้ไขเพื่อการค้า และต้องไม่สูญเสียคุณภาพต้นฉบับเมื่อเผยแพร่จนที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

โครงการบัณฑิตอาสาสมัคร

๗

อาจารย์คุยกับบัณฑิตอาสาสมัคร รุ่น ๖

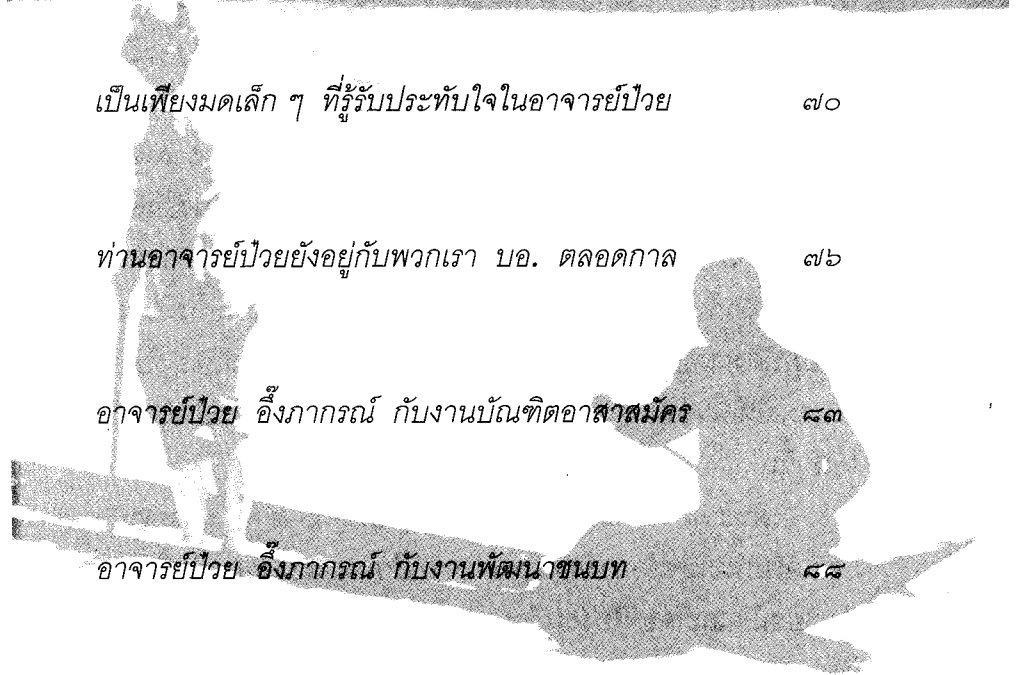
๑๓

อาจารย์คุยกับบัณฑิตอาสาสมัคร รุ่น ๘

๓๙

ดร.ป๋วย กับ ธรรมะ

๖๕

เป็นเพียงมดเล็ก ๆ ที่รับรู้ประทับใจในอาจารย์ป๋วย

๗๐

ท่านอาจารย์ป๋วยยังอยู่กับพวกเรา บอ. ตลอดกาล

๗๖

อาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ กับงานบัณฑิตอาสาสมัคร

๘๓

อาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ กับงานพัฒนาชนบท

๘๘

คือความทรงจำ

๙๕

พระราชดำรัส

...ในประเทศไทยมีผู้ที่ได้ชื่อว่า เป็นบัณฑิตใหม่ทุกปีจากสถาบันการศึกษาชั้นสูงชั้นอุดมศึกษา เป็นจำนวนหลายหมื่นคนต่อปี ถ้าหากว่าทุกคนหรือจะว่าไปก็สักครึ่งหนึ่งของจำนวนนั้น มีเจตนาและมีโอกาสที่จะปฏิบัติงานเพื่อให้มีความเจริญในประเทศนี้ เราก็เชื่อได้ว่าเป็นจำนวนที่เพียงพอ แต่เราก็พูดอยู่เสมอว่า ทำไมประเทศไทยนี้ก้าวหน้าช้านัก ก็เพราะว่าเป็นหลักของธรรมชาติที่ผู้ที่ศึกษาชั้นสูงแล้วจะนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนเป็นเวลาประมาณ ๓-๔ ปี ในสถาบันการศึกษาชั้นสูงชั้นอุดมศึกษาจะไปใช้ความรู้ นั้นทันทีก็ยาก เพราะว่าทุกคนแม้จะมีความกระตือรือร้นก็ขาดความชำนาญและก็อาจจะไม่มีทางที่จะเข้าไปถึงที่ที่ควรจะต้องถึง ฉะนั้นการที่มีสำนักบัณฑิตอาสาสมัครนี้ก็นับว่าเป็นของดี เสียอยู่ว่าในจำนวนบัณฑิตหลายหมื่นคน ปีหนึ่ง ๆ มีจำนวนผู้ที่อาสาสมัคร และได้เข้ารับการอบรมการฝึกและการปฏิบัติเพียงจำนวนเป็นสิบอย่างในวันนี้มี ๔๑ คน ปีก่อน ๆ ก็อาจจะมีระหว่าง ๓๐-๕๐ คน ถ้านับดูแล้วก็ยังเป็นจำนวนน้อยมาก ฉะนั้น ผู้ที่ได้รับการอบรมและเข้าปฏิบัติงานอย่างนี้ ย่อมต้องมีความรับผิดชอบไม่ใช่น้อยเพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าผู้ที่ศึกษาชั้นอุดมศึกษาแล้วจะทำงานเป็นประโยชน์ได้เร็วขึ้น...

...ฉะนั้น ถ้าทุกคนตั้งใจที่จะไปดูเปิดหูเปิดตา ในการทำงาน ก็จะได้รับประโยชน์อย่างมาก เพราะว่าที่เรียนมาโดยเฉพาะนั้นก็จะเป็นประโยชน์ และโดยที่ไปร่วมมือกับคนอื่นที่เรียนอย่างอื่นโดยเฉพาะ ก็สามารถที่จะปฏิบัติงานของตัวเองได้ดี ทั้งที่ได้รับการอบรมฝึกฝนก็เข้าใจว่าไปในแนวความคิดนี้ ว่าทุกคนจะต้องร่วมมือกัน

และความมุ่งมั่นไม่ให้ฟุ้งซ่าน ก็จะได้รับผลสำเร็จอย่างงดงาม
เมื่อได้รับผลสำเร็จอย่างงดงาม แล้วก็จะเป็นประโยชน์สำหรับตัวเอง
เพราะว่าตัวเองมีความภูมิใจว่าทำงานอะไรที่ดี ได้รับการยกย่อง
ชมเชยเราก็ภูมิใจอีกที ทั้งเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เพราะว่าถ้า
ท้องถิ่นที่เราไปช่วยได้รับประโยชน์ ก็นับว่าทำให้เกิดความมั่งคั่ง
มั่นคงขึ้น ส่วนรวมของประเทศชาติก็ย่อมจะต้องดีขึ้น ทุกคนก็มี
ความสุข ทุกคนก็มีความสุข...

พระราชทานแก่นันทิตอาสาสมัคร

รุ่นที่ ๑๓ ปีการศึกษา ๒๕๒๔

ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันอังคารที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๒๔

โครงการบัณฑิตอาสาสมัคร

โครงการบัณฑิตอาสาสมัคร ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๑๒ มีชื่อเรียกว่า “โครงการประกาศนียบัตรอาสาสมัครชั้นบัณฑิต (ป.อ.บ.)” การก่อตั้งในครั้งนั้นเพื่อส่งเสริมให้บัณฑิตได้ออกไปทำงานในชนบทที่ขาดแคลนบุคลากร ดังที่ท่านอาจารย์ป๋วยได้กล่าวไว้ว่า “โครงการบัณฑิตอาสาสมัครนี้ ตั้งใจว่าจะเป็นโครงการที่ให้การศึกษาร้อยอย่างเดียว ส่วนการพัฒนาอื่นปล่อยให้เป็นเรื่องสืบเนื่องต่อไป จึงได้วางเป้าหมายไว้ว่าเป็นการฝึกให้บัณฑิตรู้จักไปอยู่ในชนบท เพราะบัณฑิตทั้งหลายที่จบแล้วไม่อยากออกชนบท”

๒

นโยบายที่สำคัญที่สุดคือ “อยากให้บัณฑิตไทยมีจิตใจสำนึกในการช่วยเหลือบ้านเมือง ในเวลานั้นชาดคนที่จะไปทำงานในชนบทห่างไกล บัณฑิตที่จบแล้วอยู่ในกรุงเทพฯ น่าจะให้บัณฑิตพวกนี้อาสาสมัครไปช่วยบ้านเมือง สิ่งที่คุณอาจารย์ป๋วยนึกประการที่สองคือ ชาวต่างประเทศที่อาสาสมัครมาช่วยบ้านเราแต่ก็ช่วยได้ไม่มากนัก และรัฐบาลไทยต้องออกเงินมากพอสมควรให้กับอาสาสมัครต่างประเทศ หากให้บัณฑิตไทยออกไปทำงานอย่างนั้นบ้าง ก็คงจะทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง นี่คือการมาของโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร” (สัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ เฉลิมศรี ธรรมบุตร)

ในปีแรกของการดำเนินงาน โดยอนุมัติของสภามหาวิทยาลัย มอบหมายให้คณะเศรษฐศาสตร์เป็นผู้ดำเนินการรับเฉพาะบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น ต่อมาในปี ๒๕๑๓ ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยให้ดำเนินการเป็นการถาวร โดยได้ใช้ชื่อว่า “โครงการการศึกษาชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิตอาสาสมัคร

๕๐ ธีรนาถ

(โครงการ ป.บ.อ.) และในปีเดียวกันนั้นสภาการศึกษาแห่งชาติได้รับรองหลักสูตรการศึกษา ก.พ. ได้รับรองวุฒิประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิตอาสาสมัครว่า “เป็นประกาศนียบัตรวิชาชีพ” ซึ่งอาจบรรจุผู้สำเร็จการศึกษาเข้ารับราชการได้ตามกฎ ก.พ. ฉบับที่ ๖๒๒ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ทบวงมหาวิทยาลัยอนุมัติให้มีฐานะเป็น “สำนัก” เรียกว่า “สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร” หลังจากนั้นหนึ่งปีได้รับอนุมัติจากทบวงมหาวิทยาลัยให้เปลี่ยนชื่อเป็น “สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา มีศักดิ์และสิทธิเทียบเท่าคณะหนึ่งในมหาวิทยาลัย

เมื่อแรกดำเนินการโครงการได้ตั้งวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ

๑. ฝึกฝนบัณฑิตไทยให้รู้จักเสียสละและบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์

๒. ให้บัณฑิตเกิดความเคยชินกับสภาพงานและภาวะการในชนบทและมีความสนใจที่จะปฏิบัติงานในชนบท

๓. ส่งเสริมความริเริ่มในงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

วัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้มีการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสมต่อมาอีก ๓ ครั้ง จนกระทั่งในปีการศึกษา ๒๕๓๕ ได้มีการแก้ไขหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเหลือ ๒ ประการและใช้มาจนกระทั่งปัจจุบัน คือ

๑. เพื่อผลิตบัณฑิตระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) ให้เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจในแนวคิดและวิธีการศึกษาและการพัฒนา โดยเน้นชุมชนชนบทและสามารถนำไปประยุกต์

ใช้ได้ ตลอดจนมีความสามารถที่จะทำงานประสานร่วมกับชาวบ้าน และหน่วยงานพัฒนาต่าง ๆ

๒. ส่งเสริมให้บัณฑิตอาสาสมัครเป็นผู้มีความหนักแน่น อดทน รู้จักเสียสละ มีความรับผิดชอบ มีมนุษยสัมพันธ์ และมีความคิดริเริ่มที่จะบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์

ในการปฏิบัติงานสนาม รุ่นที่ ๑-๓ จะส่งบัณฑิตอาสาสมัครไปช่วยสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ที่ขาดแคลนเท่านั้น ในปีการศึกษา ๒๕๑๕ (รุ่นที่ ๔) ได้ขยายงานด้านอนามัย ในปีการศึกษา ๒๕๑๖ ได้เพิ่มสายงานประชาสัมพันธ์ และสายชาวเขา และในปีการศึกษา ๒๕๑๙ ได้ส่งอาสาสมัครปฏิบัติงานสายสวัสดิการสงเคราะห์ โดยให้ไปปฏิบัติงานในสถานสงเคราะห์คนชรา รวมทั้งสิ้น ๕ สายงาน

๑๐

อย่างไรก็ตาม หลังจากวิกฤติการณ์ทางการเมือง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แล้ว สำนักบัณฑิตได้ยุบสายงานสวัสดิการสงเคราะห์ และสายชาวเขา คงเหลือเพียง ๓ สายงาน ซึ่งดำเนินจนกระทั่งได้เข้าร่วมปฏิบัติงานในโครงการพัฒนาชนบทยากจนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙) ซึ่งมี ๕ โครงการคือ

๑. โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

๒. โครงการโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

๓. โครงการเร่งรัดปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๔. โครงการเกษตรแหล่งน้ำหมู่บ้าน กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๕๐ ธันวาคม ๒๕๒๙

๕. โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น สำนักงานการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

ปัจจุบันโครงการปฏิบัติงานได้ปรับให้สอดคล้องกับแผนพัฒนา
ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยมี ๓ โครงการคือ

๑. โครงการบัณฑิตอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน
กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

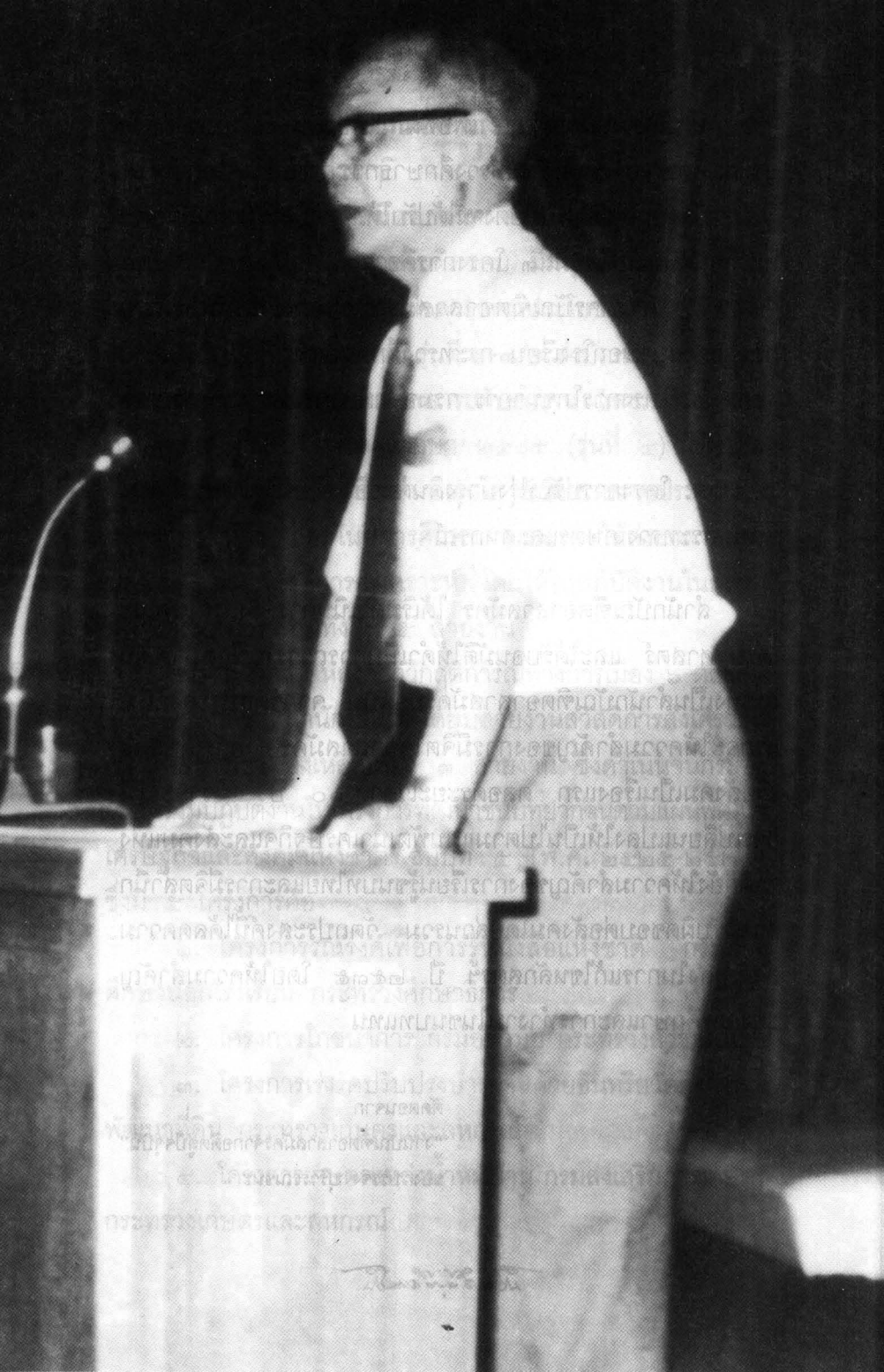
๒. โครงการโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข
และ

๓. โครงการปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ กรมพัฒนา
ที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ได้เริ่มดำเนินการครั้งแรกในคณะ
เศรษฐศาสตร์ และได้รับอนุมัติให้ดำเนินการถาวรในปีถัดมา จน
กระทั่งเป็นสำนักบัณฑิตอาสาสมัครปัจจุบัน จากวัตถุประสงค์เริ่ม
แรกจะให้ความสำคัญของการมีจิตใจอาสาสมัคร การเสียสละ
เพื่อสังคมเป็นเรื่องแรก ตลอดระยะเวลา ๑๐ ปี แม้ว่าจะได้มีการ
เปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่ง
ชาติก็ยังให้ความสำคัญของการเรียนรู้ชนบทไทยและการมีจิตสำนึก
ความรับผิดชอบต่อสังคมโดยส่วนรวม วัตถุประสงค์นี้ได้ลดความ
สำคัญลงในการแก้ไขหลักสูตรฯ ปี ๒๕๓๕ โดยให้ความสำคัญ
ของการศึกษาและการทำงานในชนบทแทน

ตัดตอนจาก

“งานบัณฑิตอาสาสมัครจากอดีตสู่ปัจจุบัน”
ของ บรรจง ปิวรรนชนะ

อาจารย์คุยกับบัณฑิตอาสาสมัคร รุ่น ๖

อุดมคติ ผมไม่เคยรู้ว่า ป.บ.อ. มีอุดมคติ คือตามความเห็นของผมนั้น อุดมคติเป็นของแต่ละคน เขาจะเรียกอุดมคติหรืออะไรก็แล้วแต่ แต่ผมรู้ว่า ป.บ.อ. มีวัตถุประสงค์ มีจุดประสงค์ แต่ไม่ใช่อุดมคติ มันผิดกันอย่างนี้ ในความเห็นของผม ป.บ.อ. คือพวกบัณฑิตอาสาสมัครทั้งหลาย พวกกรรมการ และผู้อำนวยการทั้งหลายนี้ มาร่วมกันเพื่อจะทำอะไรสักอย่าง และการทำอะไรบางอย่างไปสู่จุดหมาย อันนั้นเราเรียกวัตถุประสงค์ แต่ว่าแต่ละคนที่เข้ามานั้นไม่จำเป็นที่จะต้องเหมือนกันหมด ไม่จำเป็นที่จะต้องคิดอย่างเดียวกัน ไม่จำเป็นที่จะต้องมีอุดมการณ์อันเดียวกัน ไม่ใช่เล่นสำนวนนะ แต่รู้สึกว่ามันเป็นความสำคัญในหลักการ ถ้าเราไปคิดถึงเรื่องในอุดมการณ์แล้ว ผมหวาดไปในการทำงานที่คล้าย ๆ กับว่าอุดมการณ์ของชาติ หรืออุดมการณ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งที่หวาดก็เพราะเหตุว่า อย่างรัฐมนตรีเยอรมันนั้นเขามีอุดมคติแล้วทุกคนจะต้องทำตามอุดมคตินั้นเหมือนกันหมด เหมือนกับหุ่นกระบอก จะคิดอย่างอื่นนอกเหนือไปจากนั้นไม่ได้ หรือรัฐคอมมิวนิสต์ก็เช่นเดียวกัน ทุกคนต้องไปถึงจุดนั้น จะแยกอะไรไปไม่ได้ นี่เป็นความคิดของผม ซึ่งผมอาจจะผิดก็ได้ พวกคุณเป็นนักภาษาศาสตร์หรืออักษรศาสตร์ อาจจะคิดคำว่าอุดมคติผิดไป ผิดจากกับที่ผมคิด ไม่ได้หมายความว่าผิดไป

แต่อย่างไรก็ตามเถอะ อยากให้คิดในทำนองนี้ว่าเรามีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน อะไรเป็นความมุ่งหมาย ผมจะอธิบายตามความคิดของผม แต่ว่าไม่ใช่ว่าทุกคนจะต้องมีอุดมคติอันเดียวกัน

เราอาจจะมีอุดมคติแตกต่างกันไปได้ เช่น เราอาจจะมี ความ
ทะเยอทะยานในการที่จะเป็นนักพัฒนาตลอดชีวิต เราอาจจะมี ความ
ทะเยอทะยานในแง่ที่จะไม่เอาใจใส่กับลาภยศ ปัจจุบันนี้เราจะ
กินอยู่อย่างคนพื้นเมืองในหมู่บ้าน หรือคนจนที่สุดในประเทศ ใน
กรณีเช่นนี้ผมว่าเป็นอุดมคติแต่ละคน แต่บางทีบางคนก็อาจไม่ใช่
เช่นนั้น แล้วก็จะมาอ้างว่าอย่างนี้ถูกอย่างนั้นผิดไม่ได้ ส่วน
วัตถุประสงค์นั้นมันชี้ให้เห็น มันชัดได้เลย นี่ผมก็เข้าใจอย่างนั้น
ในระเบียบการของเราเคยใช้คำอุดมคติหรือเปล่า ไม่เคยใช้ ผม
ตั้งใจว่าจะไม่ใช่

ใครมีความเห็นแตกต่างไปจากนี้ใหม่ ว่าอุดมคติกับวัตถุประสงค์มันติดกัน ที่นี้วัตถุประสงค์มีอย่างไร ที่เขียนขึ้นมาแล้ว
ก็เป็นเครื่องโต้แย้งระหว่างบัณฑิตกับกรรมการทุกปี คือบอกว่าให้
เป็นการฝึกอบรมให้บัณฑิตรู้จักเสียสละ ผมไม่รู้ว่าจะอภัยคำเขียนไว้
อย่างไร แต่มีคำว่า เสียสละ ที่นี้พวกบัณฑิตทั้งหลายก็มาต่อว่า
ไม่เห็นเสียสละอะไร เกียจกันอย่างนี้ ได้ข่าว ผมอยู่บ้าง ไม่อยู่บ้าง
แม้แต่ระหว่างไม่อยู่ก็เกียจกันเรื่อย เสียสละ เมื่อปีกลายนี้ก็เกียจ
กันเรื่องเสียสละ แล้วปีนี้คุณจะไม่มีสิทธิ์ที่จะเถียงเรื่องเสียสละ
เพราะเหตุที่เราเถียงกันมาทุกปี ถึงจะเสียสละหรือไม่เสียสละไม่
สำคัญ แต่ว่าโครงการเรามีวัตถุประสงค์ที่จะเสียสละ ผมจะขยาย
ความต่อไป

วัตถุประสงค์ข้อสอง ก็คือทำให้บัณฑิตรู้จักการที่จะไปอยู่
คนเดียว และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่แปลกกว่าที่ตนเคยอยู่เฉพาะ
อย่างยิ่งในชนบท พยายามที่จะโน้มน้าวให้บัณฑิตไปสู่ชนบท
มากที่สุดที่จะมากได้ ส่วนการโน้มนำนั่นจะสำเร็จมากสำเร็จ
น้อยไม่สำคัญ คือพยายามโน้มน้าว บางคนเมื่อได้ไปอยู่ชนบท

แล้วก็กลับมา และก็กลับไปอยู่ชนบทอีก ไปอยู่ชนบทต่อไปจนกระทั่งชั่วชีวิตก็เป็นได้ บางคนอาจจะไปอยู่ในชนบทเพียงตามกำหนดของโครงการ แล้วก็กลับมาทำงานในนี้ แต่ว่าจิตใจนั้นก็ยังอยู่ที่ชนบท อย่างนี้นับว่าตรงกับวัตถุประสงค์ของพวกเรา คือหมายความว่าให้พยายามที่จะให้มีความคิด ความเห็น และมีการปฏิบัติในทางด้านชนบทให้มากที่สุด เพราะเหตุว่าชนบทตอนนี้ถูกทอดทิ้ง และเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ได้เล่าเรียนมา เมื่อมีวิชาความรู้มีความสามารถที่จะประกอบการทำงานมาหากิน มักจะย่อท้อต่อการที่จะไปลำบากในชนบท ในกรณีนี้เราคิดว่าเราจะฝึกให้เลิกความคิดอันนั้นเสีย ให้ไปอยู่ชนบท

๑๖ ผมพูดตอนต้นว่า ฝึกให้รู้จักไปอยู่ในถิ่นที่แปลก อยู่คนเดียว อยู่ในถิ่นที่ผิดกับที่เราเคยอยู่มา และคนที่ไปอยู่ด้วยก็เป็นคนแปลกหน้าทั้งนั้น จะเข้ากับเขาได้หรือไม่ได้ คนที่จะไปทำงานด้วยก็ผิดกับที่เราเคยพบมา ทุกวันนี้เราไปดูหนัง เราไปเที่ยวกินขนมเราไปเป็นฝูง ๆ ซึ่งก็สนุกดี เราไปอาสาพัฒนามาระหว่างปิดภาคกลางวันก็ไปทำงาน แต่ตอนกลางคืนก็ตั้งแคมป์ไฟร้องเพลงกัน มันก็สนุก เวลาเราจะเลิกจากกันไปก็เกิดความอาลัยกัน พุ่มพ่าย น้ำตาก็มี ร้องเพลงโศกเศร้าแล้วก็กลับบ้าน นั่นไม่ใช่ เราไม่ต้องการอย่างนั้น เราต้องการให้ไปประสบกับความเป็นตัวของตัวเอง ยืนหยัดอยู่ด้วยตัวของตัวเอง แลจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เราก็พึ่งเขา เขาก็ต้องพึ่งเรา ถึงแม้เราเป็นคนแปลกหน้า แต่วามันไม่เหมือนกันกับการที่จะไปด้วยกันหลาย ๆ คนพร้อม ๆ กับเพื่อน ๆ

ข้อนี้ผมเคยย้ำอยู่เสมอว่า จะเป็นอุปสรรคต่อพวกคุณอย่างมาก ไม่ว่าคุณจะไปเมืองนอกหรือบ้านนอก ว่าเหวทั้งนั้น เวลา

ไปแล้วไม่รู้จะหันหน้าเข้าไปหาใคร เฉพาะอย่างยิ่งในตอนต้น ๆ พวกผู้ชายยังสบายหน่อย ถ้าว่าเหวียนก็เดินเล่น มีดคำไปได้ ไปหาเพื่อนผู้ชายเพื่อนผู้หญิง ไปคุยได้ แต่ผู้หญิงลำบากกว่า ข้อนี้เป็นเรื่องสำคัญที่ประสบมา

วัตถุประสงค์ข้อสาม ในการที่อยากจะให้ฝึกบัณฑิต ก็คือ ให้มีความริเริ่ม ไม่ใช่ไปในกรอบ แล้วอยู่ในกรอบ ให้มีความริเริ่มว่าจะทำอะไร ที่จะเป็นสาธารณประโยชน์ได้ ขอบเขตของความริเริ่มนี้มันสำคัญอยู่มาก แต่ว่าอยากให้กระตุ้นให้มีความคิดริเริ่ม ตัวอย่างเช่นในบางโครงการ บัณฑิตบางคนเวลาไปแล้วไม่ได้ทำงาน มีงานน้อยเต็มที อย่างโครงการอนามัยที่เราเคยประสบมา หรือ แม้แต่โครงการสอนหนังสือก็มีบางแห่งที่ไปแล้วปรากฏว่ามีครูเต็มพอแล้ว แต่เราก็กังไปอีก และก็สอนน้อย ก็เบื่อ เช่นนี้ต้องอาศัย ความริเริ่มของคุณแต่ละคน ที่จะดูว่าคุณจะทำอะไรให้เป็นประโยชน์ได้ นี่เป็นเรื่องริเริ่ม สักเดี๋ยวผมจะพูดในเรื่องริเริ่มอีกเยอะ

๑๓

วัตถุประสงค์ข้อสี่ คือสุดท้าย ที่เป็นส่วนน้อย แล้วผมก็คิดว่าตรงกับความเป็นจริง คือ ไปทำการช่วยเหลือให้ชนบทดีขึ้น ชนบทขาดครูบาอาจารย์ เราไปเป็นครูบาอาจารย์ช่วยเขา เขาขาดเขาลำบากอะไร ไปบำเพ็ญประโยชน์ แล้วก็หวังว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชนบท

โครงการของเราไม่ใช่โครงการสำหรับพัฒนาชนบทโดยเฉพาะ แต่โครงการนี้ช่วยพัฒนาชนบทได้ เพราะเหตุว่าคนหนุ่ม ๆ หรือ สาว ๆ ไปอยู่ในชนบท จะไปช่วยเขาพัฒนาชนบท มันต้องมีขอบเขตแน่ ที่จะให้สามารถทำได้เต็มที่นั้นคงทำไม่ได้ แต่ก็ทำไปเท่าที่จะทำได้ คือไปบำเพ็ญประโยชน์

สาธิต

จะเห็นได้ว่า ผมพูดมา ๔ ข้อ ไม่รู้จะตรงกับที่เขียนไว้ก่อนหรือไม่ แต่นึกขึ้นมาได้ ๔ ข้อ ส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวคุณทั้งนั้น เช่น ฝึกให้เสียสละ ฝึกให้รู้จักอยู่ในที่แปลก ฝึกให้บำเพ็ญประโยชน์ ฝึกให้กลับไปชนบท

แล้วก็เรื่องสุดท้าย เป็นเรื่องที่คุณคิดว่าคงจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมในชนบท นี่ไม่ใช่หมิ่นประมาทพวกคุณ แต่ว่าสถานการณ์มันเป็นอย่างนี้แล้ว โครงการของเราเป็นโครงการฝึกอบรม ไม่ใช่เป็นโครงการที่จะพัฒนาชนบท

เมื่อคุณอบรมแล้ว จะมาพัฒนาชนบทพร้อมกับเราที่โครงการแม่งลองหรือที่ไหน หรือไปร่วมกับคนอื่นเขาที่ไหน นั่นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง นั่นแปลว่าคุณได้ฝึกแล้ว แล้วจะไปก็ไปได้

๑๘

ผมตั้งใจจะไม่เลคเชอร์ จะมาพูดกัน คุยกัน เพราะฉะนั้นผมหยุดตรงนี้ สำหรับให้พวกคุณแย้งผม บัณฑิตเก่าก็พูดได้ ถ้าเห็นว่าพูดผิด หรือลืมนิดไป มีอะไรลืมนิดไปบ้าง ถ้าไม่มีผมจะต่อ

เรื่องที่ผมตั้งใจจะพูดตั้งแต่ก่อนคุณสมัครเข้ามาแล้ว คือสองสามรุ่นที่แล้วประสบมา ก็คือเรื่องความริเริ่ม ความริเริ่มหย่อนกับความริเริ่มมากเกินไป มีทั้งสองอย่าง อยากให้พอดี ๆ แต่พอดี ๆ มันแค่ไหนไม่รู้ คุณต้องนึกเอาด้วยตัวเอง

ความริเริ่มหย่อน คืออย่างนี้ เวลาเราไปอย่างที่พูดเมื่อกี้ ครูโรงเรียนมากเต็มแล้ว เราก็ไม่รู้ว่าจะทำอะไร แล้วก็ไปนั่งอมมืองอเท้าอยู่อย่างนี้ ความว่าเหว้ยมันก็มีมากขึ้น เพราะฉะนั้นเราให้ความริเริ่มคอยดูว่า เอาละ เรามาที่นี่แล้ว ไหน ๆ เขาก็ส่งเรามาแล้ว ลองดูสักเดือนหนึ่ง ถ้าหากว่ามันไม่มีงานทำ หรือทำท่าว่าจะไม่มีงานทำจริง ๆ ผมอยากให้คุณมีความริเริ่มในข้อแรก คือเขียนจดหมายมาที่โครงการฯ แล้วก็ไปสอบถาม ถ้าสมมติที่นี้มันจริง

ส. อ. น. น.

ว่าเขาไม่ต้องการเรา เราอยู่ที่นี่ไม่ได้ประโยชน์แน่ ไม่ได้ประโยชน์กับเรา และไม่ได้ประโยชน์กับใคร ๆ ก็เขียนมา แล้วเราจะส่งคนไปดู การส่งคนไปดูนี้ ถ้าหากว่าเรามีอาจารย์อยู่ตามท้องถิ่นนี้จะดี เพราะฉันจึงคิดว่า แม้แต่ในโครงการนี้ เราก็ทำได้ เพียงให้ทำเท่านี้ ส่งคนไปดูแล้วก็รายงานเข้ามา นี่เป็นการริเริ่มรายงานเข้ามาว่า สถานการณ์มันเป็นอย่างนี้จะให้ทำอย่างไร

ในขณะเดียวกันก็มีความริเริ่มอีกอันหนึ่งว่าเวลาไปอยู่ที่นั่นแล้วเราออกเดินเที่ยว เราก็ไปดู เช่น โรงเรียนนี้ขาด โรงเรียนนี้คนไม่ขาด แต่อาจจะมีการที่ใกล้เคียงที่คนขาด คุณก็เสนอมาที่โครงการนี้ได้ บอกว่าโรงเรียนนี้เขาขาดคน มีนักเรียนเท่านั้น มีครูเท่านั้น สงสัยว่าโครงการ น่าจะส่งไปที่นี้มากกว่า แล้วเราจะไปดูให้ หรืออนามัยก็ตาม ปีนี้ผมเข้าใจว่าเราเตรียมพอใช้สำหรับเรื่องสาธารณสุข อาจารย์นิพัทธ์ ก็รู้สึกสบายใจ แต่ว่าก็ยังมีพลาดลงไปได้ สมมติว่าเขาจ้างให้คุณน้อย คุณอาจจะริเริ่มอย่างที่ผมว่านี้ ไหน ๆ ก็ไปอยู่ที่นั่นแล้ว ไปดูซิว่าในท้องถิ่นนั้น เราจะทำอะไรได้ หรือแม้แต่ในจังหวัดใกล้เคียงก็ยังได้ อันนี้ผมอยากให้ยืดหยุ่น

แต่ขออย่างหนึ่งว่าพอไปถึงแล้วไม่ชอบหน้าครูใหญ่หรืออะไรนี้ รายงานเข้ามาทันที หนูอยากย้าย ต้องย้ายภายในวันนี้พรุ่งนี้ อะไรอย่างนี้ไม่ได้ ต้องเปิดโอกาสให้เราใช้เวลาขยับขยายตัวบ้าง ไปดูแล้วขอเท็จจริงบ้าง เพราะเหตุว่า ไม่ว่าเราจะทำอะไร เราได้ผูกพันกับเขาไว้ก่อน เช่น อย่างสามัญศึกษา เราได้ติดต่อกับกรมสามัญศึกษา ได้พูดกับอาจารย์ประยูร เพราะฉะนั้นเราจะทำของเราฝ่ายเดียวไม่ได้ เราไม่ใช่อาหรับขายน้ำมัน มันจะขึ้นราคาอย่างเดียว จะย้ายง่าย ๆ ทำไม่ได้ ต้องค่อย ๆ ทำไป อาจจะเสียเวลาไปบ้างก็ยังดีกว่าผลุนผลันทำไป หมายความว่าให้ช้า ให้ดู

ให้มีเวลา มีโอกาส บางทีเฟิร์สอิมเพรสชัน (first impression) ที่เราไปอยู่ในท้องถิ่นใหม่ ๆ นี้ ประกอบกับการเศร้าโศกที่จากคนที่เรารัก จากพ่อแม่มา แล้วก็ว่าเหวอย่างนี้ พอเฟิร์สอิมเพรสชันก็จะย้าย อย่างนี้มันไม่หนักแน่น ขอให้หักใจไว้ก่อน แล้วถ้ามีเหตุผลจริง ๆ เราจะช่วยทำให้เท่าที่จะกระทำได้

การริเริ่มธรรมดา เวลาคุณไปสอนหนังสือก็ตาม เวลาคุณไปอยู่กับชาวเขาก็ตาม หรือไปอนามัยก็ตาม คุณอดไม่ได้ อดที่จะเปิดตาดูไม่ได้ อย่างน้อยก็เด็กที่เราสอนหนังสือ หรือคนที่เราจะทำอะไรด้วยนี้ คุณอดไม่ได้ที่จะสังเกตดูว่า เด็กคนนี้หรือเด็กพวกนี้น่าสงสัยอย่างไร จะทำอะไรให้เขาดี นี้อยากให้ริเริ่มคิดในแง่นี้ แล้วก็ไม่ใช่แต่เด็กเท่านั้น ชาวบ้านเป็นอย่างไร เราจะช่วยเขาได้แค่ไหน บางทีช่วยแนะให้ได้ ช่วยแนะนำนิดเดียวเขาก็ทำได้ หรือลงมือกับเขา เห็นเขายากจนแล้วเรารู้สึกว่า เอ ถ้าเขาเอาไก่อมาเลี้ยง มันอาจจะดีขึ้น หรือปลูกผักมันอาจจะดีขึ้น พรรคนี้ไม่ต้องอาศัยความรอบรู้ ไม่จำเป็นจะต้องเป็น วท.บ. จากเกษตรทุกคนจึงจะทำได้ ถ้าเราไม่รู้เราไต่ถามคนอื่นเขา เราไปติดต่อกับเกษตรจังหวัด หรืออนามัยจังหวัดเกี่ยวกับเรื่องอะไรก็ได้แต่เถอะเราพอจะพูดกับเขาได้ หรือถามเขาว่า มีใครมีวิชาความรู้ในเรื่องนี้แล้วเราเรียนจากเขาก็ได้

ข้อนี้บัณฑิตส่วนใหญ่แทบทุกปีมักจะยืนยันว่าให้เรา ให้โครงการฯ นี้พยายามที่จะสอนวิชาเกษตร แต่ผมไม่แน่ใจ ก็รู้สึกว่าจะเป็นประโยชน์ แต่ไม่แน่ใจว่าจะทำได้ เพราะเหตุว่ามันไม่เหมือนกันกับปฐมพยาบาล การปฐมพยาบาลนี้สอนให้อยู่ในขอบเขตได้ แต่การเกษตรสอนดีไม่ได้ไปให้ความรู้เขาผิด มันอาจจะเสียหายได้ เพราะฉะนั้นก็ยังคงคิดอยู่ ยังไม่ได้ตัดสินใจว่าจะไม่ทำ

สุวิมล

อาจจะทำเหมือนกัน ในการที่จะใส่ไปในหลักสูตร แต่พวกคุณนี้จะไม่ได้เรียนวิชาเกษตรไป โดยเฉพาะจากโครงการฯ นี้ แต่ว่ามีวิธีที่จะช่วยได้

การเปิดหูเปิดตาดูสังคมนี่มันก็เป็นเรื่องธรรมดา เพราะเหตุว่าเราจะไปอยู่สังคมนั้น อย่างน้อยก็ไปอยู่กับเขา ๖ เดือน ก็ต้องถือว่าเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคม ถ้าเห็นว่าการสังคมนั้นยังขาดตกบกพร่องอะไร ในความคิดของเราเนี่ย เราอาจจะช่วยในแง่นี้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยที่จะติดต่อกับเจ้าหน้าที่ที่เขามีความรู้ ที่เขาควรมีความรู้ เกษตรจังหวัดบางคนก็เชื่อไม่ได้ หรือสัตวบาลก็เชื่อไม่ได้ สัตวแพทย์ก็เชื่อไม่ได้ แต่อย่างน้อยก็ต้องสมมติเอาก่อนว่าเขามีความรู้ แล้วเราพยายามที่จะติดต่อกับเขา ถ้าเราไปช่วยชาวบ้านเขาทำเครดิตออมทรัพย์ ที่เราเคยไปเห็นมาแล้วในชยันนาท ถ้าเราไปช่วยชาวบ้านเขาทำสหกรณ์ หรือตั้งเป็นกลุ่มขึ้นมา หรือไปช่วยเขาทำถนนอะไรเหล่านี้จะเป็นประโยชน์มาก เรื่องนี้ทางโครงการฯ พร้อมอยู่เสมอที่จะให้คำปรึกษาหารือ ถ้าหากคุณไปเห็นว่าเขาขาดอะไรแล้วรู้สึกว่ามีช่องทางง่าย ๆ ไม่ใช่ว่าจะต้องไปสร้างเขื่อน ถ้าสร้างเขื่อนโครงการฯ ช่วยไม่ได้ สร้างเขื่อนเล็ก ๆ โอเค ถ้าสร้างเขื่อนใหญ่ ๆ นี่ ทำไม่ได้ ต้องให้รัฐบาลทำ อันนี้อาจมารีพอร์ต (report) ให้รัฐบาลที่หลัง แต่ว่ามีอะไรที่เราพอจะช่วยเขาได้เล็ก ๆ น้อย ๆ นี่ เราจะช่วย พยายามที่จะช่วย นี่เป็นการริเริ่มธรรมดา

ที่นี้การริเริ่ม ผมพูดไม่จบนะ หมายความว่าพูดเป็นพอสังเขปเท่านั้น การริเริ่มที่แผลงไปกว่านั้น คำว่าแผลงนี้ไม่มีความหมายว่าเลว หมายความว่ามันนอกเหนือไปจากธรรมดา ก็คือว่าความยุติธรรมในสังคมที่จะต้องมีแน่ ๆ ครูใหญ่อาจจะไม่ด้อย่างที่

ผมพูดเมื่อคืนนี้ ผู้ใหญ่บ้านอาจจะเลว ช่มเหงราษฎร เอาเปรียบราษฎร ตำรวจนอกจากจะไม่จับผู้ร้ายแล้วยังเบียดเบียนราษฎรอะไรเหล่านี้มีตั้งเยอะแยะ และยิ่งไปก็ยิ่งจะเห็นเข้า ถ้าพวกคุณใจเหมือนกับพวกบัณฑิตอาสาสมัครรุ่นก่อน ๆ นี่ ซึ่งหมายถึงเหมือนกับพวกเรา เราอดไม่ได้ของพรรคนี้อดไม่ได้ โอเคถูกต้อง แต่จะทำอะไรระวังให้ดี คิดดูให้ดี คิดให้รอบคอบ ว่าการที่เราจะไปทำอะไร เพื่อที่จะไปแก้ความยุติธรรมในสังคม ความไม่ชอบธรรมในสังคมนั้น เราควรจะทำอะไร อย่างไรจึงจะได้ผล ถ้าเราไปอะอะมะเทิง บางทีเราถูกยิงมาก่อนแล้ว มันไม่มีประโยชน์อะไร ไม่มีประโยชน์แก่ใครทั้งสิ้น เอาละ ไม่ถูกยิง แต่ว่าคนที่เขาจะเป็นนักเลงโตนี้เขาต้องมีความฉลาด และมีความสามารถพอใช้ การที่เราจะไปขัดกับเขาเนี่ย เราจะต้องดูท่าที กลยุทธ์ให้มันดี ที่เขาเป็นตำรวจแต่งเครื่องแบบนี้ เขาช่มเหงราษฎรได้ ทำไมเขาจะช่มเหงเราไม่ได้ อะไรเหล่านี้ คิดให้รอบคอบ หาวิธีที่จะแก้ไข แล้วก็วิธีที่อยากจะให้พวกคุณทำก็คือว่า ขอให้รายงานมาเถอะ มีอะไรรายงานมา แล้วทางโครงการฯ นี่ตั้งใจจะช่วยหาวิธีให้

ผมเคยพูดกับพวกคุณหรือเปล่าไม่รู้ รุ่น ๑ ที่ไปแม่สะเรียง ไปสอนหนังสือที่แม่สะเรียง ก็เจอะตำรวจรังแกนักเรียนของเขา เขาก็รีบโทรเลขมาเลยทีเดียว ไม่ใช่ปรึกษาว่าจะทำอย่างไรดี แต่บอกว่าให้อาจารย์ เวลานั้นอาจารย์สิริ เป็นผู้อำนวยการ บอกอาจารย์รีบส่งนักข่าวขึ้นไป เพื่อที่แกจะได้แถลงให้นักข่าวเอาลงหนังสือพิมพ์ ว่าตำรวจรังแกนักเรียนอย่างไรบ้าง ซึ่งก็จริง ตำรวจรังแกจริง แต่ถ้าเราทำตามแกว่เนี่ย ส่งนักข่าวขึ้นไปมันจะได้ผลอะไรแค่นั้น มันไม่มีประโยชน์อะไรขึ้นมาเลย ยิ่งสมัยนั้นยังไม่มีประโยชน์ใหญ่ สมัยเผด็จการจะเป็นประโยชน์อะไร ทางโครงการฯ

๕๐ ธันวาคม

ก็มีโทรเลขไปถึงแกเลยทีเดียว บอกว่านักข่าวไม่ส่งมาหรอก แต่
จะให้แกเขียนรายละเอียดมา แล้วจะดำเนินเรื่องราวทางกรุงเทพฯ
ให้ แกก็เขียนรายละเอียดมาให้เราทราบข้อเท็จจริงต่าง ๆ แล้ว
พวกเราก็เอาไปพูดกันกับรองอธิบดีกรมตำรวจ รองอธิบดีกรมตำรวจ
เขาก็ดำเนินการเอาเอกสารข้อเท็จจริง รายละเอียดผูกมัดเข้าไป
เลยทีเดียว เผลอญเราก็ชอบพอกับเขา ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็คงหาได้ คนที่
ชอบพอกันที่พอพูดกันได้ แล้วเขาก็ดำเนินการไปเพื่อย้ายตำรวจที่
อยู่ที่นั่น ใคร ๆ ก็รู้ว่าบัณฑิตเราเป็นผู้ทำ แต่ว่าไม่ได้เป็นผู้ทำโดย
ผลิผลาม เป็นผู้ทำเพื่อแก้ความอยุติธรรม โดยส่งเรื่องเข้ามาที่
โครงการฯ บัณฑิตคนนั้นที่ไปอยู่แม่สะเรียง ก็บ่นครุใหญ่มามาก
ทีเดียวว่า ไม่ค่อยเอาเรื่องและทำงานเอาหน้า ผมก็ขึ้นไป ก็รู้สึก
เห็นจริงอย่างแ ก่ ไม่รู้จะทำอะไร ครุใหญ่คนนั้นอยู่สบาย ๆ
แล้วก็แกไม่อยากหาเรื่องให้มากนัก คือถ้ามีอะไรเพิ่มเติม เช่นว่า
อยากมีห้องสมุดเพิ่มขึ้นนี้ มันรำคาญใจเขา เขาอยู่สบาย ๆ อยู่
แล้ว ผมรู้สึกว่ เ อ อีตานี้ เราจะทำอะไรกับแก ก็ไม่รู้จะทำ
อะไร ความจริงก็ไม่ได้แก้ไขอะไรมาก นอกจากไปคุยกับแกให้
มากหน่อย เล็ก ๆ น้อย ๆ ก็อาจไม่ได้แก้ปัญหารื่องนี้ บางที
ปัญหาที่มีอยู่มันแก้ไม่ได้

๒๓

ริเริ่ม พวกคุณคงได้ในเรื่องปีกลายนี้มีสองคน บัณฑิตผู้ชาย
ทั้งคู่ คนหนึ่งไปลี้ภัยผู้ใหญบ้าน คือผู้ใหญบ้านเขาเป็นคนกดขี่
ข่มเหงราษฎรจริง แม้แต่เพื่อนบ้านของเขา ญาติของเขา แกก็
เอาเปรียบทุกอย่าง รีดนาทาเร้นต่าง ๆ แต่น่าเสียดายที่ไปทำนี้
ไปทำโดยพลการ กว่าเราจะรู้เรื่องมันสายไปแล้ว ทางเราก็ใจคอ
ไม่ค่อยดี เพราะเหตุว่าผู้ใหญบ้านคนนี้มีอิทธิพล ต้องเรียกเข้ามา
ตักเตือนว่ากล่าว แล้วขยายความลับให้ฟังว่า เราดีใจที่บัณฑิต

ทำอย่างนั้น แต่จะให้มาสรรเสริญต่อหน้าอย่างนั้นทำไม่ได้ เพราะเหตุว่าแกทำอย่างนั้นมันเป็นภัยแก่ตัวของแก เห็นด้วย ๑๐๐% และถ้าผมเป็นอย่างบัณฑิตคนนั้น ผมก็ทำอย่างนั้นเหมือนกัน แต่ว่าวิธีทำอย่างนั้นมันไม่ดี ทำนะดี แต่วิธีทำไม่ดี ก็อยากให้ปรึกษาหารือมาก่อน เพราะเหตุว่ามันเป็นเรื่องคอขาดบาดตาย แล้วก็ในคงผู้ใหญ่ว่าที่อุตรดิตถ์นั้น มันก็มีเสือมีมือปืนเยอะ พลาดพลั้งอะไรไปก็ยากที่จะแก้ เมื่อจะหาทางแก้ ผมก็แก้ โดยถามว่าใครเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ใครเป็นนายอำเภอ ก็ปรากฏว่านายอำเภอก็ฟังไม่ได้ เหลวไหล ด้วยเหตุหลายอย่าง ส่วนผู้ว่าราชการจังหวัดนั้นพอจะรู้จักกัน เป็นนักเรียนธรรมศาสตร์เก่า เป็นนักฟุตบอลธรรมศาสตร์เก่า และเป็นทีมชาติ ผมก็เลยเขียนจดหมายไปถึงเขาว่า ฝากฝังคนนี้ด้วย คือทำไม่รู้ไม่ชี้เรื่องผู้ใหญ่ว่าบ้าน บอกว่าขอให้ดูแลเหมือนลูกหลานเถอะ เพราะหัดก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น ถ้าพูดถึงบัณฑิตคุณคนนี้แล้ว ความริเริ่มเขามีมาก เขาเป็นเศรษฐศาสตร์บัณฑิตก็จริง แต่ปรากฏว่า ถึงกับเป็นหมอดำแยในหมู่บ้านนั้น ได้ข่าวนะครับ จริงเท็จเป็นอย่างไรไม่รู้ อาจารย์อดิน มารายงานให้ฟัง คือใคร ๆ เรียกแกหมอทั้งนั้น ไม่ใช้หมออย่างหมอ คือว่าไปช่วยเขาในด้านนั้น นี่เป็นความริเริ่มที่ดี

อีกรายหนึ่ง สมคบกับครูน้อยล้มครุใหญ่ แต่ที่นี้ล้มไม่ลง ครูใหญ่เขารายงานมา กล่าวโทษบัณฑิตคนนั้นมาอย่างมาก เราก็เรียกมาเหมือนกัน แล้วก็บอกว่ามันอีกไม่กี่เดือนแล้ว อย่าไปทำเลย เสียบ ๆ ชะ เจย ๆ ผมจำไม่ได้ว่ามันจบอย่างไร แต่ว่าแกก็กลับมารรรรมา ๆ มีอีกรายหนึ่ง ผู้หญิง แกเขียนมา ถึงอาจารย์อดิน บอกว่าหนูได้ทำไปแล้วอย่างนี้ หนูไม่บอกอาจารย์ก่อน เพราะหนูจะบอกตอนนี้ อาจารย์ห้ามก็ห้ามไม่ทันแล้ว ใจผมเอง

ส. อ. อ. น.

มารู้สึกว่า แหม พวกบัณฑิตอาสาสมัครนี้เขาไม่เชื่อเราเสียเลย
เขานึกว่าเขาจะทำอะไร เราจะต้องขัดขวางเขาเรื่อย ซึ่งความจริง
ไม่ได้ตั้งใจจะขัดขวาง บอกแล้วว่าถ้าทำอะไรที่เป็นสาธารณประโยชน์
ถึงแม้ว่ามันจะล่อแหลมอันตรายไปบ้าง พวกเราชมเชยสรรเสริญ
แต่ไม่ยุให้ทำ คุณจะทำก็ทำ แต่ว่าต้องบอกเราสิ ก่อนจะตัดสินใจ
ทำอะไรเป็นเรื่องใหญ่ มันจะกระทบกระเทือนกับความเป็นอยู่
มันจะกระทบกระเทือนมากเกินไป บางทีพวกเราอาจดูให้คุณได้
เราหาวิธีอื่นที่จะทำให้เป็นที่ปลอดภัย แล้วได้ผลจริง ๆ กับสังคม
ที่เราต้องการจะช่วยให้มันดีขึ้น ให้มันได้ผลจริง ๆ อย่างนี้จะดีกว่า

เมื่อสรุปไปสรุปมาก็หมายความว่า คุณใช้ความริเริ่มของ
คุณไปเถอะ เท่าที่จะทำได้ แต่มันมีขอบเขตอยู่ ถ้ามันเลยขอบ
เขตอันนั้นไปแล้ว มันอาจจะเกิดผลเสียหายให้แก่สังคมที่คุณตั้งใจ
จะช่วยเสียด้วย หรืออาจจะเป็นอันตรายแก่ตัวคุณเอง หรืออาจจะ
ทำให้โครงการฯ นี้มันรวนเรไป ผมไม่ใช่คำว่าเสียชื่อแก่โครงการฯ
นะ โครงการฯ นี้เสียชื่อหรือไม่ ไม่สำคัญ หมายความว่า
ทำให้โครงการฯ นี้มันรวนเร มันตั้งอยู่ไม่ได้ ถ้าเป็นเช่นนั้นอยาก
ให้บอกก่อน อยากให้พวกคุณไว้ใจพวกเรา ถ้าบอกแล้วมันไม่เสียหาย
อะไรกับคุณเลย ถึงแม้ว่าเราจะห้าม เราก็ไม่ได้ห้ามไม่ให้ทำ แต่
เราห้ามว่าอย่าทำของที่ไม่เป็นการปลอดภัยแก่ตัวของพวกคุณ ขออย่า
อีกที ถ้าสงสัย ถ้าไม่แน่ใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ตามปรึกษา
มาได้ พี่ ๆ ของคุณเยอะแยะที่นี่ บางทีก็อาจจะแนะนำไปได้ อาจ
จะถึงอาจารย์นิพัทธ์ก็ได้ ถึงผมก็ได้ ของพรรคนี้นั้นพอที่จะพูดกัน
ได้ ไม่ใช่จะต้องมาแอบแฝงกัน ถ้าคุณคิดว่า ถ้าปรึกษามายัง
โครงการฯ ประเดี๋ยวทางโครงการฯ จะนึกว่าไม่มีความริเริ่มเสีย
เลย อันนั้นผมว่าอย่าไปคิดมันดีกว่า คือการที่คุณปรึกษามาโดย

ที่ได้ดูแล ได้สังเกตดูสถานการณ์ในท้องถิ่นแล้ว ก็เห็นปัญหาแล้ว เป็นความริเริ่มที่พอแล้ว การที่ปรึกษามันไม่เสียหายอะไร ในด้านการริเริ่ม มีใครสงสัยอะไรไหม หรือมีใครไม่เห็นด้วยอยากจะแย้งของพรรคนี้มันเบลอนะ ขาวกับดำมันพูดยาก คืออย่างไรเรียกริเริ่มอย่างไรเรียกไม่ริเริ่ม มันเบลอ แต่ว่าคิดอยู่ในใจของคุณก็แล้วกัน

บัณฑิตควรจะทำอะไรใน ๖ เดือน ถ้าใครไปสอนก็ต้องสอน แน่ละ และถ้าเรา mirth (สนุกสนาน) อยู่กับคนในหมู่บ้าน คือหมายความว่าอย่างนี้ เช่น มีบัณฑิตที่ไปทัศนครพนม เคยเขียนเล่าเรื่องมา แก่สนุกของแกในแง่ที่ว่า แก่ปฏิบัติอย่างเดียวกับชาวบ้าน คือทัศนครพนมมีวัดพระธาตุพนม ซึ่งเป็นที่นับถือ พวกลาวก็เข้ามา คนไทยจากอีสานก็ไปไหว้พระทั้งนั้น ที่นี้แกก็ทำงานอดิเรกในฐานะที่เป็นครูโรงเรียนนี้ ไปทำงานอดิเรกในแง่ที่ว่าไปช่วยทางพวกชาวบ้านเขาจัดดอกไม้จัดงานเวลาในงานวัดอะไรต่าง ๆ ซึ่งเป็นของดี

ผมว่าชีวิตของคนเรามันต้องประกอบด้วย ๓ อย่าง คือความจริง ความงาม แล้วก็ความดี ความจริงนี่คือ วิชาความรู้ที่เราเรียนอยู่ แต่ละคนเราเรียนมา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ การศึกษาหรืออะไรนี้ เราเรียนกันมาแล้ว แล้วเราก็จะเรียนกันต่อไป ว่าอะไรเป็นความจริงของโลก อะไรเป็นสัจจะ นี่เป็นของที่สำคัญมาก แต่จะทอดทิ้งความงามไม่ได้ ศิลปวิทยา วรรณคดี วัฒนธรรม เหล่านี้เป็นความงาม เป็นสิ่งที่งดงาม แม้แต่การเล่นกีฬา ผมก็ถือว่าเป็นความงามส่วนหนึ่ง เพราะเหตุว่าไม่มีอะไรที่น่าขบขี้ใจมากกว่า สำหรับคนบางคนทีเห็นเปเล่เลี้ยงลูกแล้ววิ่ง

Soe Sine

เข้าไปซั๊ดประตูได้ วิเศษเหลือเกิน สวย เราเรียกกันว่า สวย นี่ผมพูดแบบผู้ชาย แบบผู้หญิงก็มีเยอะเยอะ ประดับดอกไม้ หรืออะไร หรือเล่นเทนนิส หรือบิลเลียด หรือระบำ หรือดนตรีที่เพราะ ๆ นี่เป็นของที่ดี นี่วัฒนธรรม การที่เราเมิร์ทซ์ เราเข้าไปร่วมอยู่กับชาวบ้าน เราเห็นสิ่งที่เขาดี มีเชิงบ้องไฟ มีอะไรต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ควรจะเอาใจใส่ วันหลังเรายังเล่าให้ลูกหลานฟังได้ ส่วนความดีนั่นคือบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ไม่เบียดเบียนคนอื่น นี่ผมว่าถ้าถือไว้ ๓ อย่างนี้ เก็บไว้ในกระเป๋าก็บ้างไว้ในใจแล้วมันเป็นประโยชน์จริง ๆ

ยกตัวอย่างเช่น นักเศรษฐศาสตร์ เวลาเราไปดูแผนพัฒนา สมมติว่าคุณมีอำนาจ หรือมีหน้าที่ที่จะไปดูแผนพัฒนา ถ้าเราไม่ระลึกถึง ๓ อย่างนี้ เรานึกถึงแต่ว่าอะไร ๆ จะเอาแต่ประโยชน์ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นเราจะสร้างเขื่อนท่าเดียว เราจะตัดถนนท่าเดียว เราจะเอาเรื่องเครดิต เรื่องไฟฟ้า เรื่องอะไรอย่างเดียว พอเขาเสนอโครงการมาสำหรับที่จะบำรุงวัดหรือที่จะตั้งสนามกีฬา หรือเพื่อที่จะทำให้เกิดมีหอศิลป์สมัยใหม่ขึ้น บางทีเราไปตัดงบประมาณเขาเสียแล้ว ซึ่งมันทำให้บ้านเมืองเรานี้มันไม่ครบถ้วน มันควรจะครบหมด แต่ว่าแน่ละ เราจนอยู่แน่แล้วเรายังไปซื้อรถยนต์สำหรับขี่กันสวย ๆ นั่นมันให้ความมั่งคั่งมากเกินไป เราจะต้องพอดี ๆ แต่ว่าจะทิ้งไม่ได้ ทิ้งด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้

เมื่อคืนนี้ผมพูดในหัวข้อว่า บัณฑิตควรทำอะไรใน ๖ เดือน 6 หน้าหนึ่งของตัวมีหน้าที่ทำอะไรก็ทำไป หางานทำ ถ้าหากว่ายังมีเวลาอยู่ กลมกลืนไปอยู่กับชาวบ้าน นี่เป็นตัวอย่างที่ผมนึกไม่ออก

สำหรับเมืองไทย สมมติว่าไปในหมู่บ้านอินเดียหรือจีนแบบเก่า ซึ่งเขาขายลูกสาวกันตั้งแต่อายุ ๑๒-๑๓ แต่งงานออกไป นึกขึ้นได้ว่าทางเหนือก็มีเหมือนกันเรื่องขายลูกสาวนี่ นี่ถือว่าเป็นชนบทรรมนิยมประเพณี แต่ทางเหนือไม่ใช่ประเพณีแน่ มันเป็นเรื่องความจำเป็นในเรื่องยากจน แต่ในอินเดียเป็นเรื่องประเพณี อย่างนั้นผมคิดว่าเราไม่ควรจะเข้าไปเกี่ยวข้อง ถ้าหากว่าชาวบ้านเขาประพฤติกกันอย่างนั้น เราจะไปดำเนินเข้าทันทีก็ต้องใช้ลินการทูตพอสมควร แต่ว่าไม่มีอะไรดีกว่าที่เราจะประพฤติให้มันถูกต้อง ชนบทรรมนิยมประเพณีในหมู่บ้านนี้เป็นเรื่องที่สำคัญ

สำหรับคนที่ไปสอนหนังสือ ความผูกพันกับนักเรียนคงจะต้องมีแน่ นักเรียนบางคนก็เขี้ยว บางคนก็ดื้อด้น แต่บางคนก็น่ารัก ถ้าเห็นว่าเราจะช่วยอะไรกับเด็กได้มากขึ้น ไม่ต้องมากมายอะไรนัก เช่น สอนให้เขากินของที่ถูกต้อง ๆ ที่ดี แนะนำไป บางทีอาจช่วยให้เด็กเติบโตไปได้ อธิบายให้เขาฟัง ถ้าคุณไม่รู้ก็ควรไปหาหนังสืออ่าน เรื่องโภชนาการ โปรตีนช่วยสมองอย่างไร ไปช่วยร่างกายอย่างไร ทำให้มันเกิดมีความแข็งแรง และมีสติปัญญาดีขึ้น อย่างนี้เด็กก็อาจเชื่อเรา นี่เป็นการช่วยเด็กอย่างง่าย ๆ ด้วยคำแนะนำ แต่ในที่ไหน ที่เห็นว่าเด็กเขาต้องการความช่วยเหลือมากกว่านั้น เช่น เรื่องหนังสือหนังสือหาไม่มี สมุดหายาก กันดารมาก บางทีเราอาจจะช่วยได้เหมือนกัน ถ้ามากนักเงินโครงการฯ คงจะไปไม่พอ แต่ก็พยายามที่จะช่วย รายงานเข้ามาเถอะ นอกจากนั้นเวลาที่สอนเสร็จแล้ว อย่างเห็นว่าเด็กคนนี้เป็นช้างเผือก คือหมายความว่า ไม่มีโอกาสได้เล่าเรียนสูงนัก แต่ว่าเป็นคนที่ดี น่าจะสนับสนุนให้เรียนต่อไป ในกรณีเช่นนี้อาจจะช่วยบอกมาแล้วเราจะบอกบุญให้ เท่าที่เคยทำมา ก็มีอยู่ ๒-๓ คน ที่เรา

เคยช่วยมา โดยการบอกบุญให้คนนั้นคนนี้ คนที่มั่งคั่งแล้วอยากจะทำบุญอย่างนี้ ที่จะให้ทุนเล่าเรียนต่อ โดยมีข้อเงื่อนไขว่าจะต้องไม่ประพฤติเลว และก็ต้องไม่เรียนตก ที่เราสนับสนุนให้ไปเรียนวิทยาลัยครูก็มี โรงเรียนเทคนิคก็มี เคยมีมา ไม่มากนัก แต่ว่าพอจะช่วยได้

เรื่องสารนิพนธ์ เริ่มคิดเสียตั้งแต่วันแรกที่ไปถึง เริ่มคิด ไม่ได้หมายความว่าจำเป็นจะต้องให้แน่นอนออกไปว่าเราจะต้องเอาเรื่องนั้นเรื่องนี้ แต่ว่าเริ่มคิด หมายความว่าเปิดหูเปิดตาดูว่าสภาพของสังคมเป็นอย่างไร มีเรื่องอะไรที่เราจะเขียนได้บ้าง ภายใน ๓-๔ เดือน ก็ควรมีอยู่ในใจแล้ว ว่าเรื่องที่เป็นปัญหาของหมู่บ้านนี้ หรืออำเภอนี้เป็นอย่างนี้ หรือในโรงเรียนนี้ หรือในชุมชนนี้มีอย่างนั้นอย่างนี้ เมื่อมีความคิดอยู่ในใจหยาบ ๆ แล้ว หลังจากนั้นนั้นก็ดู ศึกษารายละเอียดต่อไป เมื่อได้ข้อมูลต่าง ๆ แล้ว ก็มาคิดว่าวิธีที่เราจะเสนอข้อแก้ปัญหามันจะมีอะไรบ้าง นี่ก็จบสารนิพนธ์ของคุณ เค้าโครงควรจะมีอยู่แล้ว ในไม่ช้าก็เขียนก็เติมรายละเอียดเข้าไปให้มันเต็มที แล้วก็จะได้ไม่ลำบากในเรื่องสารนิพนธ์

เราไม่ต้องการให้สารนิพนธ์ของคุณเป็นหนังสือตำราที่เลอเลิศที่ออกมาปั๊บ ได้รับรางวัลโนเบลเลย นั่นเหลือความคาดหวัง แล้วเราก็ไม่ต้องการให้ถึงกับว่าเป็นวิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโท เราไม่ต้องการ ถ้าทำได้ถึงขั้นสแตนดาร์ดก็ยิ่งดี แล้วคุณอาจเอาไปใช้เป็นวิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโทต่อไปก็ได้ ถ้าไปเรียนต่อ แต่ว่าเรามีขอบเขตของการทำงาน และมีขอบเขตของความต้องการที่จะให้คุณทำอะไรบางอย่างเพียงเท่านั้น เพราะฉะนั้นไม่จำเป็นต้องให้มันเกินไปนัก แต่ที่ต้องการก็คือ ความสังเกต ความช่างสังเกต ให้สังเกตดู แล้วก็ใช้หลักวิชาในการที่จะไปหาข้อมูลมาให้ได้ แล้วก็

ใช้ความคิดในการที่จะเสนอความคิดเห็น ๓-๔ อย่าง นี่เป็นสิ่งที่พอแต่ควรที่จะเริ่มมีคติในใจไปในทางอันหาคติ คือหมายความว่า ถ้าเราไม่มีความรัก ไม่มีความพึงพอใจในเรื่องของเราแล้ว เราก็ไม่อยากจะเขียน เขียนไปก็เบื่อ ทั้ง ๆ ที่รักเรื่องของเรา บางทีเขียนไปก็เบื่อ ยิ่งไม่รักยิ่งเบื่อใหญ่ อย่างน้อยต้องมีจิตใจอยู่กับเรื่องนี้

พูดถึงความจริง ความงาม ความดี สำหรับความงามนี้ บางอย่างไม่จำเป็นต้องใช้เงินมากนัก ผมพูดถึงหอศิลป์ มันเป็นเรื่องพิเศษ นั้นต้องใช้เงินมากแต่การที่จะส่งเสริมให้มีศิลปะขึ้นมา บางทีมันก็ไม่ต้องใช้เงินเลย เช่น ลูกศิษย์คุณคนนี้จะระบายสีสวย หรืออะไรนี้ เอามาติดอยู่ในห้องเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว เป็นการส่งเสริม คือต้องการชี้ให้เห็นว่า ทั้ง ๓ อย่างนี้มันขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ แต่ลำดับความสำคัญที่คุณพูดนั้นก็เหมือนกัน แม้แต่ความจริง การที่เราจะสร้างมหาวิทยาลัยให้ใหญ่โตและมีการวิจัยชั้นสูง ๆ นั้น บางทีเราตัดออกเสียได้ใช่ไหม วิธีเรียนการแพทย์ อย่างปัจจุบันนี้ที่เราติกันมาก แล้วเราชมเชยหมอเก่าเปล่าของจีน นี่เป็นอย่างหนึ่งละ แม้แต่ความจริงนี้ เราจะทำให้เกิดความจริงขึ้น มันก็ยังมิชอบเขตเหมือนกัน อะไร ๆ มันมีขอบเขตทั้งนั้น ลำดับความสำคัญมันมีมากน้อยกว่ากันทุกแขนงหมด มันจะไปอย่างเดียวกันไม่ได้ ไปลำดับเดียวกันไม่ได้ทั้งนั้น แต่ที่ผมชี้ให้คุณดูนั้นก็คือว่า บางอย่างมันเป็นความพึงเพื่อ รวมทั้งความจริง ความงาม เราพยายามตัดความพึงเพื่อเสียก่อน เอาความธรรมดา ๆ ขึ้นเป็นลำดับสำคัญเสียก่อน อย่างนี้ละก็จะเห็นตรงกัน สนามฟุตบอลบางทีก็ไม่อยากที่จะทำให้เกิดขึ้นได้ แต่แน่ละ ถ้าหากว่าที่นั้นควรจะเป็นที่ปลูกผัก เลี้ยงสุกรมากกว่า เราจะเอามาเล่นเป็นสนามฟุตบอลเสียเลยก็แย่ แต่ถ้าเช่นนั้น เราก็จะต้องมาพลิก

เพลงเอชซี คือเด็กก็ต้องออกกำลัง ถ้าไม่มีอนามัยดีจะไปได้อย่างไร ก็ต้องหาวิธีอื่น อย่างนี้ที่เรียกว่า ศิลปะแห่งการดำเนินชีวิต คือ หมายความว่า มันจะต้องหาทางยกย้ายถ่ายเทได้ ให้มันสมดุลกับสมดุลทุกอย่าง

เมื่อ现在我กำลังจะพูดถึงเรื่องบทบาทของ ป.บ.อ. คือคุณคงทราบแล้วว่า เมื่อตั้งโครงการตั้งแต่แรกเริ่มนั้น เราเริ่มตั้งในคณะเศรษฐศาสตร์ และในปีแรกรับเฉพาะบัณฑิตจากธรรมศาสตร์ทุกคณะ แล้วขยายออกไปรับทุกสถาบัน ในเดือนตุลาคมนี้ระหว่างที่คุณออกไปปฏิบัติการณ์ โครงการฯ นี้จะออกจากอ้อมอกของคณะเศรษฐศาสตร์ไปสู่ขั้นสังกัดอยู่กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นี่เป็นการจัดงานตามโครงการที่ได้ตั้งไว้เดิม การอยู่กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ยังไม่เป็นที่พอใจ เราอยากให้เป็นในระดับชาติ ไม่ได้หมายความว่า จะแบ่งให้เป็นเรื่องสำคัญ ที่จริงก็สำคัญจริง ๆ แต่ต้องการให้ทุกมหาวิทยาลัยสามารถร่วมมือกันได้ ไม่ใช่เป็นเรื่องของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น อยู่ในโครงการฯ เดียวกันแหละ แต่ถ้าแต่ละมหาวิทยาลัยคิดอย่างเดียวกัน ไปสร้างโครงการฯ ของตัวเองขึ้น มันจะแข่งขันกันมากเกินไปและก็ไม่มีประโยชน์ เพราะฉะนั้นถ้าเราสามารถรวบรวมไว้เป็นของส่วนกลางของทุกมหาวิทยาลัยได้ จะเป็นประโยชน์มากกว่า เดิมทีเดียวก็นึกว่าเมื่อมีสภาการศึกษา และสภาการศึกษายังมีหน้าที่เกี่ยวกับอุดมศึกษา ในขณะนั้นก็คิดว่าขั้นตอนไปจากมหาวิทยาลัยนี้จะไปขึ้นกับสภาการศึกษา แต่จะขึ้นโดยไม่เป็นหน่วยราชการ จะไปขึ้นเป็นสถาบัน คล้ายกับว่าโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยซึ่งห้อยอยู่กับสภาการศึกษา แต่เป็นโครงการอิสระ เวลานี้สภาการศึกษาไม่รับหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับอุดมศึกษาแล้ว ไปทำเรื่องอื่น หน้าที่เกี่ยวกับอุดมศึกษา

ไปอยู่กับทบวงมหาวิทยาลัย โครงการพัฒนามหาวิทยาลัยก็ไป
ห้อยอยู่กับทบวงมหาวิทยาลัย แต่รู้สึกว่าจะเปลี่ยนสภาพไปกลายเป็น
เป็นปลัดกระทรวงฯ หรือรัฐมนตรี ผู้รับผิดชอบเสียแล้ว ผมไม่
ค่อยชอบในข้อนี้ และประการหนึ่ง ทบวงฯ ไม่ควรที่จะแปรรูปเป็น
อย่างอื่น ตามอังกฤษ หรืออินเดีย คือมีหน้าที่ไม่ใช่ทบวงของรัฐ
แต่เป็นหน่วยของราชการที่มีความคล่องตัวพอสมควร ในการช่วย
เหลื้อมหาวิทยาลัย เป็นสื่อกลางระหว่างรัฐบาลซึ่งจ่ายเงิน กับ
มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้รับเงิน ถ้าเป็นเช่นนี้ก็กินว่าใช้ได้ แต่อย่างไร
ก็ตาม แสดงว่าทบวงฯ กำลังจะแปรรูป ถ้าเราไปขึ้นกับทบวงฯ
ในขณะนี้ ก็มีข้อเสียอยู่ ๒ ข้อ คือ จะกลายเป็นหน่วยราชการ
และจะกลายเป็นลักษณะคล้าย ๆ โครงการของการพัฒนามหา
วิทยาลัยไป อีกข้อก็คือทบวงฯ ไม่แน่นอน ถ้าไปขึ้นแล้วก็เหมือน
อนาคตไม่แน่นอน เพราะฉะนั้นในขั้นนี้ ผมค่อนข้างจะเปลี่ยน
ความคิดไปว่า ในกรณีที่ยังมีทบวงฯ อยู่นี้ เราอยู่กับธรรมชาติ
ไปก่อน แล้วถ้าหากมีมหาวิทยาลัยอื่น เช่น สงขลานครินทร์ มี
อาจารย์ คณาจารย์ และอธิการบดีเห็นชอบด้วยที่จะมาร่วมกับเรา
ในโครงการฯ นี้ เราก็จะทำการติดต่อกันอย่างสนิทสนมและเรียกชื่อ
ว่าเป็นสองมหาวิทยาลัยต่อไป ถ้าเป็น สาม สี่ ห้า มหาวิทยาลัยยิ่งดี
จะได้ร่วมกันหมด แล้วจะมีศูนย์กลางอยู่ที่ไหนมันไม่สำคัญ ถึงแม้
จะอยู่กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้ก็ยิ่งได้ แต่ว่าผู้ที่จะวางนโยบาย
มาจากมหาวิทยาลัยอื่น ๆ หรือจะย้ายไปอยู่ที่ไหน จุฬาลงกรณ์
หรือโคราชก็ทำได้ นี่ก็เป็นเรื่องที่จะทำต่อไป นี่เป็นความคิดที่ผม
คิดเป็นระยะ ๆ ไป และคิดว่ากรรมการคงจะเห็นชอบด้วย แต่ยังไม่
ไง ๆ ก็ต้องเสนอกรรมการ

อีกด้านหนึ่งของเรื่องบทบาทของ ป.บ.อ. ก็คือ สิ่งที่เรา
พึงระมัดระวัง แม้แต่บัณฑิตอาสาสมัครในรุ่นก่อน ๆ ซึ่งเคยถูก
คนอื่นชักท้วงมาว่า ตามที่ตั้งโครงการฯ นี่เป็นการตั้งขึ้นเพื่อผล
ประโยชน์ทางการเมือง หรือของบุคคลหนึ่งบุคคลใด อันนี้เราต้อง
พยายามไม่ให้ เป็น ที่นี้ความพยายามที่จะไม่ให้มันเป็นนั้น ไม่ได้
อยู่ที่ความพยายามอย่างเดียว เราต้องพยายามทำให้เขาเข้าใจว่า
มันไม่เป็นด้วย มันไม่ควรจะเป็น อย่างเช่น ในตอนนั้นก็มีคนเข้า
ใจว่าผมทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของผม เท่าที่ทำกันแล้ว ๕ ปี ก็
คงได้พิสูจน์แล้วว่าไม่ใช่ ผมไม่อยู่ ผมไปเมืองนอก เปลี่ยนคนอื่น
เป็นประธานกรรมการก็ดำเนินการไปได้ สำคัญอยู่ที่วางหลักให้ดี
แล้วก็ไม่เคยเข้าไปเกี่ยวข้องกับความคิดทางการเมืองของแต่ละคน
แต่ละคนคิดก็คิดไป ในการที่ผมจะเขียนหนังสือลงในเพื่อนพ้องบ้าง
หรือเขียนแต่ไม่ตั้งใจลงในเพื่อนพ้อง แต่เขาเอาไปลง ไม่ได้
เป็นการชักจูงให้บัณฑิตอาสาสมัครทั้งหลาย มีความเห็นทางด้าน
การเมืองเช่นเดียวกับผม หรืออาจารย์นิพัทธ์ อาจารย์อดิน หรือ
อาจารย์จำเรียง หรือใคร ๆ ทั้งสิ้น ข้อนี้ต้องระวังเป็นพิเศษ
อนาคตของ ป.บ.อ. นอกเหนือไปจากรูปแบบที่จะไปอยู่ที่ไหน
เป็นของระดับชาติแล้ว ที่น่าจะคิดอีกข้อก็คือว่า บัณฑิตอาสาสมัคร
หลายคนเคยออกความเห็น ว่า แทนที่เราเคยทำระยะเป็นปีแล้ว
เราอาจจะทำต่อไป เช่น รับสมัครเป็นปีละสองครั้ง หรือสามครั้ง
แล้วแต่ที่จะเข้ามา ที่นี้ข้อสำคัญที่เราจะรับปีละสามครั้งนั้น เราก็
ต้องอบรมปีละสามครั้ง มันก็ต้องเป็นโครงการใหญ่พอสมควร ที่
ต้องการเพราะให้มันเป็นการต่อเนื่อง ไม่ใช่ว่าพอเข้ามาแล้ว ครบ
แล้วก็ไป บางคนอาจจะอยากไป บางคนอยากอยู่ต่อไป บางเรื่อง
อาจจะให้อยู่นานกว่านั้น เช่น เรื่องชาวเขา ก่อนนี้เราทำเรื่อง

มัธยม เราได้สอน ๒ เทอม เท่านั้น ตอนนี้น่าจะเปลี่ยนอะไรไปสักนิดหนึ่ง เพื่อให้พวกเราได้สอนให้เต็มปี บางทีจะดีกว่า สำหรับการสอนโรงเรียนนั้นคงจะต้องเป็นระยะ ๆ เพราะเวลาหยุดเทอมฤดูร้อน พวกครูก็จะหยุดไปนาน แล้วไม่มีอะไรทำ เพราะฉะนั้นถ้าเราไม่พลิกแพลงให้ทำอย่างอื่นแล้วจะลำบากในเรื่องเหล่านี้ นี่เป็นความคิดที่จะต้องปรึกษารื้อกันต่อไปในหมู่กรรมการ และอยากฟังความเห็นของพวกคุณ ในเมื่อออกไปแล้วและกลับมาสัมมนา นี่เป็นความคิดที่อยากจะทำต่อไป ทุกวันนี้ก็มีบัณฑิตอาสาสมัครบางคนเป็นแล้วกลับมา แล้วเราส่งไปอีกแต่ก็น้อยคนมาก เพราะกำลังทรัพยากรเรามีน้อย แต่ถ้าเราจะทำอะไรเปลี่ยนรูปอะไรไปเราก็จะต้องคิดถึงเรื่องงบประมาณและการที่จะไปของงบประมาณให้ได้พอ

๓๔ ผมมีงานอยู่หลายด้าน และวันนี้เสียใจที่ติดงานด้านหนึ่ง ทำให้มาพบกับพวกคุณได้เข้าไป แต่ว่ามานั่งคิดนอนคิดดูนี้ ไอ้ที่ผมเป็นที่ปรึกษานายก เป็นผู้อำนวยการโครงการแม่กลอง เป็นสถานิติบัญญัติ เป็นประธานกรรมการมูลนิธิบูรณชนบท และก็เกี่ยวกับบัณฑิตอาสาสมัครนี้ สมมติว่า จะให้ออกจากตำแหน่ง บางตำแหน่ง และให้เหลือน้อยตำแหน่ง ผมพูดได้ว่าบัณฑิตอาสาสมัครนี้ จะเป็นตำแหน่งที่ผมจะต้องสงวนเอาไว้ว่า จะต้องทำลุ่มแม่น้ำแม่กลองก็อยากทำ มูลนิธิก็อยากทำ แต่หากว่าต้องให้เลือก ผมอุทิศสถานิติบัญญัติได้ อุทิศที่ปรึกษานายกได้ เพราะฉะนั้น คุณจะเห็นได้ว่าผมรักโครงการนี้แค่ไหน เพราะฉะนั้น ก็หวังว่าคงจะช่วยให้โครงการนี้ดำเนินไปโดยดี เท่าที่เป็นมา ๕ รุ่น ก็รู้สึกว่าเขา ก็ดำเนินการไปได้ดีพอสมควร บกพร่องก็มีบ้างละ เป็นธรรมดาของมนุษย์เรา แต่ว่าถ้าหากพวกคุณจะทำให้ผมดีใจมาก ๆ

Abc form

“โครงการที่ฉันรัก”

ก็คือ ทำให้โครงการนี้ตลอดรอดฝั่งไปเรื่อย ๆ โดยที่ไม่ได้ผูกพัน
อยู่กับผม หมายความว่าให้โครงการนี้เจริญขึ้นไปเรื่อย ๆ นั่นจะ
เป็นสิ่งที่ทำให้ผมมีความสุขแล้ว ขอขอบคุณ*

* บันทึกเสียงการบรรยายพิเศษของ
ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์
ต่อบัณฑิตอาสาสมัคร รุ่นที่ ๖
เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๑๗
ที่ห้องบรรยายสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร
ตึกวิทยุ ชั้น ๔ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์คุยกับบัณฑิตอาสาสมัคร รุ่น ๘

เหตุใดจึงใช้ชื่อ สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

เรานี้ก็จะเรียกว่า “ศูนย์” แต่ทางทบวงเขาบอกว่าไม่ได้ เพราะศูนย์นี้ไม่มีความหมายในระบบราชการ ถ้าไม่เป็นคณะก็ต้องเป็นแผนก ถ้าไม่เป็นแผนกก็ต้องเป็นสถาบันหรือสำนัก ก็เลยมาจบลงที่ “สำนัก” แล้วก็เลยเรียกกันว่า สำนักศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร เมื่อรุ่น ๗ เราไปสัมภาษณ์กัน เมื่อเขาจบแล้ว เขาเห็นว่าคำว่า “ศูนย์” นี่มันเป็นอันตราย เพราะเหตุว่าเวลาไปที่ไหน เขาก็บอกว่า “ศูนย์มาแล้ว ศูนย์มาแล้ว” ซึ่งหมายความว่า “ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา” รุ่น ๗ จึงบอกว่า ถ้าอย่างนั้นอย่าเอา “ศูนย์” เลย เอาแต่เฉพาะ “สำนัก” ก็แล้วกัน ทางคณะกรรมการของสำนักบัณฑิตอาสาสมัครก็เลยมาดูกัน แล้วเสนอไปยังมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าต่อไปนี้จะเรียกกันว่า “สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร” ผมเองก็ไม่ว่ามันจะแก้ปัญหาได้อย่างไร เรื่องที่เขาหาว่า เราไปปลุกระดมมวลชนทำนองเดียวกับศูนย์

๔๐

แยกจากคณะเศรษฐศาสตร์

แต่ว่า ความคิดดั้งเดิม ที่ขณะนี้ยังไม่ได้ทอดทิ้งก็คือว่า ในเมื่อเราออกมาจากคณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งความจริงคณะเศรษฐศาสตร์ เป็นแต่เพียงพี่เลี้ยงเท่านั้น มันไม่เกี่ยวกับคณะเศรษฐศาสตร์อะไรเลย นอกจากว่า เมื่อเวลาเราเริ่มก่อตั้ง มีอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์เอาใจใส่อยู่จำนวนหนึ่งเท่านั้น ก็ออกมาเป็นหน่วยงานของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ความคิดดั้งเดิมนั้น นอกจาก ออกมาเป็นหน่วยงานของมหาวิทยาลัยแล้ว เรายังคิด

๕๐ ธันวาคม

เลยไปว่า เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องของมหาวิทยาลัยใดมหาวิทยาลัยหนึ่ง เราจึงได้พยายามรับสมัครบัณฑิตจากทุกมหาวิทยาลัย ขอให้บัณฑิตเป็นใช้ได้ และยิ่งมากยิ่งขึ้น บัณฑิตอาสาสมัครจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงได้ลดน้อยจำนวนลงทุกปี ในปีแรกนี้ เราเริ่มด้วยบัณฑิตของธรรมศาสตร์แท้ ๆ เพราะกลัวว่ามันจะเหลว ถ้ามันเหลวก็ให้มันเหลวอยู่ในธรรมศาสตร์นี้ ให้มันเหลว ก็เหลว อยู่ที่ในคณะเศรษฐศาสตร์นี้ แต่ที่นี้มันก็ไม่เหลว มันก็เจริญเติบโตขึ้นมาเรื่อย ๆ ก็เป็นชั้นที่สองมาอยู่กับมหาวิทยาลัย

มุ่งสู่หน่วยงานกลางระหว่างมหาวิทยาลัย

แล้วขั้นที่สามที่คิดว่าจะเกิดขึ้นต่อไปก็คือ หวังว่าจะไปอยู่ในส่วนกลางของราชการในระหว่างมหาวิทยาลัยทั้งสิ้น ผมเองเวลานี้ ก็ยังไม่รู้ว่าจะไปส่วนกลางไหน คือถ้าไปอยู่ทบวงก็เป็นหน่วยราชการไป ซึ่งเราไม่พึงปรารถนาไม่ต้องการเห็น red tape ในทางราชการ ถ้าหากว่าก่อนนี้เรามีสภาการศึกษาแห่งชาติ และสภาการศึกษาแห่งชาตินี้ เป็นศูนย์รวมของมหาวิทยาลัยทุกแห่งก็น่าจะไปขึ้นกับสภาการศึกษาแห่งชาติ แต่ที่นี้สภาการศึกษาแห่งชาติ ถูกแปรสภาพเป็นคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ไม่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยแล้ว ก็เลยเคืองไม่รู้จักจะไปอยู่ที่ไหน มีอีกแห่ง ที่คิดว่าอาจจะไปอยู่ได้ แต่ไม่เป็นนิติบุคคล คือไม่เป็นองค์การ ที่เป็นตัวเป็นตนขึ้นจริง ๆ คือ ที่ประชุมอธิการบดีในเมืองไทยเรานี้มีที่ประชุมอธิการบดีตั้งแต่ ๔-๕ ปีมาแล้ว อธิการบดีของทุกมหาวิทยาลัยมารวมกัน เพื่อที่จะพบกันเป็นครั้งเป็นคราว และผลัดกันเป็นประธาน ผลัดกันเป็นเจ้าภาพ ในการประชุมและปรึกษาหารือ เกี่ยวกับเรื่องของมหาวิทยาลัยทั้งสิ้น นี่

ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งในหลายประเทศ บัณฑิตก็อยู่แต่ในเมือง ไม่ออกชนบท ไม่ไปทำประโยชน์ให้แก่ใคร ทีนี้ถ้าหากเราสามารถอบรมบัณฑิต ให้ไปยืนหยัดในชีวิตชนบทด้วยตัวคนเดียว ในที่ที่แปลก ในที่ที่เขาพูดภาษาคนละอย่างกับเรา หรือแม้แต่พูดภาษาเดียวกัน แต่ว่าสำเนียงผิดกัน และก็ไม่รู้จักกับใครเลย เป็นการชักจูงให้บัณฑิตที่มีความรู้ทั้งหลาย จะได้ออกชนบทกันบ้าง

เป็นเหมือนดังทหารอาสาสมัคร

เรื่องเหล่านี้ไม่ใช่เป็นเรื่องใหม่ทั้งนั้นนะ เป็นเรื่องเก่ามหาวิทยาลัยอื่น ๆ เขาก็ทำกัน ไม่ใช่มาทำแต่มหาวิทยาลัยนี้ แต่ลักษณะของเรานั้นผิดกับของคนอื่น ในแง่ที่เราให้ไปโดดเดี่ยว แล้วหลังจากการฝึกอบรมบ้างเล็กน้อยแล้วเราก็ไปคนเดียว ไปดัดสันดานให้อยู่ได้รับความลำบากเสียบ้าง ไปให้รู้สึกตัวเมื่อกลับมาว่า เอ เราก็นิ่งเหมือนกัน คือเราทนไหว เหมือนกับก่อนนี้ที่เขาให้ลูก คนหนุ่ม ๆ สาว ๆ ออกไปเป็นทหาร นั่นก็คง idea เดียวกัน แต่ผมว่าการเป็นทหารนี้มันล้าสมัยแล้ว กองทัพของเราประกอบด้วยอาสาสมัคร ที่พร้อมที่จะรับใช้ประชาชน ในแง่นี้และเมื่อกลับมาแล้ว กลับมาจากการฝึกในสนามของคุณแล้ว ก็อยากให้มึนจิตใจที่จะคิดว่า เอ เราไปอยู่ ๗ เดือนยังอยู่ได้ ทำไมอยู่ทั้งชาติ จะอยู่ไม่ได้ หรือไม่ต้องอยู่ทั้งชาติหรือหอก ระหว่างที่เรายังโสดนี้เราควรจะอยู่ได้ ถ้าเรามีลูก มีเมีย มีผัวแล้ว เป็นอีกเรื่องหนึ่ง นั่นเป็นความรับผิดชอบที่จะต้องมี

ไม่มุ่งให้พลิกแผ่นดิน บรรเทาทุกข์เท่านั้น

เพราะฉะนั้นโครงการนี้ จึงเป็นโครงการที่ไม่ใช่ไปพลิกแผ่นดิน ไม่ใช่โครงการที่ออกไปแล้ว จะไปโปรดสัตว์ทั้งหลาย ให้บรรลुซึ่งปริณิพานกันหมด ถึงอะไร อะไร ทำไม่ได้ นี่ไม่ใช่เป็นความประสงค์ ไม่เคยเป็นความประสงค์ของโครงการนี้เลย คิดดูง่าย ๆ คุณไปอยู่ในต่างจังหวัดเพียง ๗ เดือน คุณจะไปพลิกแผ่นดินเขาได้อย่างไร การพลิกแผ่นดินนี้ จริงอยู่ เราไปเจออะไรของที่ไม่ดี ความอยุติธรรมอาจจะมีอยู่ เราพยายามแก้เท่าที่เราจะแก้ได้ นี่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา แต่ไม่ได้คิดว่า วิธีนี้เป็นวิธีที่ดีที่สุด เป็นวิธีบรรเทาทุกข์เท่านั้น

ขจัดอยุติธรรมถาวร ต้องมาจากชาวบ้านเอง

๔๔

การที่เขาจะพลิกแผ่นดินกัน คือหมายความว่า ขจัดความอยุติธรรม มันจะต้องมาจากข้างใน จะให้ถาวรมันต้องมาจากชาวบ้านนั่นเอง และชาวบ้านจะได้ดี เราจะต้องให้การศึกษาเขา เราจะต้องช่วยให้เขาช่วยตัวเองได้ นี่เป็นสิ่งที่เราตั้งใจจะให้เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น โครงการนี้จึงเป็นโครงการที่เน้นไปแง่การศึกษาอบรม มากกว่าที่จะไปทำการปฏิวัติในชนบท การแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ นั้นเป็นข้อหนึ่งที่เราจะกระทำ

บัณฑิตอาสาสมัคร บรรเทาทุกข์ ไม่ใช่พลิกแผ่นดิน

ตั้งแต่วัน ๑ มาแล้ว ก็เคยประสบเรื่องเหล่านี้ รุ่น ๑ ไปเจอเจ้าหน้าที่ตำรวจ ใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต เอาเปรียบราชการและรังแกนักเรียนของเขา แต่แทนที่จะให้เขาทำอะไรไววายเป็นให้เขาบอกรายละเอียดกับศูนย์ว่า เรื่องราวมันเป็นอย่างนี้ อย่าง

๕๐ ธันวาคม ๒๕๑๕

นี้ ทางศูนย์ก็หาวิธีแก้ไขให้เขา อย่าลืมนะ ผมเน้นคำว่าบรรเทาทุกข์นะ ไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะพลิกแผ่นดินได้แน่ ๆ ก็เผชิญในเวลานั้น ผมก็รู้จักกันกับรองอธิบดีตำรวจ ก็เลยพูดกับรองอธิบดีตำรวจและก็แก้ไขสถานการณ์ไป

วัน ๒ วัน ๓ วัน ๔ เขาก็เจอความอยู่ดีธรรมดาในสังคมที่ไปอยู่นี้ แต่ว่าการวางตัวของบัณฑิตอาสาสมัคร เพื่อที่จะทำงานให้ได้ผลนั้น ไม่ใช่ไปถึงพบความอยู่ดีธรรมดาแล้ว เราสืบเขาจนแหลกหรือด่าว่าเขา นั่นไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย เพราะเหตุว่าคนหนุ่ม ๆ สาว ๆ นี่อาจจะไม่ได้บทเรียนที่แท้จริง คือคนเรามันถูกด่าขึ้นมา ถึงแม้ว่ามันจะ ถูก ผิด มันก็ต้องสู้ มันมีทฐิมานะ และการที่จะไปสั่งสอน คนนั้นคนนี้ว่า คุณจะต้องทำให้มันถูกต้องนะ อย่าไปเอาดอกเบี๊ยะเขามากนักนะ อย่าไปกดขี่ราษฎรมากนักนะ ไม่มีใครสั่งใครได้ ไม่มีใครสอนใครได้ ต้องคิดในแง่

๔๕

เราไปนี่เห็นอะไรมันไม่ถูก ปรึกษากันกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ ผู้อำนวยการศูนย์ อาจารย์ณัฐไชยเมื่อปีกลายนี้ท่านวิ่งไปหลาย ๆ แห่ง ก็เพื่อจะแก้ไขข้อเหล่านี้ บางทีวิธีทางอ้อม จะดีกว่าวิธีทางตรงด้วยซ้ำ เช่น เราเห็นว่า บ้านเมืองเขาทำไม่ถูก แพทย์อนามัยไม่เอาใจใส่กับหมู่บ้าน อะไรเหล่านี้ ถ้าเราวิ่งแต่ไปด่าเขา เขาก็ไม่มา เท่าไรเท่าไรก็ไม่มา และอาจจะเป็นภัยกับเราด้วย แต่ถ้าเรารายงานเข้ามาในสำนัก ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์ณัฐไชยวิ่งไปดูซิว่า เอ๊ะ จะพูดกับใครได้ และอาจารย์ณัฐไชยหรืออาจารย์อื่นก็แล้วแต่ ก็มีเพื่อนฝูงอยู่ เป็นเจ้าหน้าที่ปกครองบ้าง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขบ้าง ศึกษาบ้าง ก็พูดกับเขาดี ๆ หรือหาวิธีอ้อม แล้วก็จะได้บริการที่เราต้องการ บางทีก็ไม่ได้นะ บางทีก็ได้ แต่ข้อที่แน่ที่สุดก็คือว่า การที่เราจะไปด่าเขานั้น มันไม่ได้ผลอะไร

อยากปฏิบัติ ไปตั้งพรรคการเมือง

นอกจากว่า คุณพร้อมเมื่อไร พวกของคุณมากจริง ๆ จะลุกขึ้นถือปฏิบัติทั่วประเทศ โอเค แต่อย่ามาทำในศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร ไปตั้งพรรคการเมือง หรือไปเข้าป่าซะ นี่เป็นหลักการ เพราะฉะนั้น เวลาพวกคุณออกไปนี้ คุณจะทำหน้าที่อะไรก็แล้วแต่ที่เรา assign ให้ หรือที่เราตกลงไว้ให้ แล้วก็ทำหน้าที่นั้นให้ดีที่สุด ถ้าอะไรที่มันจะมากกระทบกับหน้าที่ของเรา เช่น เราจะไปเป็นครู ถ้าเราไม่อยากจะไปเป็นครู แต่รู้สึกว่ เอ บ้านนี้มันไม่ไหวเลย ต้องแก้ปัญหาด้วยการเมือง ถ้าเป็นเช่นนี้ ลาออก

ลาออกจากสำนัก ไปปลุกระดมมวลชน

๔๖

ลาออกจากสำนักบัณฑิต นะครับ แล้วก็ไปปลุกระดมมวลชนเลย อย่างนั้นเอาเลย เพราะเหตุว่า หนึ่ง ถ้าเราทำอะไรรุนแรงไป ในศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร ในฐานะที่เป็นบัณฑิตอาสาสมัครคนหนึ่ง มันเป็นอันตรายแก่เราเอง นั่นข้อหนึ่ง ข้อสองก็เป็นอันตรายแก่เพื่อน ๆ เพราะเหตุว่า กอ.รมน. หรือสันติบาล หรือนายอำเภอ เขารู้กันทั่วไป เราทำอันนี้รุนแรง ไปด่าใครเขาเข้า เพื่อนเราที่อยู่อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งไม่ได้ด่าใคร อาจจะมีอันตรายด้วย เรามีอันตรายด้วยข้อนี้ ในฐานะที่เป็นผู้ที่รับผิดชอบ ในเรื่องงานคนหนึ่ง ผมก็จำเป็นที่จะต้องเตือนเอาไว้ว่า เราจะต้องพยายามทำงานของเราให้ดีที่สุด เท่าที่จะดีได้

ทำอะไรซึ่งใจดู ปลอดภัย งานไม่เสีย

และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคม เราจะประสบแน่ ๆ ได้พบแน่ ๆ ไม่ได้หมายความว่า ให้คุณเลี่ยงปัญหาเหล่านั้น แต่ให้

๕๐ ๕๕๕๕๕

ซึ่งใจดูว่า อะไรบ้างเราทำได้ ชนิดที่จะให้เกิดความปลอดภัยแก่เราและเพื่อนฝูง ชนิดที่จะทำให้งานของเราไม่เสีย ชนิดที่จะทำให้มันมีประสิทธิภาพ ในการที่เราอยากจะทำ ประสิทธิภาพในการที่จะทำ หมายความว่า ถ้าเราไปด่าเขาแล้ว เขาก็ไม่ทำ แล้วเขายังเกิดดื้อกันขึ้น เราไปอยู่อยู่กับเขา ๗ เดือน ระหว่าง ๗ เดือนนี้ ตอนแรกชาวบ้านเขาอาจจะเฮมากับเรา อะไร ๆ ที่เราอยากจะทำนี้ เขาช่วยเรา พอ ๗ เดือนแล้ว เรากลับมา ระหว่างนั้น ระหว่าง ๗ เดือนนั้น เราด่านายอำเภอ ชาวบ้านด่าด้วย พอเรากลับมาแล้ว ชาวบ้านตายแล้ว ลูกนายอำเภอเล่นเลย นี่ เราต้องคิดให้มันรอบคอบทุกอย่าง ว่าเราจะทำประโยชน์ได้ยังไง ที่เป็นจริงเป็นจัง

ในฐานะอธิการบดี ส่วนตัว แยกจากส่วนรวม

๔๗

ที่นี่ ที่ผมพูดถึง เรื่องงานของศูนย์ฯ ผมอยากจะพูดถึงเรื่องงาน ในฐานะที่ผมเป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เวลานี้ก็ออกมาเป็นสัดส่วนแล้ว ผมเป็นเพียงแต่กรรมการคนหนึ่ง ในศูนย์บัณฑิตอาสาสมัครนี้ มาประชุมบ้างไม่ประชุมบ้าง ขาดประชุมบ่อย ๆ ก่อนนี้เคยเป็นประธานกรรมการ แต่เดี๋ยวนี้ก็ย้ายออกมาเป็นสัดส่วนเป็นสำนักไปแล้ว อาจารย์ณัฐไชยในฐานะที่เป็นผู้อำนวยการสำนัก นี่ก็เป็นประธานกรรมการ แต่อีกรูปหนึ่งนั้น ผมก็เป็นอธิการบดี ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้ ตั้งแต่ผมรับเป็นอธิการบดีมาแล้วนี้ มันต้องแยกเรื่องของผมเอง ออกเป็น ๒ เรื่อง ความคิดการเมืองของผมจะเป็นอย่างไร เห็นด้วยกับรัฐบาลไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลยังไง นี่เป็นเรื่องส่วนตัวของผม เป็นเรื่องที่ผมจะพูดกับหนังสือพิมพ์ หรือแสดงปาฐกถา เป็นไปได้ ผมคิด

๕๔ ธันวาคม

ว่ามีเสรีภาพในการพูด มีเสรีภาพในการชุมนุม โดยสันติและปราศจากอาวุธ นี่ไม่เป็นปัญหา

ในฐานะ อธิการบดี เสรีภาพทางวิชาการต้องมี

แต่ในฐานะที่เป็นอธิการบดี เราเป็นหัวหน้าหน่วยงาน ซึ่งมีคนอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนิสิตนักศึกษา นอกจากอาจารย์ ก็มีข้าราชการรัฐการ แล้วก็สถาบันนี้ ถึงอย่างไร อย่างไร ก็ยังเป็นสถาบันของราชการ การที่ผมจะเอาความคิดในทางการเมืองของผมเข้ามาเพื่อที่จะดำเนินงานของมหาวิทยาลัยนั้น ย่อมเป็นไปได้ ไม่ได้ เพราะเหตุว่าอาจารย์หลายคนที่เขาไม่เห็นด้วยกับผม เพราะอาจจะถูกก็ได้ ผิดก็ได้ เสรีภาพในทางวิชาการต้องมีความหมายว่า อาจารย์เขาคิดยังไง เขาจะต้องสอนไปอย่างนั้น เขาจะต้องวิจัยไปอย่างนั้น มันมีความคิดในทางการเมืองและทางสังคมเข้ากล้ำด้วย ในฐานะที่มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันส่วนกลาง ก็ต้องการคนหลาย ๆ จำพวก ไม่ใช่ว่าอธิการบดีมีความคิดทางการเมืองอย่างนี้ ก็ต่างคนต่างเฮโลสาระพา มีความคิดอย่างเดียวกันกับอธิการบดี อันนี้เป็นของที่ไม่ถูกและก็ทำไม่ได้ด้วย แม้ว่าอยากจะทำ เพราะมันเป็นเผด็จการในความคิด เผด็จการในวิชาการ

ในฐานะอธิการบดี ต้องดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลางในทางความคิด

เพราะฉะนั้น ในฐานะที่เป็นอธิการบดี และในฐานะที่เป็นตัวแทนของมหาวิทยาลัยต้องดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลางในทางความคิด หน่วยงานใด จะเป็น สภาอาจารย์ก็ดี จะเป็นคณะไหนก็ดี จะเป็นสำนัก หรือสถาบัน หรือจะเป็น อมธ.อะไรนี้ ต่างมี

๕๔ ธันวาคม ๒๕๓๕

เสรีภาพในความคิด ความเห็นของตน แต่จะเป็นฐานกำลังของพรรคการเมือง หรือลัทธิการเมืองอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้ เพราะเหตุว่า ถ้าเรายอมให้ที่ไหนเป็นฐานของพรรคการเมือง หรือเป็นฐานของอุดมคติทางการเมืองลัทธิใดลัทธิหนึ่งแล้ว มันจะเกิดเรื่อง มันก็ไม่น่าเป็นกลาง

เสรีภาพคนส่วนน้อย ต้องเคารพ พิทักษ์รักษา

เพราะฉะนั้น นโยบายของผมตั้งแต่แรกเริ่มที่เป็นอธิการบดีมาแล้ว ไม่ยอมให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง มีแต่การชักจูงไปในทางใดทางหนึ่ง เพราะเหตุว่าในหน่วยงานนั้น ถึงแม้ว่าคนส่วนมาก เขาอาจจะมีความคิดไปในด้านหนึ่ง แต่ในหน่วยงานนั้นแน่เหลือเกินต้องมีคนส่วนน้อยที่ไม่เห็นด้วย เสรีภาพของคนส่วนน้อย เราต้องเคารพ และก็ต้องพิทักษ์รักษาให้ จึงจะเรียกว่าเป็นสถาบันที่ส่งเสริม ให้มีความคิดความอ่านเป็นอิสระจริง ๆ เสรีภาพในวิชาการ เสรีภาพในการที่จะคิดค้นอะไร มันเป็นเรื่องของด้านหนึ่ง และตรงกันข้าม

๔๕

บัณฑิตอาสาสมัคร ไม่ใช่ฐานกำลังของใคร

เราจะต้องดเว้น ที่จะไม่ให้ศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร เป็นฐานกำลังของคนใดคนหนึ่ง เมื่อแรกตั้งโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร รุ่น ๑ รุ่น ๒ รุ่น ๓ ก็มีความคิด มีคนถามอยู่เสมอถึงแม้ว่าบัณฑิตอาสาสมัครจะมาจากธรรมศาสตร์ ก็ยังอดระแวงไม่ได้ว่า ดร.ป๋วยตั้งอันนี้ขึ้นมาเพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือไม่

ถ้าทะเลาะกันจะเป็นนายกรัฐมนตรื ผมไม่คบบัณฑิตอาสาสมัคร

ผมในฐานะผู้ก่อตั้ง วิธีที่ดีของผมคือ ไม่ได้ตอบ ในเรื่องนี้ และปล่อยให้เขาเห็นเอาเองว่า เจตนาของเราแท้ ๆ เป็นอย่างไร ไม่เชื่อคุณไปถามรุ่น ๑ รุ่น ๒ รุ่น ๓ ดู เสร็จแล้วปรากฏว่าเข้าใจ กันแจ่มแจ้งว่า มันไม่ใช่ฐานของกำลังของผม ถ้าผมทะเลาะกันจะเป็นนายกรัฐมนตรืหรือจะเป็นรัฐมนตรีเป็นผู้มีอำนาจ ผมไม่คบบัณฑิตอาสาสมัคร ผมไปคบคนอื่นง่ายกว่าและจำนวนมากกว่า เยอะแยะ ก็ปรากฏว่า ไม่จริง

แต่ที่นี้ ในรุ่นหลัง ๆ เฉพาะอย่างยิ่งหลัง ๑๔ ตุลาคม ๑๖ เป็นต้นมา เกิดจะมีบัณฑิตอาสาสมัครบางพวก พยายามยัดเยียด ความคิดอุดมคติของตัวเอง ซึ่งอาจจะดีก็ได้ ให้อยู่ในศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร ศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร จะต้องทำอย่างนั้น จะต้องทำอย่างนี้ ซึ่งผมไม่เห็นด้วย ศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร เป็นศูนย์รวมของบัณฑิตอาสาสมัคร และบัณฑิตอาสาสมัครแต่ละคนมีสิทธิเสรีภาพที่จะทำอะไรได้ ภายในขอบที่ผมว่าไว้คือความปลอดภัย ความเป็นประสิทธิภาพในการที่เราจะไปทำงานอะไรต่าง ๆ ภายในเขตจำกัดว่า เราไม่ได้ไปพลิกแผ่นดิน เท่านั้นก็พอแล้วได้เรื่องถกเถียงไปแล้ว เท่านั้นก็เป็นประโยชน์อยู่มากแล้ว เท่านั้นก็เป็นทีที่เลื่องลือกันอยู่แล้ว

บ่ายวันนี้ ผมจะไปคุยกับพวก Peace corp Volunteer กับ อาจารย์ณัฐไชย โดยที่ได้มีการเชิญให้เราไปประชุมที่ Vienna ปลายเดือนนี้ เพราะเหตุว่า เขาเห็นว่า เราทำเรื่องศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร อยู่ เขาอยากจะให้เราไปพูดให้คนอื่นฟังประมาณ ๒๕๐ คน ที่มาจากทั่วโลก เท่านั้นเขาก็รู้แล้ว เมื่อวาน ผมได้รับจดหมายจาก มุลนิธิของเยอรมัน ที่ผมไปพูดเรื่องบัณฑิตอาสาสมัครเขาบอกว่า

๕๑

เขามาคิดทบทวนดูแล้วว่า โครงการบัณฑิตอาสาสมัครนี้มีประโยชน์ในเรื่อง Social Development คือการพัฒนาสังคม เพราะฉะนั้นถ้ามีอะไร ที่เขาจะช่วยให้ เขาก็จะช่วย จดหมายนั้นยังอยู่ที่อาจารย์ณัฐไชย

เราซื้อเสียงภายนอกดีถึงขนาดนี้ เพราะฉะนั้น เราไม่จำเป็นต้องไปทำอย่างอื่นหรอกแล้วถ้าทำอย่างอื่นร้ายยิ่งกว่า เพราะฉะนั้นผมจึงอยากจะทำความเข้าใจกับคุณทั้งหลายว่า ถ้าใครเกิดอุบัติเหตุในเวลานี้ ที่จะคิดว่า เอ ศูนย์บัณฑิตอาสาสมัครนี้ มันทำอะไรไม่สมบูรณ์ มันน่าจะเป็นฐานกำลังของเรา พยายามทำให้เกิดความยุติธรรมในสังคมให้ได้ ทำให้การกดขี่เข้มแข็งในที่ต่าง ๆ หายไปให้หมด ขุนศึกเราจะต้องสู้ อะไรเหล่านี้ ถ้าเป็นอย่างนี้กรุณาออกไปเดี๋ยวนี้ อย่ามาอยู่ให้ทุเรศ เพราะว่ามันไม่ตรงกันหลักการมันไม่ตรงกัน

๕๒

ทั่วโลกรู้จัก บัณฑิตอาสาสมัคร แต่เมืองไทยไม่รู้จัก

เมื่อคืนนี้ ผมพูดถึงเรื่องราว เดียวนี้ใคร ๆ ก็รู้จักศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร นี่จริงนะ ทั่วโลกรู้จักเรา แต่ในเมืองไทยไม่ค่อยรู้จักหรือรู้จักแต่แกล้งทำเป็นไม่รู้จัก เรื่องสด ๆ ร้อน ๆ ซึ่งคุณอาจจะไม่รู้ในเวลานี้ก็ได้ คือเมื่อวันอังคาร คณะกรรมการงบประมาณของคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี ตั้งคณะกรรมการงบประมาณขึ้นมา ดูงบประมาณก่อนที่จะถึงคณะรัฐมนตรี เขาลงมติให้ตัดงบประมาณของศูนย์บัณฑิตอาสาสมัครออกหมด ในฐานที่เป็นที่ที่ปลุกระดมมวลชนเพราะเหตุว่าไปปลุกระดมมวลชนให้ Anti รัฐบาลให้คัดค้านรัฐบาล

เมื่อเผชิญปัญหา สอบข้อเท็จจริง ประเมิน พิจารณาทางแก้

ผมกลับมาจากมหาสารคาม เมื่อวานนี้ บ่ายก็ได้ข่าวอันนี้ ผมก็เลยตกลงกับอาจารย์ณัฐไชยว่า บ่ายวันนี้ ขอให้อาจารย์ณัฐไชย ไปสอบดูให้มันแน่นว่า เขาพูดอย่างนี้จริง ๆ หรือเปล่า และถูกต้องจริง ๆ หรือเปล่า และเหตุผลที่เขาว่าเป็นอย่างไร แต่เท่าที่ทราบมานี้ คือมีคนบอกว่า นี่เป็นศูนย์ที่ธรรมชาติ ใช้เป็นเครื่องมือในการปลูกระดมมวลชน เพราะฉะนั้นตั้งงบประมาณ ออก เจ้าหน้าที่ของสำนักงบประมาณเขาก็บอกว่า นี่เป็นหน่วยงานขึ้นมาแล้วนี้ แล้วจะทำอย่างไร เขาบอกว่า ถ้าเป็นหน่วยงานขึ้นมาแล้ว ก็ให้กลับไปอยู่คณะเศรษฐศาสตร์หมด ให้ยุบอันนี้ ซึ่งพูดโดยไม่เข้าใจเลย แต่วิธีแก้ปัญหของเรา เราก็ต้องใจเย็น ๆ แบบใจเย็น ๆ นี่จะเป็นวิธีแก้ได้ดี ก็ หนึ่ง สอบดูให้รู้แน่นว่า ข้อเท็จจริงมันเป็นอย่างไร เขาว่าเราว่าอย่างไรแน่ ที่ผมได้ยินมานี้ ผมได้ยินมาจากอาจารย์นงเยาว์ ซึ่งเป็นรองอธิการบดีบริหารซึ่งสำนักงบประมาณ เขาโทรศัพท์มาบอกอาจารย์นงเยาว์ แล้วได้ยินมาจากอาจารย์คนหนึ่งในคณะเศรษฐศาสตร์ ทางสำนักงบประมาณ เขาบอกมาอีกคนหนึ่ง คือผมก็อยากจะไปหาดันตอ นี่คือวิธีแก้ปัญหของเรา ดูข้อเท็จจริงให้แน่นเสียก่อน ใจเย็น ๆ ข้อสอง เอาข้อเท็จจริงมาประเมินดูว่า เขากล่าวหาเราเรื่องเหล่านี้ที่มันมีปัญหา เพราะเหตุใด ค่ำกล่าวนหาของเขามีอย่างไรบ้าง แล้วถึงข้อสาม เรามาพิจารณาดูว่าเราจะแก้ได้อย่างไร

๕๓

นี่เอาเรื่องจริง ๆ ของเรา ที่เป็นปัญหาของสำนักบัณฑิตอาสาสมัครอยู่ขณะนี้ มาเป็นข้อให้คุณพิจารณาในแง่ที่ว่า เวลาคุณไปเจอจะปัญหา อย่าไปเชื่อเขาก่อน ทบทวนดูข้อเท็จจริง แล้วไปถึงต้นตอได้ดี ดูให้มันแน่น แล้วจึงมาวิเคราะห์ดูว่า

เหตุการณ์อย่างนี้นั้นเป็นยังไง แล้วจึงจะวิเคราะห์ถึงวิธีแก้ปัญหาให้ได้ อย่าเพิ่งตกใจไปว่า พวกคุณเข้ามานี่เขาจะล้มแล้วคุณต้องออกไป ความจริงงบประมาณของพวกคุณสำหรับที่จะให้พวกคุณอยู่ เป็นงบประมาณปีนี้ ซึ่งยังมีอยู่แต่ที่เขาให้เล็กน้อยเป็นงบประมาณปีหน้า มีอยู่อย่างน้อยก็คงสักครึ่ง

ถ้าชี้แจงไม่เป็นผล อธิการบดีคนนี้อายุไม่ได้

วิธีแก้ของผมเท่าที่คิดดูก็คืออย่างนี้ ก็ต้องมีการชี้แจงกันให้ละเอียด แต่จะชี้แจงกับคนพูดคงจะไม่ได้ประโยชน์หรอก ก็ต้องไปชี้แจงกับคนที่สูงกว่า ซึ่งมีหน้าที่เรื่องนี้ แล้วถ้าชี้แจง ไม่เป็นผลสำเร็จ ปรชญาการศึกษามันก็ต่างกันไปเลย ซึ่งอธิการบดีคนนี้อายุไม่ได้ ถ้าหากว่ามาหลงเข้าใจผิดกันว่า ศูนย์บัณฑิตอาสาสมัครนี้เป็นเครื่องมือของอธิการบดี ในการที่จะไปปลุกระดมมวลชน อธิการบดีคนนี้จะอยู่ได้อย่างไร ก็อยู่ไม่ได้เช่นเดียวกัน ถ้าพวกคุณแต่ละคน นี่กว่าศูนย์บัณฑิตอาสาสมัครนี้ จะเป็นฐานทัพของคุณ ที่สำหรับจะไปปลุกระดมมวลชนที่ไหน คุณก็ออกไปได้ ไม่ควรจะอยู่

๕๔

เข้าใจในหลักการ รังเกียจความอยู่ดีศรีธรรม

ผมอยากจะทำความเข้าใจกันว่า เราอยู่ในที่นี้ อยู่ร่วมกัน จะทำงานร่วมกันในปีข้างหน้า ต้องเข้าใจกันในเรื่องนี้ เข้าใจในหลักการ ว่าเราเกลียดความอยู่ดีศรีธรรม เราต้องการให้บ้านเมืองเจริญ เราต้องการให้คนตกยากได้ดี คนที่ถูกรังแกให้พ้นจากการรังแก คนที่ถูกกดขี่ข่มเหงขูดรีด ให้พ้นจากภัยเหล่านี้ นี่ตรงกันทุกอย่าง แต่ว่าเราจะทำอะไรที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ ต้อง

๕๕

ประมาณตน แล้วก็ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ อย่าเอาพิธีของเราไปทับถมเหนือคนอื่นเขา เราจะต้องเป็นกลาง สำนักนี้จะต้องเป็นกลางในทางวิชาการ แต่ส่วนแต่ละคนที่จะไปทำอะไรนั้นก็เป็นเรื่องของตัวเอง แต่จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของตน ความปลอดภัยแต่ละคนนั้น อาจจะพิจารณาได้ว่าเราปลอดภัยหรือไม่ปลอดภัย

ความปลอดภัยของบัณฑิตอาสาสมัคร ต้องสงวนไว้

ทุกวันนี้ถ้าคุณออกไปในที่ต่าง ๆ คุณมีหวังว่าไม่ปลอดภัยมากกว่าเมื่อก่อน เมื่อ ๔-๕ ปีที่แล้วมา เพราะเหตุที่เราไปในถิ่นกันดารมากกว่าเมื่อ ๔-๕ ปีประการหนึ่ง และอีกประการเราอยู่ระหว่างที่ประเทศไทยกำลังมีศึกอยู่ ศักยภาพในประเทศนี้แหละก็รุ่นก่อนนี้ รุ่น ๗ นี้ ก็มีคนหนึ่งที่อยู่กาฬสินธุ์ เจ้าหน้าที่บ้านเมืองนี้กว่าไปปลุกระดมมวลชน เป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่พวกคอมมิวนิสต์ นี้กว่าเป็นสายของทางเจ้าหน้าที่รัฐบาล ถ้าเขามาคุณก็คุยกับเขาคุยก็แล้วกัน นี่ วางตัวลำบากมาก เพราะฉะนั้นในแง่ของเรา ก็รู้สึกว่าคุณปลอดภัยของพวกคุณทั้งหลาย เป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องสงวนไว้ คุณดูของคุณเองว่า ปลอดภัยหรือไม่ปลอดภัย แต่ในขณะเดียวกัน ก็ต้องให้เจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ ได้ปรึกษาหารือกัน พิจารณายังดูด้วย ถึงความปลอดภัยของคุณ เพราะเหตุว่าคุณอยู่ในสถานการณ์นี้ อาจจะรู้ดีในบางเรื่อง แต่เรานี่ อยู่ในล้อมรอบเราอาจจะรู้ดีในบางเรื่อง คุณอาจจะไม่ได้พูดกับนายอำเภอ เราอาจจะพูดกับนายอำเภอ แล้วก็คอยฟังเสียงเขาดู ครูใหญ่เขาพูดกับคุณ เขาอาจจะพูดอย่างหนึ่ง แต่ครูใหญ่เขาพูดกับพวกเรา เขาอาจจะพูดอีกอย่างหนึ่ง คนเรามันไม่ได้พูด

ความจริงเสมอไป เพราะฉะนั้น มันต้องร่วมกันพิจารณาดูว่า
ปลอดภัยหรือไม่ปลอดภัย ที่ไหนและเมื่อไร แล้วก็ระวังตัว ระวัง
คำพูด

สำรวจอินทรีย์ เพื่อความปลอดภัย

๕๖

คำของท่านมีอยู่คำคือ การสำรวจ ความสำรวจนี้เป็นเรื่อง
สำคัญมาก ในใจเรา เราอาจจะระงับด้วยความโกรธแค้น ในเรื่อง
มีความยุติธรรมในสังคม ใครบ้างจะไม่มีในเรื่องเหล่านี้ แต่เพื่อ
ที่จะทำให้งานของเราเป็นไปโดยดี โดยมีประสิทธิภาพ เราต้อง
ใจเย็น ต้องสำรวจอินทรีย์ นี่เป็นคำพระ ต้องสำรวจ แล้วพิจารณา
ด้วยเหตุผลว่าจะทำอย่างไร เพราะฉะนั้น เรื่องความปลอดภัย
เป็นเรื่องหนึ่งที่เราเป็นห่วงพวกคุณ ถึงกับในขั้นนี้ ในเวลาที่คุณ
อยากจะไปที่อื่นที่ใด ที่เราคิดว่าอาจจะไม่ปลอดภัย เราอาจจะไม่
ให้คุณไปก็ได้ มันไม่แน่ใจ เพราะไปแล้ว บางที่มันอาจจะทำ
อะไรไม่ได้ผลเลย และในขณะเดียวกัน ในที่ที่ปลอดภัย เช่นใน
ภาคกลาง ส่วนใหญ่ความยากจนขั้นแค้นก็เยอะแยะ ความอดอยาก
ก็เยอะแยะ

บางที่เราอาจจะไม่ยอมส่งคุณไปในที่ที่ไม่ปลอดภัย ถึง
แม้ว่าคุณอยากจะไป มีที่บางแห่งที่ศึกกลางเมืองของเรารุนแรง
ขึ้นทุกทีทุกที ตั้งแต่รุ่น ๕ รุ่น ๖ มาแล้ว ก็ปรากฏว่า มันแรง
ขึ้นทุกวันทุกวัน ก่อนนี้เราก็คเคยส่งไปนาแก ส่งไปที่ไหน แต่เดี๋ยวนี้
ไม่แน่ จะต้องปรึกษาหารือกันให้ดีอย่างฝรั่งเขาว่า be reasonable
คือใช้เหตุผล อย่างนี้กว่าเราต้องไปที่นั่น ที่นี้ให้ได้ เราต้องปรึกษา
หารือ แล้วข้อสอง ก็คือว่า ไปใหม่ ๆ นี่ต้องสำรวจอินทรีย์อย่าง
ที่ผมว่า

๕๖ ธันวาคม

เปิดหูเปิดตา อย่าตระหนงว่ารู้หมดแล้ว

แต่ในขณะเดียวกัน ก็เปิดหูเปิดตา ดูอย่าไปถลำตระหนงเข้าไป
นึกว่าเรารู้ไปหมดแล้ว ไม่จริง คือชาวบ้านเวลาเห็นคนแปลกตาไปนี้
เขาจะต้องเงิบ มีเรื่องอะไรเขาก็ยังไม่กล้าพูดกับเรา เราไปอยู่ให้
เขาเห็นใจเสียก่อน คอยสอบถามเรื่องนั้นเรื่องนี้ แต่ก็ต้องคอยดู
อยู่เหมือนกัน อย่าสอบให้มันมากนัก ถ้าสอบมากนัก เขาก็จะ
สงสัยเช่นเดียวกัน คอยเอาใจใส่กับนายอำเภอ คอยเอาใจใส่กับ
สมภารวัด เอาใจใส่กับผู้ใหญ่บ้านกำนัน อะไรเหล่านี้ พูดจา
วิสาสะกันให้ดี แล้วก็อย่าเพิ่งไปใช้สำนวนหนังสือ ที่เราอ่านกัน
อยู่เสมอ เช่น เรื่องคักดินา ขุนศึก อะไรเหล่านี้ ยังไม่จำเป็นที่
จะต้องใช้ เพราะเขาเข้าใจเราผิดได้ทันทีเลย บอกว่านี่ไง เคย
เห็นมาแล้ว พวกนี้มาที่ไรหมู่บ้านระระยำทุกที ความจริง จริง
อย่างนั้น มันระยำอย่างนี้ ระยำในแง่ที่ว่า เราอยู่ ๗ เดือน เขา
เอากับเราด้วย พอ ๗ เดือนให้หลัง เขาถูกบ้านเมืองโขกสับ
อย่างนี้แย

๕๗

ต้องดูให้มันเรียบร้อย เสร็จแล้วจึงวินิจฉัยด้วยตัวเองว่า
จะทำอย่างไรให้ความยุติธรรมในสังคมนี้มันลดน้อยลง จะทำ
อย่างไรให้งานของเราเป็นผลได้ดี จะทำอย่างไรให้เกษตรกรอำเภอ
มาเยี่ยมหมู่บ้านสักที สำหรับแนะนำให้ชาวบ้านปลูกพืชได้ดี หรือ
เลี้ยงสัตว์ได้ดีขึ้น อะไรเหล่านี้ มันมีวิธีทำอยู่หลายวิธี ทางอ้อมบ้าง
ทางตรงบ้าง หลายอย่าง อย่าเผลอเผลอจนเกินไปนัก เป็นสิ่งที่ผม
รู้สึกว่ามันจะแย่

แล้วก็ถ้ามีอะไรที่เป็นปัญหาเหลือบ่ากว่าแรง ก็เขียน
หนังสือหรือโทรเลขมาที่ศูนย์ มาที่สำนักนี้ เราจะช่วยแก้ไขให้
จริงอยู่ในบางกรณี กว่าที่จะแก้ไขได้มันก็เข้าไปแล้ว แต่ว่า

บอกกล่าวกันยังดีกว่า สองหัวดีกว่าหัวเดียว แล้วอาจารย์ที่ปรึกษา
ที่เขาไปเยี่ยม ก็หวังว่าจะไปเยี่ยม แล้วก็จะได้มีเรื่องปรึกษาหารือ
กันบ้าง ทำหน้าที่ให้มันถูก ผมก็มีเรื่องที่จะพูดแต่เพียงเท่านี้ มีเวลา
อยู่ประมาณครึ่งชั่วโมง ถ้าใครจะซักถามในแง่ไหนก็บอกมา

การริเริ่มเป็นของดี ดูให้เรียบร้อย เรื่องได้ลวด ต้องซึ้งใจ

ข้อที่บัณฑิตอาสา จะแก้ปัญหาด้วยตนเองนั้นดีแน่ เรา
ต้องการฝึกอย่างนั้น แต่ที่ผมพูดนั้น หมายถึง ปัญหาอันใหญ่ ๆ
ถ้าปัญหาเล็ก ๆ ถ้าคุณคิดว่าคุณแก้ไปแล้ว จะไม่มีปฏิกิริยาด้าน
ใดด้านหนึ่ง แน่ใจแล้ว โอเค แก้ไปเถอะ แต่ว่าบางที ต้องระวัง
เหมือนกัน จากโครงการแม่ตะมาน เราก็เรียนรู้แล้วว่า นิสิต
นักศึกษาที่ไปนี้ เขาไม่ได้ไปทำร้ายใคร ไม่ได้ประทุษร้ายใครเลย
เขาเพียงแค่ไปช่วยให้ชาวบ้านรวมตัวกัน เป็นกลุ่มเป็นสหกรณ์ขึ้น
สำหรับที่จะได้ขนสินค้าออกมาขายและตัดคนกลาง เขาไม่ได้
เบียดเบียนใครเลย แต่ปรากฏว่าการทำเช่นนั้น เป็นการเบียดเบียน
คนกลาง กำไรที่เขาจะมีอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นเขาก็ไปก่อศัตรู

ไม่ว่าคุณจะทำอะไรขึ้นมามันมักจะก่อศัตรู ในการที่จะก่อ
ศัตรูขึ้นมาเนี่ย ถ้าหากมีการปรึกษาหารือซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อน
คุณก็ได้ หรืออาจารย์ หรือศูนย์ หรือสำนัก อาจารย์ที่ปรึกษาก็ได้
ถ้ามันมีเรื่องปรึกษากันเรื่องใหญ่พอ ผมคิดว่าบางทีมันจะได้ความ
คิดหลาย ๆ อย่างและดูได้รอบคอบขึ้น แต่ว่า การริเริ่มของ
บัณฑิตอาสาสมัครเป็นของดีแน่ แต่ว่าต้องดูให้เรียบร้อย ของ
พรรคนี้นะเป็นเรื่องได้ลวด ต้องซึ้งใจหลาย ๆ อย่าง ดูให้รอบคอบ

ถ้า ๗๐-๘๐% ไม่ปลอดภัย ไม่เสี่ยง

กรณีนี้เป็นเรื่องของรุ่นก่อน ซึ่งพวกรุ่น ๗ ก็เข้าใจเป็นกำลัง ว่า ในการที่เราตัดสินใจทำแบบนี้ เท่ากับเป็นการยอมรับผิดว่า บัณฑิตอาสาสมัครไม่ดี แต่เราไม่ได้มองไปในแง่ นั้น เรามองไปในแง่ที่ว่า เราไม่เห็นบัณฑิตอาสาสมัครทำผิด แต่เผชิญสิ่งแวดล้อมมันบังคับ และถ้าบัณฑิตคนนั้นอยู่ไป ความเสี่ยงในการที่จะไม่ปลอดภัย มีอยู่ประมาณ ๗๐-๘๐ เปอร์เซนต์ ซึ่งเราไม่น่าจะเสี่ยง และในโอกาสนั้นก็ใกล้จะหมดเวลาแล้ว ก็เลยเรียกตัวกลับเข้ามา ไม่ได้ treat ว่า บัณฑิตอาสาสมัครคนนั้นทำผิดหรืออะไร และการที่จะไป clear ตัวของเราให้หมดมลทินนั้น ผมเอง ผมรู้สึก ถ้าคนมันจงใจใส่ร้ายอยู่แล้ว คุณไป clear ยังไง ยังไงก็ไม่ได้ เราเอาของเราคนเดียวดีกว่า ไม่มีการ clear หรือ

โลกนี้มันเต็มไปด้วยความโกหก ความเท็จ เรา clear ไปทางหนึ่ง เขา clear กลับมาอีกทาง เรา clear ไปอีกทางหนึ่ง เขา clear กลับมาอีกทาง ไม่มีทาง แต่ว่าเรา clear ของเราเอง เราเห็นว่า บัณฑิตคนนี้ได้ทำผิด ทำดีแล้ว และมีสิทธิที่จะได้ประกาศนียบัตรชั้นสูง นี่เป็นสิ่งที่เราทำให้

อันนี้เป็นเรื่องที่เราคิดกันอยู่ ในกรณีที่ผมพูดไป สำหรับรุ่น ๗ เวลาเหลืออยู่ประมาณเดือนหนึ่ง เดือนหนึ่งก็รู้สึกว่าจะไม่มีประโยชน์ เลยเรียกเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ แต่ถ้าหากว่ามีเวลาพอใช้ เช่น ๒ เดือน ๓ เดือน ยินดี พวกเรายินดีที่จะหาที่ที่ให้ไปลงที่อื่นให้ อันนี้เราพยายามทำ flexible มากที่สุด แม้แต่จะไปอีกสายหนึ่งก็ยังได้ เช่นเราอยู่ในสายมัธยม อยากจะไปสายประถมศึกษาหรือไปสายชาวเขา อนามัย ก็จะพยายามหาให้

ให้การศึกษาคือการทำให้ชาวบ้านฉลาด มีความคิด อ่าน กล้า
พร้อมรวมตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

คำว่าทำให้การศึกษาแก่ประชาชน มันมีความหมายอยู่
หลายประการ คือเท่าที่ผมฟังดูจาก อมธ.และศูนย์กลางนิสิต
นักศึกษา เป็นการให้การศึกษาแบบที่บอกว่า เราจะต้องยื่นหยัด
เราจะต้องต่อสู้ในประเด็นนั้น ประเด็นนี้ สำหรับผมเอง ผมรู้สึกว่
การให้การศึกษาชนิดนี้ เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เป็นเรื่องที
เขาเรียกกันจริง ๆ ว่า ปลุกกระดมมวลชน แต่การให้การศึกษา
ตามความหมายของผม คือการทำให้ชาวบ้านฉลาดขึ้น ไม่จำเป็น
ต้องเอาเรื่องนั้น เรื่องนี้ ปัญหาโน้น ปัญหานี้ มาบอกชาวบ้าน
ให้ชาวบ้านรู้สึกมีความคิด มีความอ่าน และมีความกล้า และมี
ความพร้อมที่จะรวมตัวกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นี่แหละเป็นการ
พัฒนาที่จริง ที่ถาวร เพราะฉะนั้น ในโครงการการพัฒนาชนบท
ของผม เท่าที่ผมเกี่ยวข้องอยู่ด้วย มีเรื่องการศึกษาทั่วไปแทรก
อยู่เสมอ

เราไม่จำเป็นที่จะต้องเข้าไปให้การศึกษาโดยตรงเกี่ยวกับ
เรื่องนี้ เช่นบอกว่า นี่ถ้าเขามาสร้างเพื่อนี่เราแย่นะ เราจะต้อง
ย้ายจากตำบลนี้ไปอยู่ตำบลนั้น นี่เป็นการให้การศึกษาตามทัศนะ
ของ ศูนย์นิสิตนักศึกษา และ อมธ. ผมเห็นว่ามันไม่จริง มันได้
แต่เรื่องนี้เท่านั้น ไปปลุกปั่นเขาเท่านั้น การให้การศึกษาโดยทั่ว ๆ
ไป ที่ทำให้คนมีความคิดมากขึ้น ทุกวันนี้ ไม่ใช่ชาวบ้านมี
สติปัญญาน้อยนะ เขามีสติปัญญามาก มีความฉลาดมากเหมือนกัน
แต่ว่าโอกาสในการที่เขาจะเรียนรู้ ในการใช้สิทธิของเขา เขายัง
ไม่รู้เท่านั้น เพราะฉะนั้น ให้เขาเรียนรู้เสียในทางอ้อม แล้วใน
โอกาสต่อไป จะเป็นคนรุ่นใหม่หรือรุ่นเก่าที่พอจะรับฟังเราได้ เขา
ก็จะได้ช่วยเหลือตัวเองได้

๒๐ ธันวาคม ๖๕

มีเรื่องหนึ่ง ที่ผมอยากจะเล่าให้ฟัง คือในมหาวิทยาลัยนี้มีสิ่งหนึ่งที่เรียกว่าโครงการเสริมการศึกษา พวกคุณบางคนอาจจะรู้ เราสอนกรรมกรและชาวไร่ชาวนา ถ้ามาได้ ทุกวันอาทิตย์ เราสอนประมาณ ๖ สัปดาห์ หรือมากกว่านั้น ผมจำไม่ได้ และเราไม่ได้สอนในเรื่องกฎหมายกรรมกรอย่างเดียว เราสอนให้เขามีความเฉลียวฉลาดมากขึ้น เช่น รัฐศาสตร์ทั่วไป นิติศาสตร์ทั่วไป กฎหมายความรู้เบื้องต้น เศรษฐศาสตร์ พวกนี้บางคนก็มีความรู้ขั้นประถมี่ บางคนก็มีมากกว่านั้น แต่ว่า ผลของการที่เราอบรมพวกเหล่านี้ และเราให้ประกาศนียบัตรไป ก็ปรากฏเป็นผลที่ชื่นใจขึ้นมาอันหนึ่ง คือคนงานของรถเมลี่พีระเขามาเรียน และเขาได้ความรู้จากเราไปนั้น เขาก็มานึกขึ้นได้ว่า เอ ถ้าเช่นนั้นสิทธิที่เขาควรจะได้ในการที่มีวันนักขัตฤกษ์ และนายจ้างไม่จ่ายเงินเขานี้เป็นสิทธิที่เขาพึงจะมี เพราะฉะนั้น เขาก็รวมหัวกันเจรจากับเจ้าของรถเมลี่พีระ เจริญด้วยสันติ ใช้ความพยายามอยู่มากทีเดียว แต่ว่าเนื่องจากแกมีการศึกษาจากพวกเรา แกก็ใช้วิธีที่ถูก และก็ไม่ต้องการสไตรค์ แล้วแกก็ได้สิทธิอันนี้คืนมา

๖๑

เล่ากรณีร้ายๆ เพื่อจะให้ไม่ค่อยร้าย

เราอยากทำประโยชน์ให้เขา เขาหาว่าเราไปทำร้าย เราต้องใช้สติปัญญาของเราเป็นพิเศษ แต่ทั้งหมดที่ผมเล่า มันก็ไม่ใช่จริงทุกอย่าง ผมเล่ากรณีที่มีนัยร้ายๆ เพื่อจะให้มันไม่ค่อยร้าย คนที่เคราะห์ดี ไปในตำแหน่งที่ไม่ค่อยร้าย ก็สบายใจได้ แต่ผมเอากรณีที่เป็นปัญหามาว่า ก็ไม่ได้หมายความว่า พวกคุณทั้งหลายจะต้องไปเจอปัญหาอย่างเดียวกัน มันเป็นปัญหาที่มีตึกกรีกและอ่อน อย่างกรณีที่ผมรู้จักกรณีหนึ่งก็ กรณีที่มีรุ่น ๖

ที่ไปที่อำเภอปง จังหวัดเชียงราย ไปปีแรกก็เรียบร้อยหมดทุกอย่าง ไม่มีปัญหาอะไรเลย ชาวบ้านรัก กลับมาชาวบ้านยังมาส่ง ไม่มีปัญหาเลย แต่ปีที่สอง ผมไม่รู้ว่ามีปัญหาอะไรหรือเปล่า แต่เผชิญสุขภาพของแกไม่ค่อยดี แต่ก็ได้ข่าวเหมือนกันว่า บางทีเราไปทำงานในหมู่บ้าน ชาวบ้านในหมู่บ้านนี้รัก แต่อีกหมู่บ้านนินทาว่ามาปลุกระดมชาวบ้านนี้ จนกระทั่งชาวบ้านนี้เป็นคอมมิวนิสต์ไปหมด นี่ก็เป็นได้ มันต้องคอยสอดส่อง แต่ว่าบางแห่งก็มีปัญหามาก บางแห่งก็มีปัญหาน้อย บางแห่งก็ไม่มีปัญหาเลย ใช้ว่ามันจะเลวไปเสียทุกแห่ง

บันทึกอาสาสมัครรุ่นเก่ายังเอาใจใส่อยู่ จึงเรียกว่า “พวกของเรา”

๖๒

เพราะฉะนั้น ไปก็ควรจะไปดูว่าเราจะเป็นอย่างไร แล้ววางตัวให้มันถูก สงสัยอะไร ถามมาทางศูนย์ ถามทางเพื่อนปรึกษากับเพื่อนที่อยู่ใกล้เคียง ผมลืมบอกไปอีกข้อว่า ในเวลานี้เราติดต่อกับมหาวิทยาลัยตามหัวเมืองต่าง ๆ ที่เชียงใหม่ก็มี ที่ขอนแก่นก็มี ที่สงขลา นครินทร์ก็มีและก็มีบัณฑิตอาสาสมัครเก่า ๆ รุ่นพี่เขา呢 เขาอยู่ใกล้ชิด อยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ คุณปรึกษากับอาจารย์เหล่านั้นได้ คุณปรึกษากับรุ่นพี่เขาได้ คุณปรึกษารุ่นเดียวกันก็ได้ แต่แน่ละ คุณไปอยู่ในตำบลที่จะต้องเดินมา ๒ วัน แล้วจึงจะถึงที่นั่นรไปได้ มันก็ยากหน่อย แต่ว่าเอาที่ใกล้ ๆ นี้ สอดดูว่ารุ่นพี่เขาอยู่ที่ไหนกันบ้าง ผมคิดว่าบัณฑิตอาสาสมัครรุ่นเก่านี้นั้นส่วนมากก็เอาใจใส่ในเรื่องนี้ ไม่ใช่ว่าเมื่อจบไปแล้วก็เลยเลิกกัน เขายังเอาใจใส่ในเรื่องนี้อยู่ เราถึงได้เรียกว่า พวกของเรา

เพราะฉะนั้น ก็ควรถือประโยชน์จากเรื่องนี้ ในทางภาคใต้ก็มีคุณโสภายงค์คนหนึ่ง ซึ่งทำงานที่หาตใหญ่ เป็นเจ้าหน้าที่ของ

โสภายงค์

ธนากรชาติ เขาก็สนใจเรื่องนี้ เมื่อรุ่นก่อนนี้ไปปรึกษาอะไรเขาก็ได้เสมอ คุณเวลาจะไปอยู่ที่ไหน ก็ควรจะดูว่า รุ่นพี่เขาอยู่ที่ไหน มีอาจารย์ไหนจะเป็นที่พึ่งที่ไถ่เคียงบ้าง เหล่านี้จะเป็นประโยชน์ และเป็นกำลังใจให้แก่เรา บางที่เราไปอยู่ในห้องถื่นนั้น เขาเข้าใจเขา brief ให้เราเสร็จเลย ว่าคนนั้นดี คนนี้ไม่ดีอะไรนี้

วันนี้หมดเวลาแล้ว ก็คงจะพบกันอยู่เรื่อย ๆ ถ้ายังมีปัญหาอยู่ ผมว่างก็ยินดีจะมาคุยด้วย ขอคุณ*

*บันทึกเสียงการสนทนา ระหว่าง

ศาสตราจารย์ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์

กับบัณฑิตอาสาสมัคร รุ่นที่ ๘

เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๑๙

ณ ห้องบรรยายสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

ตึกวิทยุ ชั้น ๔ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.ป๋วย กับ ธรรมะ

เมื่อประมาณ ๓๐ ปีมาแล้ว วันหนึ่ง อาตมภาพได้หยิบหนังสือเล่มหนึ่งที่ ดร.ป๋วย เป็นผู้เขียนขึ้นมาอ่าน หนังสือเล่มไม่นานนัก และเข้าใจว่าได้อ่านจนจบ

เนื้อหาทั่วไปของหนังสือนั้น อาตมภาพลืมไปแล้ว เว้นแต่ข้อความสั้น ๆ ตอนหนึ่งซึ่งสะดุดใจ และจำได้แม่น จนกลายเป็นความจำที่ผนวกอยู่ด้วยกันกับชื่อของศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ หมายความว่า ถ้าพูดถึงหรือนึกถึง ดร.ป๋วย เมื่อไรก็นึกถึงข้อความที่ท่านเขียนไว้ตอนนั้นด้วย

ข้อความที่สะดุดตาและจำได้แม่นนั้น เป็นคำกล่าวถึงความสำคัญของหลักกรรมหมวดหนึ่ง ซึ่งท่านผู้เขียนแนะนำแก่ผู้อื่น แต่เหตุที่สะดุดตาและจำแม่นไม่ใช่เพราะท่านผู้เขียนกล่าวถึงหลักกรรมหากเป็นเพราะเกิดความรู้สึกประทับใจว่า ดร.ป๋วย รู้จักกรรมหมวดที่แม้แต่ในหมู่ผู้ศึกษาและสอนธรรม ก็ไม่ค่อยรู้หรือไม่ค่อยได้นึกถึง

กรรมหมวดที่ว่านั้น คือ พละ หรือกำลัง ๔ ประการ ซึ่งจะทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ ไม่หวาดหวั่นต่อภัยใด ๆ คือ

๑. ปัญญาพละ กำลังปัญญา
๒. วิริยพละ กำลังความเพียร
๓. อนวัชชพละ กำลังความสุจริต
๔. สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์

เหตุที่รู้สึกทั้งและประทับใจนั้น ไม่ใช่เพราะเห็นว่า ดร.ป๋วย พูดถึงหลักกรรม แต่อย่างทีกล่าไปแล้วข้างต้นว่า แปลกใจที่พบว่า ท่านรู้จักกรรมหมวดที่ชาวพุทธทั่วไป แม้แต่ผู้อยู่ในวงการศึกษา

และสั่งสอนธรรมก็ไม่ค่อยได้ผ่านพบและพูดถึง ไม่ปรากฏในหนังสืออธิบายธรรมทั่วไป (อยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๑ และ ๒๓) ทั้งที่เป็นหลักธรรมที่น่าสนใจควรนำมาปฏิบัติกันอย่างมาก ทำให้คิดว่า ดร.ป๋วย คงจะต้องสนใจธรรมะไม่น้อย ต้องรู้จักหลักธรรมมากมาย และตั้งใจเลือกเฟ้นมาใช้ประโยชน์

เวลานั้น คิดต่อไปด้วยว่า ธรรมหมวดนี้ ดร.ป๋วย อาจจะนำมาใช้เป็นคติประจำใจ หรือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและการทำงานของท่าน

ธรรมทั้ง ๔ ข้อนั้น สำคัญทั้งหมด แต่ข้อที่เด่นออกมาในแง่ที่สัมพันธ์กับลักษณะพิเศษของ ดร.ป๋วย คือข้อ ๓ ได้แก่ อนวัชชพละ ที่แปลว่ากำลังความสุจริต ซึ่งคิดคาดเอาว่า ตัวท่านเอง อาจประทับใจกับธรรมหมวดนี้มาก เนื่องจากมีใจที่ถือความสะอาดสุจริตเป็นคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งตลอดมา

๖๓

อนวัชชพละ คือกำลังความสุจริตนั้น แปลตามศัพท์ว่า กำลังการกระทำหรือการงานที่ไม่มีข้อเสียหาย ปราศจากโทษ ใดๆ ไม่อาจตำหนิได้ พุดง่าย ๆ ว่า ความเป็นคนมือสะอาด หรือที่เวลานี้ชอบพูดกันว่าโปร่งใส คุณสมบัติข้อนี้ดูเหมือนจะขาดแคลนค่อนข้างมาก และเป็นที่ต้องการอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันนี้ แต่ก็ต้องมาด้วยกันกับข้ออื่นทั้ง ๓ ให้ครบชุด เป็น ๔ จึงจะเกิดผลดีเป็นประโยชน์สมบูรณ์

แม้ว่าบัดนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ จะจากไปแล้ว แต่คุณความดีและประโยชน์ที่ท่านได้ทำไว้อย่างคงอยู่ ทั้งในแง่ที่ว่าสิ่งที่ท่านทำไว้ได้กลายเป็นเนื้อหาสาระและเป็นปัจจัยอยู่ในการทำงานกิจการต่าง ๆ ซึ่งสืบต่อมา และในแง่ที่ท่านยังอยู่ในความทรงจำของคนจำนวนมาก มีหมู่ศิษย์เป็นต้น ที่ระลึกถึงท่านโดยผนวชนามของท่านไว้กับคุณงามความดีที่ท่านได้ทำ

แน่นอนว่าบัณฑิตอาสาสมัครทั้งหลาย ก็รวมอยู่ในหมู่คนที่ระลึกถึงคุณความดีของ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ โดยมองเห็นคุณค่าแห่งผลงานและการกระทำของท่าน และจะต้องเป็นกลุ่มที่ระลึกถึงความดีนั้นอย่างแม่นยำชัดเจนด้วย เพราะได้มีความใกล้ชิดอย่างมาก ทั้งในด้านที่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากท่าน และในด้านของงานที่ท่าน ดร.ป๋วย ได้ริเริ่มก่อตั้งและดูแลร่วมทำกันมา ดังที่ชาวบัณฑิตอาสาสมัครทั้งหลายแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ชวนชวนยัดจัดทำหนังสือ และกิจกรรมต่าง ๆ จนถึงการทำบุญอุทิศกุศลในวาระครบ ๑๐๐ วัน แห่งการถึงอนิจกรรมในบัดนี้

เพื่อร่วมอนุโมทนากุศลของชาวบัณฑิตอาสาสมัครในโอกาสนี้อาตมภาคขอบบอพลัทธิธรรมว่าด้วยพละ หรือกำลัง ๔ ประการ จากความทรงจำเกี่ยวกับ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่กล่าวมานี้ แก่ชาวบัณฑิตอาสาสมัครทุกท่าน เพื่อช่วยกันแผ่ขยายและสืบทอดต่อกันไปให้เป็นพลังที่ยั่งยืน

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

๒๑ ต.ค. ๒๕๔๒

๒๘

๒๘

เป็นเพียงมดเล็ก ๆ ที่รู้รับประทับใจในอาจารย์ป่วย

ดิฉันเกิดความประทับใจในอาจารย์ปวย ตั้งแต่เห็นลายเซ็นชื่อของท่านในธนบัตรสมัยที่ท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ความรู้สึกในสมัยนั้นบอกกับตัวเองว่า ท่านผู้นี้มีลายมือสวย อ่านได้ชัดเจนทั้งชื่อและนามสกุล แต่ทว่าดิฉันยังไม่เคยได้เห็นหน้าท่านเลย คือไม่รู้จักตัวจริงของท่าน อีกครั้งหนึ่งที่ได้ยินชื่อเสียงของท่านซึ่งดังมาก คือท่านได้รับรางวัลแมกไซไซ และบริจาคเงินรางวัลทั้งหมดที่ท่านได้รับให้แก่สาธารณประโยชน์ในสังคมไทย เรื่องนี้ยังทำให้เกิดความประทับใจมากเป็นทวีคูณ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่เคยรู้จักท่านเลย

ต่อมาเมื่อดิฉันโอนเข้ามาเป็นอาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากวิทยาลัยการศึกษาระดับปริญญาตรี (มศว.ในปัจจุบัน) จึงได้เริ่มรู้จักท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อท่านเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์และริเริ่มโครงการบัณฑิตอาสาสมัครขึ้นในปี ๒๕๑๒ ดิฉันจำได้ว่าบัณฑิตอาสาสมัครรุ่นแรกมี ๑๔ คน จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทั้งหมด สมัยนั้นนักเขียนชื่อดัง คือ นิตยา นาฏยะสุนทร ได้เขียนบทความถึงบทบาทบัณฑิตอาสาสมัครในความเสียสละ เพื่อพัฒนาชนบท ภายใต้ชื่อเรื่อง “เพชร ๑๔ เม็ด บนยอดโดม” ลงในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ทำให้นักวิชาการและประชาชนสนใจมาก

ดิฉันได้รับแต่งตั้งจากอาจารย์ปวยให้เป็นผู้อำนวยการสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร คนที่ ๒ ตั้งแต่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๑๓ - ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๑๕ มีหน้าที่ดำเนินการและดูแลการฝึกอบรมบัณฑิตอาสาสมัคร รุ่นที่ ๒ และรุ่นที่ ๓ ในระยะนั้นเองอาจารย์

ป่วยไปสอนหนังสือในฐานะเป็น Visiting Professor ที่มหาวิทยาลัย Princeton ท่านเดินทางไป ๆ มา ๆ ระหว่างอเมริกากับเมืองไทย เป็นครั้งคราว ดิฉันมีความภาคภูมิใจและประทับใจที่ได้มีส่วนร่วมในการทำงานกับท่าน ท่านมีกลวิธีที่แยบยลเปี่ยมไปด้วยเมตตาธรรม เอาใจใส่ฟังเหตุฟังผล รวมทั้งมอบความไว้วางใจให้แก่ผู้ร่วมงานให้ความรัก ความอบอุ่นและความใกล้ชิดแก่บัณฑิตอาสาสมัคร เสมือนเป็นลูกเป็นหลานของท่าน นอกจากนั้นแล้ว ท่านยังมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ใครเห็นโครงการบัณฑิตอาสาสมัครเป็นโครงการที่ยั่งยืน เป็นหลักสูตรสาขาหนึ่งของมหาวิทยาลัย ซึ่งดิฉันก็ได้เรียนเสนอความคิดเห็นกับท่านว่า ต้องทำการสำรวจวิจัยอย่างง่าย ๆ จากความคิดเห็นของเจ้าของสถานที่ที่โครงการฯ ส่งบัณฑิตอาสาสมัครไปทำงาน ท่านก็รับฟังด้วยเหตุและผล และให้ดิฉันดำเนินการตามความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมสังคมสมัยนั้นด้วยความร่วมมือประสานงานกับอาจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิพิธานิชย์ อาสาสมัครของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในรุ่นแรก ได้ไปทำหน้าที่ครูสอนหนังสือวิชาต่าง ๆ ในโรงเรียนระดับมัธยมของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไปสอนยังท้องถื่นไกล ๆ และทุรกันดาร การสำรวจความต้องการของโรงเรียนต่าง ๆ เหล่านี้ได้ใช้วิธีแบบสอบถามและออกเยี่ยมเยียน ผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ครูใหญ่ กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน และนายอำเภอ แบบสอบถามเหล่านี้ได้ประมวลออกมาถึงความต้องการของโรงเรียนชนบทและชุมชนชนบท ซึ่งเชื่อมโยงไปสู่วิธีการจัดทำหลักสูตรในการใช้ฝึกอบรมบัณฑิตอาสาสมัคร สรุปอย่างสั้น ๆ มีหลักการและเหตุผลที่ประกอบไปด้วยภาควิชาการ และภาคสนาม ตลอดจนมีการเขียนสารนิพนธ์ภายในเวลาทั้งหมด ๑ ปี และเมื่อผ่านมหาวิทยาลัย

แล้ว ได้นำเสนอสภาการศึกษาแห่งชาติ (สมัยนั้นยังไม่มีทบวงมหาวิทยาลัย) ภายใน ๑ เดือน ก็ได้รับอนุมัติจาก ก.พ. ให้เป็นหลักสูตรประกาศนียบัตรหลังปริญญาตรี มีศักดิ์มีสิทธิ์ที่จะได้รับเงินเดือนสูงกว่าปริญญาตรี ๑ ขั้น

ทั้งหมดที่ดิฉันเล่ามานี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่าอาจารย์ป๋วยมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีวิธีการพูดการสอนให้คนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยมอบนโยบายและให้ไปศึกษาในแนวทางที่เหมาะสม ถูกต้องด้วยเหตุและผล เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมไทย

อาจารย์ป๋วยเป็นปรมาจารย์ที่มีอุดมการณ์และจิตใจมั่นคง แน่วแน่ ใช้หลักจิตวิทยาและมนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน เช่น ท่านหรือว่า ทำอย่างไรจึงจะให้บัณฑิตจากต่างสถาบันเข้ามาเป็นบัณฑิตอาสาสมัครให้มาก ๆ เพื่อใช้เวลาช่วงหนึ่งในชีวิตทำประโยชน์แก่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาชนบท เรื่องนี้เท่ากับฝึกให้ดิฉันเริ่มมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล คิดวางแผนในการทำงานและดำเนินการอย่างรัดกุมรอบคอบ ซึ่งดิฉันก็ได้รายงานให้ท่านทราบเป็นระยะ ๆ สิ่งเล็กน้อยเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงบุคลิกภาพความเป็นผู้นำของท่านอันนอกเหนือไปจากความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม และการตัดสินใจที่มั่นคงอันเป็นลักษณะนิสัยประจำตัวของท่านอยู่แล้ว

ครั้งหนึ่งในการสัมมนาประจำปีของบัณฑิตอาสาสมัคร รุ่น ๒ ที่หัวหิน ก็ยังทำให้ดิฉันประทับใจมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ เมื่อได้เตรียมทุกสิ่งทุกอย่างไว้พร้อมแล้วก่อนไปสัมมนา ๒ วัน ท่านยังได้ถามว่า จะไปอย่างไร ดิฉันก็เรียนท่านว่าจะไปกับกรรมการอีกท่านหนึ่ง หมายถึงอาจารย์เฉลิมศรี ธรรมบุตร จะไปโดยรถโดยสาร ท่านบอกว่าจะให้รถพร้อมกับคนขับมารับที่ธรรมศาสตร์ นี่ก็เป็น

อุทาหรณ์ที่แสดงถึงน้ำใจของท่านที่ห่วงใยทุกชีวิตของผู้ที่อยู่เสมอ แม้กระทั่งการประชุมคณะกรรมการโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร ท่านก็ออกปากชมเชยผู้ทำงานทั้งต่อหน้าและลับหลัง วิธีการเช่นนี้ เป็นการให้ขวัญกำลังใจแก่ผู้ทำงานเป็นอย่างมาก ดิฉันถือว่าเป็น วิธียอดเยี่ยมในการยกย่องผู้น้อยที่ทำให้มีกำลังใจเพิ่มพูน พยายาม ทำงานโดยมิเห็นแก่เหน็ดเหนื่อย

เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๔๒ ดิฉันได้ฟังข่าวการจากไป ของท่านจากโทรทัศน์ในช่วงภาคเที่ยง ดิฉันตกใจและเสียใจอย่าง บอกไม่ถูก รีบเดินทางไปมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทันที และลง ชื่อเขียนคำไว้อาลัยในสมุดที่มหาวิทยาลัยจัดไว้ที่ตึกโดม ในวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๔๒ ก็ได้ไปร่วมงานทำบุญที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้น ในวันที่ ๑๖ สิงหาคม ก็ได้ไปยื่นเข้าแถวรับอัฐิของท่านมาตั้งไว้ที่ ตึกโดม หลังจากนั้นก็ได้ไปเคารพอัฐิอีก บัดนี้เวลาช่างผ่านไป อย่างรวดเร็ว มหาวิทยาลัยและศิษย์บัณฑิตอาสาสมัครจัดทำบุญ ครบ ๑๐๐ วัน แห่งอนิจกรรมของท่าน เผอิญจัดในวันเดียวกัน คือในวันอาทิตย์ที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ แต่ต่างสถานที่กัน ดิฉันจึงขอเลือกไปกับศิษย์บัณฑิตอาสาสมัคร เนื่องจากดิฉันมี ความผูกพันใกล้ชิดกับบัณฑิตอาสาสมัคร และเป็นเพียงมดเล็ก ๆ ที่รู้รับประทับใจในอาจารย์เป็นอย่างนัก

จำเรียง ภาวิจิตร์

ท่านอาจารย์ป่วยยังอยู่กับพวกเรา บอ. ตลอดกาล

ระลึกถึงท่านอาจารย์ป่วยอยู่ตลอดเวลา จากประสบการณ์ที่ผ่านมามีโอกาสสังเกตและทำงานร่วมกับท่านเป็นเวลานานพอสมควร สิ่งเหล่านั้นยังคงสถิตอยู่ในความทรงจำมีรูลึ้ม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งเป็นโครงการที่ริเริ่มโดยท่านอาจารย์ โครงการนี้ได้พัฒนามาจนมีสถานภาพเป็นสำนักฯ และผลิตบัณฑิตอาสาสมัครไปแล้ว ๓๐ รุ่น ในการนี้สิ่งที่ประทับใจมากมายหลายประการ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างท่านอาจารย์กับบัณฑิตอาสาสมัครตั้งแต่วันที่ ๑-๘

แนวคิดหลัก

กรอบในการดำเนินการอบรมบัณฑิตอาสาสมัคร คือ การศึกษาและบริการสังคม (Study Service) หมายถึง การให้ความรู้และเนื้อหาทางวิชาการ และยุทธวิธีต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้เมื่อลงมือปฏิบัติงานสนาม (ชุมชน) เช่น มีบทบาทในการสอนหนังสือนักเรียนชั้นมัธยม หรือทำหน้าที่ช่วยเจ้าหน้าที่อนามัยที่สถานีอนามัยหรือเยี่ยมบ้าน บทบาทเหล่านี้ก็เท่ากับเป็นการบริการชุมชน ในขณะเดียวกันบัณฑิตอาสาสมัครก็ต้องใช้เวลาว่างจากการทำงานศึกษาชุมชนเพื่อเป็นพื้นฐานในการเขียนสารนิพนธ์และคิดทำโครงการพัฒนาด้วย ดังนั้นแนวคิดการศึกษาและการบริการชุมชนจึงเป็นหัวใจสำคัญหรือเป็นกรอบในการดำเนินงาน บัณฑิตอาสาสมัคร แท้จริงแล้วถ้าหากวิเคราะห์บทบาท บอ. ขณะอยู่ในชุมชนนั้น บอ. ยังได้พยายามนำตัวเข้าไปมีส่วนร่วม (Participation) ในกิจกรรมของชุมชนตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นเวลาทำงาน หรือ

การหาข้อมูลเพื่อศึกษาชุมชน ซึ่งแนวคิดนี้ บอ. ได้นำไปใช้ในชุมชนเป็นเวลาช้านานแล้ว

ความพร้อมเพียง

บอ. รุ่นแรก ๆ ไม่ได้มีการไปทดลองใช้ชีวิตในชนบทก่อนลงสนามเหมือนกับในปัจจุบันนี้ ชุมชนที่ไปปฏิบัติการส่วนใหญ่อยู่ห่างไกลค่อนข้างทุรกันดาร การเดินทางไปมาไม่สะดวกเป็นอย่างยิ่ง อาจารย์ที่ไปเยี่ยมบางท่านยังต้องขี่ช้างไป สำหรับการเดินทางเข้าหมู่บ้านแต่ละคนก็ไปกันเอง บางทีทางสำนักฯ จัดให้ออกเดินทางไปด้วยกัน เช่น สายเหนือก็อาจจะไปรถไฟ หรือรถประจำทางพร้อมกัน แล้วไปแยกกันอีกทีหนึ่ง สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องกังวลใจแก่ บอ. อย่างมาก

๓๘

เมื่อเสร็จสิ้นการอบรม ก่อนออกเดินทางจึงได้มีการจัดการให้ บอ. เข้ากราบถวายบังคมลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชวังสวงจิตรลดา (อย่างไม่เป็นทางการ) นอกจากนั้นยังลาท่านอธิการบดี และท่านอาจารย์ป๋วย ซึ่งท่านก็ได้จัดเลี้ยงอาหารที่ภัตตาคารใดภัตตาคารหนึ่งเป็นการเลี้ยงลา โดยท่านคาดหวังให้ทุกคนมาให้พร้อมเพรียงกันเพื่อให้กำลังใจ จำได้ว่ามีอยู่ปีหนึ่งท่านจัดเลี้ยงที่โรงแรมรอยัลโกลด์ ๆ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้เองปรากฏว่า บอ. คนหนึ่งไม่ได้มา ท่านจึงขอให้อาจารย์วิโรจน์ไปปรับให้มาจนได้ ความจริงทุกคนก็อยากจะมาแต่ทว่าบางคนมีปัญหาขัดข้อง เช่น กลับบ้านไม่สะดวก

ในการสัมมนาประจำปีเมื่อแต่ละรุ่นหลังเสร็จสิ้นภารกิจในสนามแล้ว ได้มีการจัดสัมมนาเพื่อรายงานผลการปฏิบัติงานในสนาม มีปีหนึ่งจัดสัมมนาที่ปัตตานี ท่านอาจารย์มีความปรารถนาที่จะให้

บอ. รุ่นเก่าได้มาร่วมด้วย (ถ้าสามารถมาได้) เผอิญปีนั้นมี บอ. ผู้หนึ่งมีครอบครัวและทำงานที่จังหวัดนราธิวาส เมื่อท่านทราบก็ขับรถไปรับให้มาร่วมด้วย แต่เผอิญ บอ. เก่าผู้นั้นกำลังมีบุตรเล็กมาก ท่านก็ช่วยพามาด้วย และท่านรับเลี้ยงหลานให้ (คุณตา) เพื่อแม่จะได้เข้าร่วมสมมนากับรุ่นน้อง ๆ

“จะมาสมมนาหรือมาเที่ยว”

การเลือกสถานที่สมมนาก็เป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญยิ่งประการหนึ่งที่ท่านอาจารย์เฟ่งเล็งเป็นพิเศษ ทุกปีท่านอาจารย์จะเป็นฝ่ายปรึกษากันว่าจะไปที่ไหนดี เพราะนอกจากจะเป็นสถานที่สมมนากันแล้วท่านยังมีความมุ่งหมายที่จะให้ บอ. ทั้งหลายได้พักผ่อนและชมสถานที่แปลก ๆ หลังจากที่ต้องตรากตรำทำงานในหมู่บ้านเป็นเวลานาน ดังนั้นระหว่างที่พวกเรากำลังสมมนากัน ท่านก็จะพยายามไปติดต่อขอยืมเตนท์เพื่อว่าเมื่อเสร็จสมมนาแล้วจะได้ไปนอนชายทะเล และไปเที่ยวสุโขทัย-ลก ระหว่างสมมนาเมื่อท่านได้ติดต่อสำเร็จ สำเร็จแต่ละขั้นตอนท่านก็มักจะมาแจ้งที่ประชุมท่านจึงถูก บอ. ถามว่า “จะมาประชุม หรือมาเที่ยว”

๓๕

สารนิพนธ์

ก่อน บอ. จะเสร็จสิ้นการปฏิบัติงาน และกลับกรุงเทพ ท่านอาจารย์ต้องสั่งให้เตรียมสถานที่ หรือหาห้องว่างหนึ่งห้อง ให้ บอ. ใช้นั่งเขียนสารนิพนธ์ให้เสร็จสิ้นไป ท่านเห็นว่า ฟังออกมาจากสนามปฏิบัติการณ์ใหม่ ๆ เก่งว่าถ้าไม่รีบเขียนเดี๋ยวจะลืมหืมดอยากจะให้เสร็จสิ้นภายใน ๑-๒ เดือน ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วทำไม่ค่อยได้ตามที่คาดหวังเท่าใดนัก ความจริงแล้วสารนิพนธ์มี

๕๐ ๕๐๐๐

ประโยชน์มาก เพราะเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ (เพราะต้องผ่านการ
สอบสวนนิพนธ์จากกรรมการ ๓ ท่าน รวมทั้งอาจารย์ที่ปรึกษา)
และเป็นข้อมูลให้นักศึกษา และคนทั่วไปค้นคว้า ดังนั้นจะเห็นได้
ว่าสารนิพนธ์ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาตัว บอ. ในการที่จะต้อง
รู้จักเรียบเรียงความรู้ให้เป็นระบบแบบแผนทางวิชาการด้วย ซึ่ง
โดยปกติจะมีคนมาขออ่านและค้นคว้าเสมอ

วุฒิการศึกษา

เพราะเหตุใดจึงเป็น “ประกาศนียบัตรบัณฑิตอาสาสมัคร”
คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของทบวงมหาวิทยาลัยได้นำเอาวุฒิ
การศึกษาที่เรียกว่าประกาศนียบัตรชั้นสูงมาพิจารณา ซึ่งเป็นการ
ศึกษาต่จากปริญญาตรีหนึ่งปี โดยเป็นการศึกษาเฉพาะด้าน เช่น
เป็นวิชาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ จิตวิทยา วิจัย เป็นต้น ใน
การนี้ที่ประชุมมีมติให้เปลี่ยนวุฒิจากเดิม คือ ประกาศนียบัตร
ชั้นสูงแล้วต่ด้วยวิชา เปลี่ยนเป็นประกาศนียบัตรบัณฑิตแล้วต่อ
ด้วยวิชาเฉพาะ เช่น ทางจิตวิทยา ส่วนของบัณฑิตอาสาสมัคร
เปลี่ยนเป็นประกาศนียบัตรบัณฑิต บัณฑิตอาสาสมัคร โดยที่
ประชุมเห็นพ้องต้องกันว่าควรรักษาคำว่า อาสาสมัครไว้ แม้คำนี้
ไม่ใช่วิชาก็ตาม

โดยสรุป นโยบายและวิธีดำเนินการของบัณฑิตอาสาสมัคร
ได้รับการยกย่อง ยิ่งในรุ่นแรก ๆ เป็นที่ต้องการจากหน่วยงาน เช่น
กระทรวงศึกษาธิการเป็นอย่างมาก เห็นว่ามีประโยชน์อย่างยิ่งใน
การพัฒนาคณะและชุมชน และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ในที่กันดาร
จะเห็นได้ว่า ได้มีมหาวิทยาลัยอื่น ๆ เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
และมหาวิทยาลัยมหิดลได้นำรูปแบบเดียวกันนี้ไปใช้ในการดำเนินการ
โดยมีบัณฑิตอาสาสมัครในวิทยาเขตของตนด้วย

สำหรับการพัฒนาคนนั้น เป็นการพัฒนาดังแต่ตัว บอ. ตลอดไปจนถึงอาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งบุคคลในโครงการที่บัณฑิตอาสาสมัครปฏิบัติงานอยู่ คุณสมบัติของท่านอาจารย์คือ ความเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี มีเมตตา และที่สำคัญคือ ท่านอาจารย์มีความอดทนอย่างสูง โดยเฉพาะต่อพฤติกรรมของ บอ. ดังนั้นภาพต่าง ๆ ที่ท่านอาจารย์แสดงออกด้วยน้ำใจอันดีงามของท่าน จึงยังคงอยู่ในความทรงจำพวกเราอยู่เสมอตลอดมา

เฉลิมศรี ธรรมบุตร

อาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ กับงานบัณฑิตอาสาสมัคร

ท่านอาจารย์เป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูงยิ่งเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะผู้ที่รู้จักท่านและเป็นศิษย์ของท่าน ผมโชคดีที่ได้เป็นศิษย์ของท่านและได้คุ้นเคยกับคุณமாகาเรต ภรรยาของท่านอาจารย์ตอนที่ผมทำงานที่สถานสงเคราะห์แม่และเด็ก สาธกรมอนามัย ซึ่งผมเป็นนักสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ทำงานอยู่ที่นี่ ก่อนที่ผมจะโอนมารับราชการที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นการทำงานเพื่อคนจนโดยมีปรัชญาว่า “ช่วยเขาเพื่อให้เขาช่วยตนเอง” เป็นเรื่องของการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้สามารถดำเนินชีวิตของตนได้

๘๔

หลังจากได้โอนมารับราชการที่คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว ได้รับความกรุณาจากท่านอาจารย์ได้ให้ทำการวิจัยแหล่งเสื่อมโทรมท่าเรือคลองเตย โดยได้ทุนจากมูลนิธิไทยวัฒนา ต.สุวรรณ จนการวิจัยได้เสร็จสิ้น ท่านศาสตราจารย์ นวลนาฏ อมาตยกุล คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ได้ให้รองศาสตราจารย์ จิรา สาคร์พันธ์ เป็นผู้อำนวยการโครงการวิจัย ท่านอาจารย์ป่วยแน่นว่า ทำวิจัยแล้วให้ดำเนินการต่อเพื่อช่วยเหลือชาวสลัมด้วย เห็นชัดว่าท่านเน้นเรื่อง Action Research โชคดีที่รัฐบาลสมัยนั้นรับผลงานวิจัยนี้และการวิจัยเรื่องนี้เสนอแนะให้รัฐบาลจัดตั้งการเคหะแห่งชาติ รับผิดชอบเรื่องที่อยู่อาศัยในลักษณะ Housing Welfare ทุกอย่างดำเนินไปด้วยดีที่คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ทำงานขึ้นนี้เราได้รับความร่วมมือจากคณะอาจารย์ และนักศึกษาไปทำงานวิจัยและช่วยเหลือชาวสลัมคลองเตย เริ่มจากพัฒนาการศึกษาและสาธารณสุขเคลื่อนที่จนชาวบ้านรวมตัวกัน

๕๐ ธันวาคม

ตั้งศูนย์รวมน้ำใจขึ้นใช้ที่ดินของการท่าเรือที่ว่างเปล่าอยู่สอนหนังสือเด็ก ๆ และจัดทีมแพทย์พยาบาลมาช่วยรักษาผู้ยากจนที่เจ็บป่วยในวันที่นักศึกษาไม่มีการเรียนการสอน (เสาร์-อาทิตย์) มีนักศึกษาหลายแห่งมาร่วมที่ศูนย์รวมใจ ต่อมากทม.มหานครได้มีงบประมาณจัดตั้งสร้างโรงเรียนศูนย์รวมน้ำใจเป็นโรงเรียนถาวรรับเด็กสลัมเกิน ๒,๐๐๐ คน จนถึงปัจจุบัน ท่านอาจารย์ป่วยเห็นความสำคัญที่จะพัฒนาสังคมมาก ท่านยังให้ทุนเพื่อให้นักศึกษาได้ซื้อข้าวสารจากกรมการค้าภายในแล้วนำไปขายให้แก่ชาวสลัมที่ซื้อข้าวสารเป็นถุงเล็ก ๆ ไม่ต้องซื้อเป็นถัง เพื่อช่วยคนที่ยากจนจริง ๆ ไม่มีเงินซื้อมากพออย่างคนทั่วไป ที่เล่ามาเป็นเพียงส่วนน้อยที่ได้ทำงานกับท่านตลอดมา

ผมโชคดีอีกครั้งที่ได้รับใช้ท่านอาจารย์และมหาวิทยาลัย ที่ได้รับเลือกจากคณะกรรมการบริหารสำนักบัณฑิตอาสาสมัครให้มาเป็นผู้อำนวยการสำนักฯ ในช่วงวิกฤติที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ผมโชคดีอีกตามเคยที่ได้เรียนรู้งานบัณฑิตอาสาสมัครจากเพื่อนร่วมงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ทุกท่านของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ทำให้งานบัณฑิตอาสาสมัครดำเนินไปได้ด้วยดีแม้ว่าจะมีเหตุการณ์อื่นไม่พึงปรารถนาเกิดขึ้นดังที่ทราบกันดีอยู่แล้ว

หลังจากผมพ้นจากตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักบัณฑิตอาสาสมัครแล้ว ยิ่งทำให้งานของสำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้ก้าวหน้าเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป เห็นได้ชัดว่าท่านอาจารย์ป่วยท่านมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาทั้งในเมืองและชนบท โดยใช้พลังของคนหนุ่มสาวที่มีไฟปรารถนาให้ชาติของเราได้พัฒนาไปตามหลักวิชาการมีการศึกษาวิจัยเพื่อได้ข้อมูล ข้อคิดเห็นจากประชาชนให้มีส่วนร่วมอยู่ตลอดเวลาในงานพัฒนามิใช่เป็นการทำให้แบบ Top Down

แต่การพัฒนาช่วยเขาให้ช่วยตนเองเป็นการดึงศักยภาพของประชาชนที่เราทำงานด้วยมามีส่วนร่วม (Participation มิใช่เพียง Cooperation เท่านั้น) ซึ่งผมเห็นแนวคิดของท่านอาจารย์ งานนั้นทำไปด้วยคุณธรรม ยุติธรรม ให้เกิดขึ้นในสังคมตลอดเวลา ซึ่งเป็นงาน Bottom up เน้นการพัฒนาศักยภาพของปวงชน

เป็นการทำความดีให้เกิดขึ้นในสังคม การทำความดีนั้นทำให้มนุษย์มีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า (Human dignity and worth) ผู้ที่มีศักดิ์ศรีมีศักยภาพแห่งการสร้างสรรค์จะเป็นกุญแจไปสู่อิสรภาพ ความรัก ความสุข หรือสันติสุข การทำความดีจึงสำคัญ เพราะความดีไม่มีขายอยากได้ต้องทำเอง

อาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ กับงานพัฒนาชนบท

ผมตื่นตันใจทุกครั้งที่มีผู้กล่าวถึงอาจารย์ป่วยด้วยความชื่นชม
จิตใจเต็มไปด้วยความหวังว่าการจากไปของท่านต้องทำให้หลาย
คนเกิดแรงบันดาลใจและพลังใจในการคิดถึงสังคม คิดถึงความ
เสียสละของท่าน และอยากจะเสียสละเหมือนท่าน

ผมเคยฝันถึงความเจริญรุ่งเรืองมีความเป็นอยู่ที่ดีของชาว
ชนบทไทย ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ จึงได้ร่วม
โครงการบัณฑิตอาสาสมัครของอาจารย์ป่วย ผมได้มีโอกาสพบ
อาจารย์ป่วยเป็นครั้งแรกเมื่ออาจารย์เยี่ยมเยียนชาวบ้าน และชาว
บ้านต้อนรับด้วยความชื่นชม เข้าขอถ่ายรูปรด้วยเป็นจำนวนมาก
ช่วงนั้นท่านอาจารย์อकिन รพีพัฒน์ ท่านเป็นหัวหน้าโครงการ ผม
ดูแลพื้นที่อำเภออุ้มผาง จังหวัดสุพรรณบุรี มีบัณฑิตอาสาสมัคร
อยู่ในพื้นที่หลายคน เมื่อเข้าพื้นที่ผมถูกจัดให้อยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน
ซึ่งเป็นเจ้าของโรงสีในหมู่บ้าน ตลอดเวลาที่ผมอยู่ในหมู่บ้านจะ
ได้ยินได้ฟังชาวบ้านพูดถึงอาจารย์ป่วยและความหวังที่จะมีชีวิตที่ดี
หวังที่จะรอดพ้นจากการถูกกดขี่ขูดรีดของนายทุนท้องถิ่น ความ
ยากจนที่ขาดการเหลียวดูจากหน่วยงานของรัฐ เพราะเจ้าหน้าที่
ของรัฐส่วนใหญ่คบค้าสมาคมกับผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นเอาเปรียบ
ประชาชนผู้ยากไร้ อีกทั้งร่วมมือกันตัดไม้ทำลายป่าจนเป็นปัญหา
นิเวศจนถึงทุกวันนี้ ยุคก่อน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ใครที่มีความ
คิดในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมและเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต
ให้กับชาวไร่ชาวนาหรือคนชนบท และเผชิญไปขัดแย้งกับผู้มี
อิทธิพลท้องถิ่น ข้าราชการเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจถูกกล่าวหา “เป็นซ้าย
หรือคอมมิวนิสต์” ได้ง่าย ๆ

แต่ด้วยบุคลิกภาพและวิธีการสร้างสัมพันธ์ที่ยอดเยียมของท่านอาจารย์ป๊วย ทำให้งานพัฒนาชนบทในยุคที่ท่านร่วมทำงานอยู่ด้วยดำเนินไปด้วยดีจนชาวบ้านมีการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเอง เรียนรู้สิทธิหน้าที่ของตนเองจนทำให้ความเป็นอยู่ในชนบทดีขึ้นมาก ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความสุขมากขึ้นจน ชาวบ้านทั่วไปกล่าวยกย่องท่านด้วยความชื่นชมว่าท่านนั้นดุจดั่งเทพมาจุติ มาทำให้ชนบทดีขึ้น เพราะวิธีการพัฒนาชนบทของท่านไม่ได้เข้าไปบริจาคสิ่งของเงินทอง แต่เข้าไป “ร่วมคิดร่วมทำ” ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และวิถีคิดของชาวบ้านในทางสร้างสรรค์มากมาย การทำงานของท่านโปร่งใส และให้เกียรติกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเสมอ ท่านมีหนังสือขอความร่วมมือไปยังข้าราชการท้องถิ่นทุกระดับทำให้ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี

๕๐

วิธีการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นของท่านอาจารย์ป๊วย ท่านจะเริ่มด้วยการคิดถึงในสิ่งที่ดีที่สุดของคนอื่นและคิดเพื่อประโยชน์ของคนอื่นก่อนเสมอ อีกทั้งพยายามที่เข้าใจผู้อื่นก่อนเสมอ ดังเช่น การเข้าใจถึงอิทธิพลท้องถิ่น ซึ่งอาจารย์ป๊วยก็จะเข้าไปพูดคุยด้วยเพื่อสร้างมิตรและเบิกทางให้บัณฑิตก่อนเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับบัณฑิตในการทำงาน ท่านเข้าใจถึงความยากลำบากในการทำงานของบัณฑิตอาสาสมัคร ท่านหมั่นเข้าเยี่ยมและรับฟังปัญหาเสมอทำให้ขวัญกำลังใจของบัณฑิตดีมาก หรือตัวอย่างที่อาจารย์ท่านหนึ่งของธรรมศาสตร์ต้องการจะย้ายไปหน่วยงานอื่น ทั้ง ๆ ที่ยังมีข้อสัญญาผูกพันกับทางมหาวิทยาลัย และคณะกรรมการมีมติไม่ให้ย้าย แต่อาจารย์ป๊วยกลับมองเห็นประโยชน์ของอาจารย์ท่านนั้นที่จะได้จากการทำงานในหน่วยงานใหม่

ท่านก็แสดงความคิดเห็นต่อคณะกรรมการจนคณะกรรมการเห็น
ด้วยกับท่านอาจารย์ป๊วย

อาจารย์ป๊วยท่านพร้อมที่จะชื่นชมและให้รางวัลการกระทำ
ที่เปิดเผย จริ่งใจและถูกต้องเสมอ ดังเช่นครั้งเมื่อท่านเป็น
อธิการบดีแล้วออกคำสั่งห้ามนำรถเข้ามาหาวิทยาลัยหลังมหา-
วิทยาลัยเล็กตอนเย็น แต่เผอิญเย็นวันหนึ่งท่านลืมของไว้ใน
มหาวิทยาลัย จะขับรถเข้า แต่ยามมหาวิทยาลัยจำท่านไม่ได้และ
ไม่ยอมให้ท่านนำรถเข้าโดยอ้างถึงคำสั่งอธิการบดี ท่านก็ไม่ว่า
อะไรจอดรถทิ้งไว้แล้วเดินเข้ามาหาวิทยาลัย พร้อมทั้งให้รางวัลยาม
นั้น ๕๐๐ บาท ซึ่งเงิน ๕๐๐ บาท ในยุคนั้นถือว่ามากทีเดียว
(ถึงเป็นยุคนี้ก็มากเช่นเดียวกัน) บัณฑิตอาสาสมัครจะดีใจทุกครั้ง
ที่ท่านมาเยี่ยมหมู่บ้าน เพราะจะได้รางวัลและกำลังใจจากท่านเสมอ
(เมื่อตอนผมได้รับทุนไปเรียนต่างประเทศท่านก็เขียนจดหมายไป
พุดคุยให้กำลังใจเสมอนับเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับอาจารย์
ที่ดีเยี่ยม ทำให้ผมต้องมีความผูกพันกับท่านอาจารย์เสมอมา)

๕๑

อาจารย์ป๊วยเป็นผู้ที่มีความอดทน มีขันติจึงเป็นผู้ใหญ่ที่
ทุกคนยอมรับและศรัทธา เมื่อครั้งที่ท่านเป็นอธิการบดี นักศึกษา
พยายามที่จะปิดมหาวิทยาลัยทำการประท้วงหยุดสอบ แต่ท่านไม่
ยอมไม่ต้องการให้มหาวิทยาลัยเป็นที่ช่องสุมกิจการที่ก่อความวุ่นวาย
นักศึกษามองท่านว่าไม่มีจุดยืนในการช่วยเหลือผู้ยากไร้ แต่ขณะ
เดียวกันผู้มีอำนาจในยุคนั้นก็กล่าวว่าท่านอยู่เบื้องหลังการเคลื่อนไหว
ของนักศึกษาแต่ท่านก็ไม่ได้ตอบใคร อยู่ด้วยความอดกลั้นและอดทน
ความอดกลั้นและอดทนของท่านในขณะนั้นจึงทำให้ไม่มีการปะทะ
ระหว่างกลุ่มพลังนักศึกษาและกลุ่มพลังอำนาจของवादกขบใน
ยุคนั้น หากแต่กระแสนปะทะทุกฝ่ายพุ่งตรงกดดันไปยังท่านคนเดียว

๕๒

ท่านอดกลั้นอดทนเพื่อที่จะไม่ให้งานพัฒนาชนบทของท่านต้องถูก
ขัดขวางและมีศัตรูมากขึ้น ซึ่งอาจจะต้องทำให้งานพัฒนาชนบท
ถูกยกเลิกไป

ผมเชื่อเหลือเกินกว่า การที่ชนบทไทยขณะนี้ยังมีเศรษฐกิจ
ที่เข้มแข็งอยู่ ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยพบกับภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ
ถดถอยอย่างรุนแรง ธุรกิจการเงินการคลังพังเป็นแถบ ๆ คนตงงาน
โรงงานปิด แต่เศรษฐกิจชนบทยังดีอยู่ คนตงงานสามารถกลับไป
หากินยังชนบทได้ และหันมาสนใจเศรษฐกิจพอเพียงตามแนว
พระราชดำริ ก็เพราะท่านอาจารย์ป๋วยได้วางรากฐานและแนวคิด
การพัฒนาชนบทไว้อย่างดี จนยังมีความมั่นคงอยู่ทุกวันนี้ แม้
กระทั่งนักคิด นักบริหารที่เป็นลูกศิษย์ของท่านอย่างเช่น คุณโสภณ
สุภาพงษ์ คุณไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม
หรือแม้ท่านมหาจำลอง ศรีเมือง ที่หันหลังให้กับการเมืองมาสร้าง
ชุมชนให้เข้มแข็งแทนการต่อสู้ในรัฐสภา ยังเจริญรอยตามแนวคิด
ของอาจารย์ป๋วยที่บอกว่าคนไทยต้องอุ้มชูกัน และชนบทนั้นเป็น
ฐานเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ มิฉะนั้นก็จะเกิดอาการ “รวบ
กระจุก (ในเมือง) แต่จนกระจาย (ทั่วประเทศ)”

การจากของท่านอาจารย์ป๋วย คงจะกระตุ้นให้นักวิชาการ
นักการเมือง และนักธุรกิจได้สนใจปัญหาของชนบทมากขึ้น
เศรษฐกิจชนบทนั้นเปรียบเสมือนรากแก้ว รากผอ่ยที่จะเลี้ยงดู
เศรษฐกิจของสังคมเมือง ซึ่งเสมือนกิ่งก้านสาขาของต้นไม้ สังคม
เมืองมักจะเป็นสังคมบริโภค แต่สังคมชนบทนั้นเป็นสังคมผลิต
โดยเฉพาะผลผลิตทางด้านเกษตรที่จะต้องเลี้ยงชาวโลก สังคมเมือง
แม้จะผลิตแต่ก็มักผลิตในสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อการอยู่รอดของมนุษย์เลย
เช่น ผลิตรถยนต์ ก่อสร้างทางด่วน ผลิตอาวุธ สารเคมี เป็นต้น

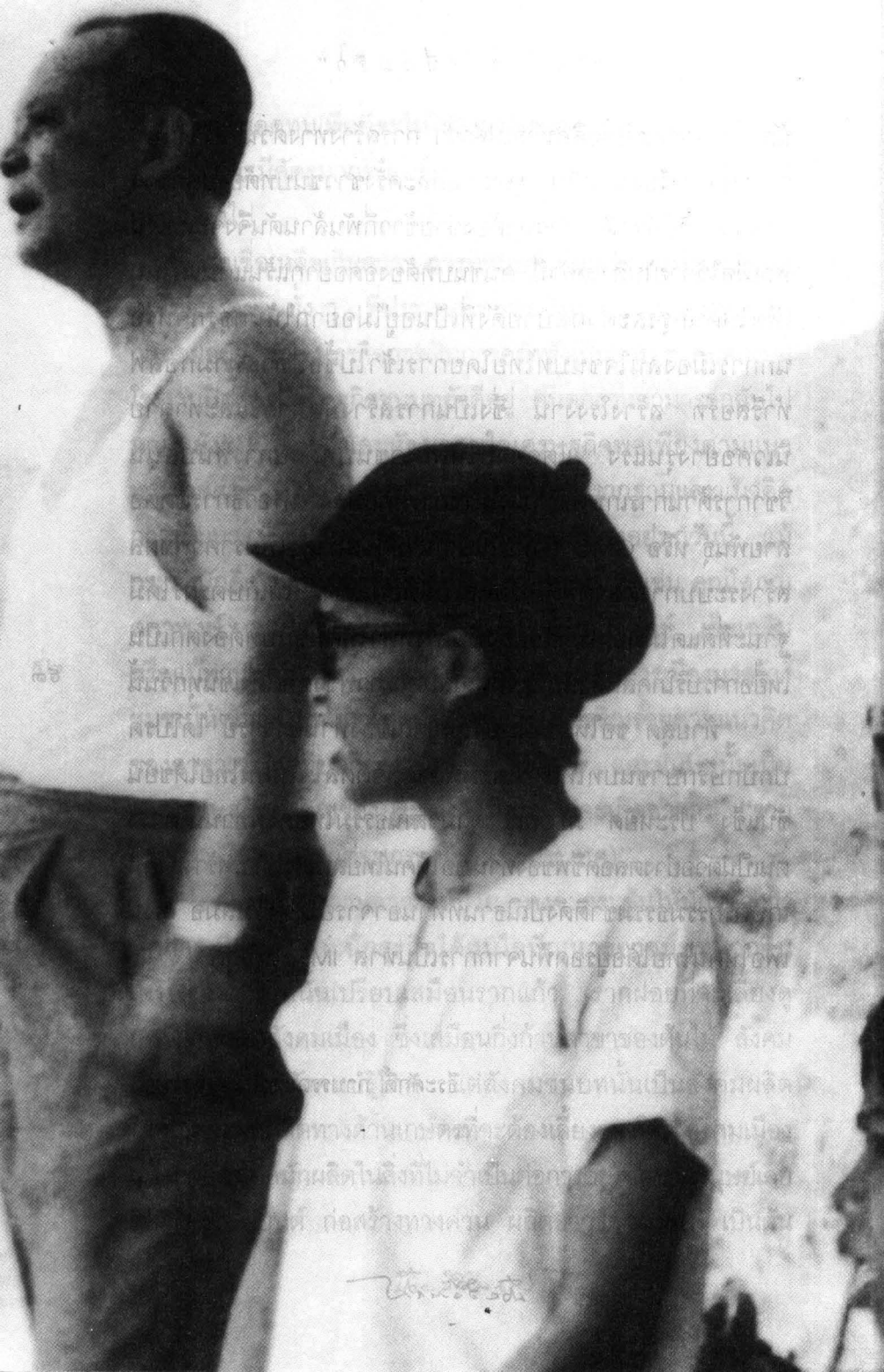
นักเศรษฐศาสตร์เคยคิดหรือเปล่าว่า การสร้างทางด่วน สร้างถนน
รถไฟฟ้า หรือสนามบิน ฯลฯ แต่ครั้งชาชนบทต้องปลูกข้าว
ทำสวน ก็ปี๋ชาติ ชาวนาต้องขายข้าวที่พันล้านตันจึงจะหาเงิน
พอเพื่อใช้จ่ายในสิ่งเหล่านี้ คนชนบทต้องอดอยากแร้นแค้นแค่ไหน
เพื่อให้คนกรุงสะดวกสบายดังที่เป็นอยู่ไม่ยากให้นักธุรกิจหรือนัก
การเมืองสนใจชนบทไทยโดยการเข้าไปซื้อที่ทำนามกออล์ฟ
ทำรีสอร์ท สร้างโรงงาน ซึ่งเป็นการสร้างมลภาวะและทำลาย
นิเวศอย่างรุนแรง แต่อยากให้สนใจชนบทด้วยการสนับสนุน
วิชาการด้านการเกษตร (แต่ไม่ใช้การดัดแปลง หรือวิธีการตัดต่อ
สายพันธุ์ หรือ GMO ดังที่เป็นปัญหาอยู่ขณะนี้) เพิ่มราคาพืชผล
สร้างระบบการตลาดที่ดี มีสหกรณ์ที่เข้มแข็ง ให้เกษตรกรได้มี
ฐานะที่ดีแต่ไม่มอมเมาด้วยสิ่งบันเทิงที่ทำให้คนชนบทต้องตกเป็น
เหยื่อการบริโภคสินค้ามัน ๆ จนสูญเสียคุณภาพชีวิตที่ดีดังเช่นทุกวันนี้

๕๓

ท้ายสุด ขอให้ดวงทิพย์วิญญานของท่านอาจารย์ ได้โปรด
ปกป้องรักษาชนบทไทย และมีพลังดลจิตดลใจให้คนไทยได้ขยัน
ขันแข็ง ประหยัด มัธยัสถ์ ตามวัฒนธรรมไทยดังที่ท่านได้ดำรง
ตนเป็นตัวอย่างตลอดชีพของท่าน ขอให้คนไทยสนใจในการสร้างสังคม
เกษตรกรรมธรรมชาติดังปณิธานที่ท่านอาจารย์ได้ตั้งไว้เสมอ ทั้งนี้
เพื่อให้คนไทยได้อยู่รอดพ้นจากการเป็นทาส IMF ในที่สุด

ธีระศักดิ์ กำบรรณรักษ์

๕๐ ธันวาคม

๑๕

๑๕

คือความทรงจำ

อย่าไปทะเลาะกับเด็ก

ผมจำวันเวลาไม่ได้แล้ว เมื่อครั้งอาจารย์ปวยผาคณะ บอ. รุ่น ๑+๒ ไปสัมมนาที่หัวหิน แวะกินข้าวเย็นที่เพชรบุรี ระหว่างกินข้าวท่านพูดว่า “เมืองไทยจะเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น ถ้าคนไทยจะเลิกนิสัย ๒ มัก คือ มักง่าย กับ มักได้”

อีกครั้งหนึ่งในการสัมมนาที่สรวงคนิวาส บางปู ก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ น้องๆ ที่เรียกว่าหัวเหียงซ้าย ได้พูดจาแสดงความรุนแรงก้าวร้าวมาก ๆ จนอาจารย์บอกว่า “ถ้าคุณจะทำ บอ. ไปใช้ในทางเสื่อมเสีย ผมจะไม่ยอมให้คุณทำเช่นนั้น ผมจะต้องปกป้อง และคงจะต้องไปพบกันที่ศาล”

๕๖

หลังจากนั้น ผมเองพูดกับอาจารย์ว่า “ท่านอาจารย์ใจเย็นมากจัง ทนฟังให้ลูกศิษย์พูดจาก้าวร้าวต่อหน้าที่ประชุมได้ อย่างไร” และผมจำได้ไม่ลืมเลยที่อาจารย์พูดว่า “คนเป็นผู้ใหญ่แล้ว อย่าไปทะเลาะกับเด็ก มีแต่จะเสียหาย ต้องให้อภัยเด็กเท่านั้น”

มันคนละเรื่องกัน

บ่อยครั้งที่เพื่อนของฉันช่วยอาจารย์ขัชรถ บางครั้งอาจารย์ก็จะชวนพวกเราที่อยู่เย็น ๆ ไปกินข้าวเย็นกันที่ตลาดนানা แถวบางลำพู หรือไม่กี่ไปนั่งที่ริมน้ำเจ้าพระยาแถวเมืองนนท์ และที่รู้กันว่า อาจารย์ชอบดนตรีไทย ยามนั่งในรถ จะเปิดวิทยุฟังรายการเพลงไทยเดิม ในสมัยนั้นรายการดนตรีไทย ไม่มีรายการไหนดังและดีเท่าที่บรรยายการหนึ่ง ในช่วงก่อนเดือนตุลาคม ๒๕๑๙

๕๖ ธันวาคม

รายการดังกล่าวได้โจมตีอาจารย์และนิสิตนักศึกษาอย่างไม่สนใจว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร พร้อมกับจัดรายการดนตรีไทยไปด้วย อาจารย์ก็ยังเปิดวิทยุฟังรายการดนตรีไทยทุกครั้งที่มีโอกาส เพื่อนฉันที่ขับรถให้อาจารย์อดรนทนไม่ไหวจึงถามอาจารย์ว่า เขาว่าอาจารย์เสีย ๆ หาย ๆ ทำไมอาจารย์ยังไปฟังรายการเพลงที่เขาจัดอีก อาจารย์ป่วย ก็อึ้ง แล้วตอบว่า “มันคนละเรื่องกัน”

ก้าวแรก

เช้าแรกของการอบรม “บัณฑิตอาสาสมัคร” ทุกคนใจจดจ่ออยู่กับประธานโครงการ ที่จะมาปาฐกถาเปิดการอบรม ท่านก้าวเข้ามาด้วยใบหน้ายิ้มแย้มอบอุ่น

“ขอแสดงความยินดีกับบัณฑิตทุกคน ที่ผ่านการคัดเลือกเข้ามาสู่โครงการนี้”

๕๓

บัณฑิต เป็นคำสะดุดใจ

“ผมขอบคุณที่พวกคุณเข้ามาเป็นอาสาสมัคร เป็นอาสาสมัครขั้นบัณฑิต งานอาสาสมัครเป็นงานที่ทำด้วยใจ ไม่มีใครบังคับ ไม่มีใครขอร้อง ทำด้วยความเต็มใจ ทำด้วยความเสียสละ”

“ความเสียสละ ไม่ได้หมายถึงการบริจาคแบ่งปันเท่านั้น การรู้จักอดทน อดกลั้นต่อความไม่พึงพอใจ ต่อสิ่งที่ไม่สมประสงค์ เป็นความเสียสละที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่พวกเราควรฝึกให้เกิดขึ้น”

“การที่คุณเข้ามาเป็นอาสาสมัคร คุณต้องละสิ่งซึ่งคุ้นเคยไปสู่ความแปลกใหม่ คุณทำได้ คุณคือผู้เสียสละแล้ว และถ้าหากคุณสามารถสร้างประโยชน์ให้กับผู้อื่นได้ นั่นคือสิ่งที่เป็นความปรารถนาของผมที่ตั้งโครงการนี้ขึ้นมา”

ก้าวแรกที่พ้นการศึกษาในมหาวิทยาลัย ก้าวแรกที่พบคำว่า บัณฑิต บัณฑิตต้องทำอะไร จึงจะสมควรกับคำยกย่องว่า บัณฑิต อาจารย์ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ เป็นคนแรกที่ให้สติ ให้สำนึกถึงเกียรติและศักดิ์ศรีของคำว่า บัณฑิต

การเสียสละ

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มีการประชุมประจำเดือนของโครงการพัฒนาชนบทลุ่มแม่น้ำกลอง ผู้เข้าร่วมการประชุมคือ ผอ. และรอง ผอ. จากมหาวิทยาลัยมหิดล เกษตรศาสตร์ และธรรมศาสตร์ คำพูดของอาจารย์ในวันนั้นที่จำได้คือ

“ก่อนที่จะบอกให้คนอื่นเสียสละ เราต้องมองตัวเองว่า ได้เสียสละหรือยัง”

๕๘

ซึ่งคำพูดนี้ข้าพเจ้าใช้เป็นข้อเตือนใจตนเองตลอดมาในการทำงานกับชุมชน และปกครองผู้ร่วมงาน จะได้ไม่หลงตนเอง และคาดหวังคนอื่นมากเกินไป อยากฝากให้ บอ.ทุกคนนำไปคิด และทบทวน ไม่เรียกร้องแต่คนอื่นให้เสียสละ โดยตัวเองทำตัวสุขสบาย หรือเอาเปรียบผู้ที่ด้อยกว่า

ให้เขามีส่วนร่วม

ผมได้ยินคนถามอาจารย์ปวยเกี่ยวกับความหมายของอาสาสมัคร ท่านตอบว่า อาสาสมัครหมายถึงความสมัครใจ สมัครเข้าช่วยเหลือ หรือร่วมด้วยจิตใจที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น หรือโดยส่วนรวม และไม่คิดถึงผลประโยชน์ตอบแทน อาสาสมัครไม่ได้บังคับ ถ้าหากว่าไม่สมัครใจ ก็อยู่เฉย ๆ ไม่ต้องทำ ต่อเมื่อสมัครใจ พร้อมใจเมื่อไร ก็อาสาสมัครทำต่อไป

๕๘ ธันวาคม ๖๕

เมื่อปลายปี ๒๕๑๙ ผมกับพี่บรรจง ได้ทำโครงการจัดสร้างสถานือนามัยให้กับหมู่บ้านตาดฟ้า ตำบลโนนพยอม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น และได้ขออนุญาตอาจารย์ป่วยขอชีวประวัติท่านลงหนังสือเพื่อจัดจำหน่ายหารายได้สนับสนุนโครงการ ผมติดใจอยู่คำหนึ่งที่ท่านถามว่า “งานนี้ชาวบ้านมีส่วนร่วมด้วยหรือไม่” ซึ่งเราได้ตอบท่านตามความเป็นจริงว่า ชาวบ้านมีความต้องการอยากได้สถานือนามัย และมีส่วนร่วมโดยการออกแรงงานช่วยกันสร้างตามแบบ และวัสดุที่เราส่งไปให้

ข้อนี้ผมได้คิดว่า การทำงานพัฒนาไม่ใช่เพียงแต่ให้อย่างเดียว ต้องมีการร่วม และความต้องการร่วมอยู่ด้วย จึงจะเกิดประโยชน์ขึ้นจริง ๆ

ชีวิตคู่

๕๕

ประมาณช่วงเดือนมีนาคม หรือเมษายน ปี ๒๕๑๘ บอ.๖ ไปร่วมสัมมนาใหญ่ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี บรรยากาศการสัมมนาเป็นที่ประทับใจ มีทั้งการถกเถียง เสี่ยงหัวเราะและน้ำตา ในระหว่างช่วงพักการสัมมนา อาจารย์จะเข้ามาร่วมวงคุยกับพวกเรา ในตอนนั้นมีรุ่นพี่ บอ. คนหนึ่งกำลังจะแต่งงาน ได้เรียนถามอาจารย์ว่า ทำอย่างไรจึงจะใช้ชีวิตคู่อย่างมีความสุข อาจารย์ได้ให้ข้อคิดสั้น ๆ ว่า “การใช้ชีวิตคู่ให้มีความสุข ต้องมีเวลาให้แก่กัน แม้ในปัจจุบันผู้ชาย ผู้หญิงต้องทำงานหนัก เพื่อร่วมกันสร้างฐานะ แต่การทำงานหนัก เพื่อจะให้มีรถยนต์คันที่ ๒ จนไม่มีเวลาให้แก่กันนั้น ต้องคิดให้มาก”

สำหรับอาจารย์ผู้ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย และมีปัจจัยชีวิตเท่าที่จำเป็น อาจารย์มองว่า “รถยนต์มีไว้ใช้ ไม่ใช่มีไว้แสดงฐานะ”

๕๖ ธันวาคม

การมีรถยนต์คันที่ ๒ อาจเป็นเรื่องเกินความจำเป็น ที่พวกเรา
ลูกศิษย์ของอาจารย์ต้องกลับไปศึกษาวิถีชีวิต และแนวคิดของ
อาจารย์ให้มาก

คุณครูของฉัน

ฉันเคยใช้วาจาและการแสดงออกที่จบบ้างท่าน เมื่อฉัน
เหน็ดเหนื่อยอ่อนฤทธิ์ลง ท่านก็ให้สติแก่ฉัน จนฉันพอที่จะเข้าใจ
ในสิ่งพึงปฏิบัติได้ชัดเจนขึ้น ท่านไม่เคยโกรธ หรือแสดงความไม่
พอใจเลย ทำให้ฉันได้แบบอย่างมาใช้ความเมตตาเป็นอาวุธ มี
การให้อภัยเป็นเครื่องเคียง ในการอบรมลูกศิษย์จวบจนทุกวันนี้

สุภาพบุรุษแท้

๑๐๐

พี่ บอ. คนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า ตอนที่เพิ่งขับรถเป็นใหม่ ๆ และ
ได้ขับรถไปส่งอาจารย์ที่บ้าน วันนั้นฝนตกพริ้ว ๆ เบรคไม่ค่อยอยู่
อาจารย์สอนว่า ถ้าขับรถขณะฝนตกให้ย้ำเบรคบ่อย ๆ เพื่อไล่น้ำ
เมื่อใกล้ถึงบ้านอาจารย์ ลูกศิษย์ก็ย้ำเบรคทันที ยังผลให้รถจักรยานที่
เล่นตามมาเสียหลัก พุ่งไปข้างทาง และล้มลง อาจารย์รีบให้
จอดรถและลงไปดู พร้อมกับชวนเขาไปที่บ้าน เพื่อทำแผลให้
เมื่อเวลาที่เขาลากลับ อาจารย์ย้ำให้เขาไปพบหมอ ตรวจดูร่างกาย
และกำชับว่าถ้าเป็นอะไรให้กลับมาติดต่อที่บ้านของอาจารย์

ผู้รักษาสัญญา

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ท่านอาจารย์เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัย
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ท่านยังคงพยายามหาโอกาสไปเยี่ยม บอ.
ในพื้นที่เสมอ ครั้งหนึ่งท่านนัดจะไปกินข้าวเย็นกับ บอ. ที่เก่าเลี้ยว

จังหวัดนครสวรรค์ บังเอิญรถไปถึงท่าเรือช้าเกินเวลา เรือรับจ้างหางยาวจึงไม่ยอมรับท่านข้ามฟากไป โดยบอกว่าเป็นช่วงน้ำลงแล้วเรือจะไปไม่ได้ เพราะจะเกยตื้น อาจารย์บอกเขาว่า “ผมมีนัดทานข้าวกับเด็ก ๆ ต้องไปให้ได้” ในที่สุดเรือหางยาวก็ยอมไป และเรือก็ไปเกยตื้น ต้องลงช่วยกันเข็นจริง ๆ อาจารย์ไปถึงตอน ๒ ทุ่ม ทุกคนรอทานข้าวกับอาจารย์ ถ้าหากว่าอาจารย์ไม่ไปในวันนั้น คงไม่มีใครได้กินข้าวเย็น

ไม่ปฏิเสธการให้

ท่านอาจารย์ไปเยี่ยม บอ. ที่ปฏิบัติงานที่จังหวัดตาก ซึ่งในสมัยนั้นทุรกันดารเป็นอย่างยิ่ง บอ. พุดให้อาจารย์ฟังว่าต้องจุดตะเกียงดูหนังสือ และแสงตะเกียงนั้นสลัวมาก อาจารย์เลยยกตะเกียงนีออนให้ และเมื่อได้ยินคำพูดของ บอ. ว่าอากาศเย็น อาจารย์ก็ยกเสื้อกันหนาวของอาจารย์ให้

๑๐๑

นักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เมื่อพวกเรา บอ. ๖ กำลังปฏิบัติหน้าที่ตรวจคุณภาพน้ำประปาชนบทที่จังหวัดอุบลราชธานี อาจารย์ได้กรุณาแวะไปเยี่ยม และหลายคนได้ติดตามท่านออกมาที่ตัวจังหวัด เพื่อซื้อสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น มีเพื่อนคนหนึ่งซื้อของหลายชิ้นพะรุงพะรังไปหมด อาจารย์จึงหยิบถุงพลาสติกใบใหญ่สีเขียวใส ที่พับอย่างเรียบร้อยยื่นให้ ท่านพุดยิ้ม ๆ ว่า “เอาของรวมใส่ถุงนี้ได้ละ ถุงนี้เป็นถุงที่ใส่ของที่ซื้อจากร้านประเทศอังกฤษ ถ้าไม่ใช้แล้วขอคืนด้วย แต่ถ้ายังมีประโยชน์ก็ให้เก็บไว้ใช้ต่อไป”

เป็นผู้ให้โอกาส

อาจารย์เป็นผู้ให้การสนับสนุนการพัฒนาด้านอาชีวศึกษาในประเทศไทย แต่ต้องออกจากเมืองไทยเมื่อตุลาคม ๒๕๑๙ เนื่องจากเด็กอาชีวะ ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงเหตุการณ์ในอดีตของครอบครัว นึกถึงความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ของอาจารย์

อาจารย์ได้ทราบว่าน้องชายของข้าพเจ้าทำผิดกฎหมายคือ ปาระเบิดขวด อาจารย์ได้ช่วยเหลือโดยวิธีทางการให้อภัยต่อเยาวชนของชาติ ให้โอกาสได้กลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี กลับไปเรียนหนังสือต่อให้จบ ข้าพเจ้าเชื่อว่าเมล็ดพันธุ์ที่อาจารย์ได้บ่มเพาะและให้โอกาสคนเหล่านั้น ให้อภัยเขาอย่างจริงใจเมื่อดำเนินชีวิตผิดพลาด จะดำรงความรู้สึกที่มีค่ายิ่งต่อการพัฒนาศักยภาพทางการศึกษา

๑๐๒

ผู้ใหญ่ติดดิน

ครั้งหนึ่งเมื่อร่วมคณะกับท่านมุ่งไปจังหวัดภาคตะวันออก แต่รถมีปัญหาขัดข้องที่พระโขนง ท่านก็ยืมกินไอศกรีมกับพวกเรา ที่ริมถนนหน้าโรงหนังพระโขนงเธียร์เตอร์นั่นเอง ผู้ใหญ่ที่น่ารักเช่นนี้คงหาไม่ได้อีกแล้ว

จดหมายฉบับสุดท้าย

เปรียบเสมือนการเขียนจดหมายถึงท่านอีกครั้ง แต่ต่างกันตรงที่ครั้งแรกเขียนเล่าถึงประวัติส่วนตัวของตัวเอง และความรู้สึกในการเข้ามาเป็นบัณฑิตอาสาสมัคร จดหมายฉบับนั้นฝากส่งไปพร้อมกับอาจารย์เฉลิมศรี ที่เดินทางไปเยี่ยม ณ ประเทศอังกฤษ (พวกเรา บอ.รุ่น ๓๐ อยากให้ท่านมีสุขภาพแข็งแรง)

เสกสรรค์

หลังจากกลับจากปฏิบัติงานภาคสนาม มีหลายสิ่งหลายอย่างที่หนุ่มสาวได้รับจากการที่พวกเขาเข้ามาเป็นบัณฑิตอาสาสมัคร การเรียนรู้จากชนบท การอยู่ร่วมกับชาวบ้าน ประสบการณ์ตรงที่เราได้รับ ได้เรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดกันมา ถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลัง

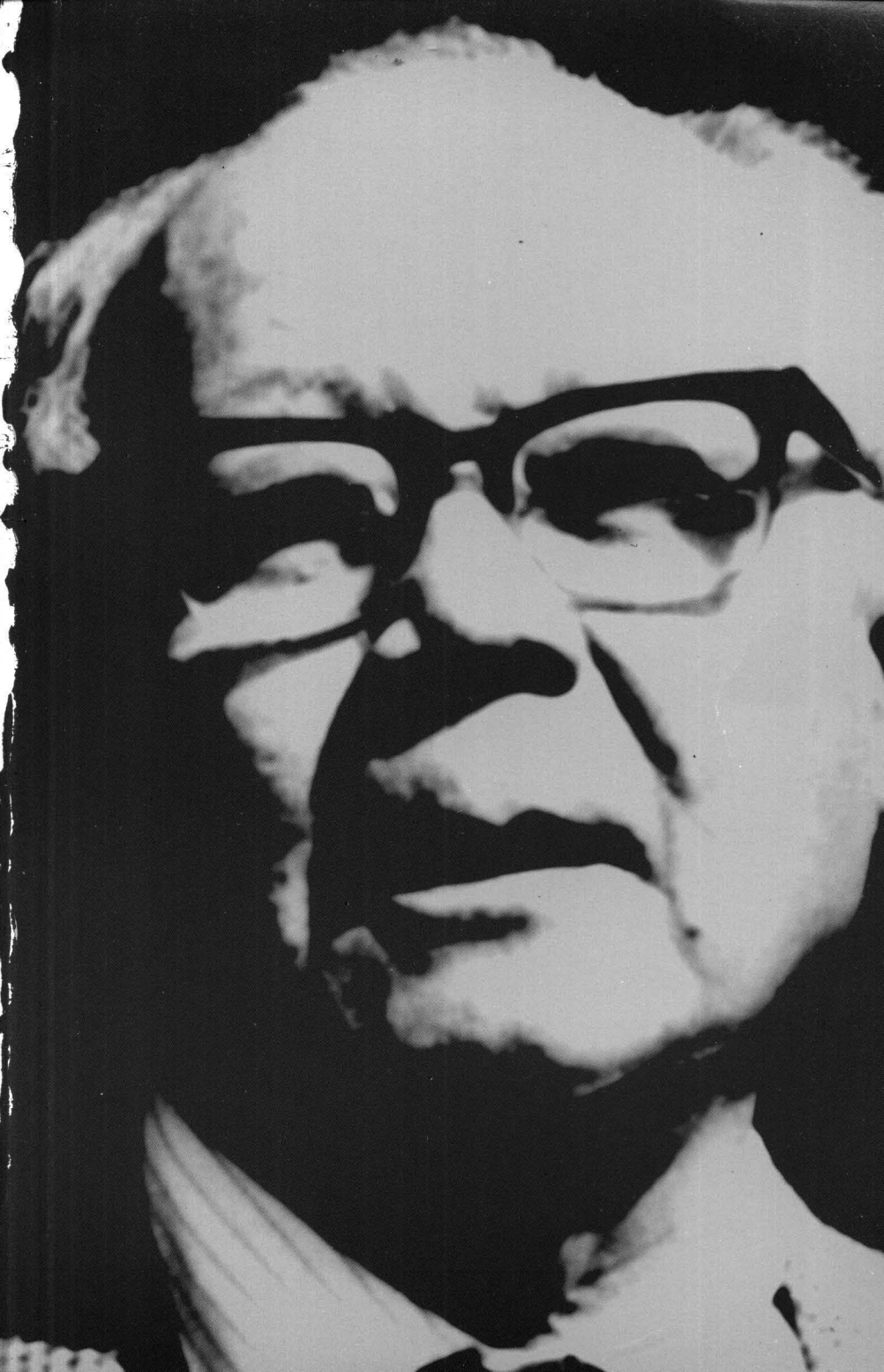
จดหมายรำลึกถึงอาจารย์อาจจบลง แต่อุสรณ์ความดีของท่านอยู่ในใจศิษย์ตลอดไป ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ป้วยอิงภากรณ์ “ครูสุคนฐา” ของพวกเราทุกคน ชนบทวันนี้อาจเจียบเหงา แต่พวกเราจะสานฝันอาจารย์ให้คงอยู่ ตราบนานเท่านั้น

ตัดตอนจาก

จดหมายและข้อเขียนของบัณฑิตอาสาสมัคร

๑๐๓

“โครงการที่ผมรัก”

“ผมมีงานอยู่หลายด้าน
สมมติว่าจะให้ออกจากตำแหน่งบางตำแหน่งและให้เหลือน้อยตำแหน่ง
ผมพูดได้ว่า
บัณฑิตอาสาสมัครนี่จะเป็นตำแหน่งที่ผมจะต้องสงวนเอาไว้ว่าจะต้องทำ
คุณจะเห็นว่าผมรักโครงการนี้แค่ไหน
เพราะฉะนั้นก็หวังว่าคงจะช่วยให้โครงการนี้ดำเนินไปโดยดี
ถ้าหากว่าพวกคุณจะทำให้ผมดีใจมาก ๆ
ก็คือทำให้โครงการนี้ตลอดรอดฝั่งไปเรื่อย ๆ
โดยที่ไม่ได้ผูกพันอยู่กับผม
หมายความว่าให้โครงการนี้เจริญขึ้นไปเรื่อย ๆ นั้น
จะเป็นสิ่งที่ทำให้ผมมีความสุขแล้ว
ขอบคุณ”

ส. อ. ธรรมาน